

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**CEZA İNFAZ KURUMLARINDA BULUNAN ÇOCUK
VE GENÇLERİN FARİK VE MÜMEYYİZLİKLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Aslı ÖZKAN

DİSİPLİNLER ARASI ADLİ TIP ANABİLİMDALİ

Yüksek Lisans Tezi

DANIŞMAN

Doç. DR. Gülsen ERDEN

2009- ANKARA

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü

Disiplinler Arası Adli Tıp Anabilim Dalı
Adli Psikoloji Programı

çerçevesinde yürütülmüş olan bu çalışma, aşağıdaki jüri üyeleri tarafından
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 03.11.2009

Prof. Dr. Melda AKÇAKIN
Ankara Üniversitesi
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Engin TURAN
Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Gülsen ERDEN
Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Şennur TUTAREL KIŞLAK
Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşegül BATIGÜN DURAK
Ankara Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay	i
İçindekiler	ii
Önsöz	iii
Simgeler ve Kısaltmalar	iv
Tablolar	v
Tez İçinde Yer Alan Bazı Kavramların Açıklaması	vii
1.GİRİŞ	1
1.1 Suç Kavramı	1
1.2 Çocuk Suçluluğu	3
1.3 Sayılarla Çocuk Suçluluğu	10
1.4 Ceza Sorumluluğu: Ceza Ehliyeti	14
1.5 Yargılanma Yeterliliği (Competence to stand trial)	17
1.6 Adli Sistem İçerisinde Yer Alan Çocuklar ve Ceza Ehliyeti- Yargılanma Yeterlilikleri	21
1.7 Yargılanma Yeterliliğinin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler	29
1.8 Amaç	32
2. GEREÇ ve YÖNTEM	34
2.1. Araştırmanın Modeli	34
2.2 Araştırma Grubu	34
2.2.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri	35
2.3 İşlem	40
2.4 Veri Toplama Araçları	42
2.4.1. Kişisel Bilgi Formu	42
2.4.2 Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formu (DF)	42
2.4.3 Yargılanma Yeterliliği Değerlendirme Ölçeği (MacCAT-CA)	43
2.4.4 Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WÇZÖ-R)	44
2.4.5 Raven Standart Progresif Matrisler Testi (RSPM)	45
2.5 Verilerin Çözümlemesi	45
3. BULGULAR	47
3.1 MacCAT-CA için Güvenirlik Çalışmaları	47
3.1.3 Puanlayıcılar Arası Güvenirlik	50
3.2.3 MacCAT-CA'nın Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi	54
3.3 Gruplar Arası Karşılaştırmalar	57
3.3.1 Araştırma ve Karşılaştırma Gruplarının MacCAT-CA Puanlarına Göre Karşılaştırması	57
3.4 Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Çocuk ve Gençlerin MacCAT-CA Puanları ve Sosyodemografik Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	59
4. TARTIŞMA	62
4.1. Sosyodemografik Bulguların Değerlendirilmesi	62
4.2 MacCAT-CA'nın Güvenirlik ve Geçerliliğine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	65
4.3 MacCAT-CA Ölçeğinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirmesi	72
4.4 Gruplar Arası Karşılaştırmaların Değerlendirmesi	74
4.5 Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Çocuk ve Gençlerin MacCAT-CA Puanları ve Sosyodemografik Özellikleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	76
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	79
ÖZET	86
SUMMARY	87
KAYNAKLAR	88

EKLER	92
Ek 1 Kişisel Bilgi Formu (Adalet Bakanlığı)	92
Ek 2 Kişisel Bilgi Formu (Milli Eğitim Bakanlığı)	94
Ek 3- Yargılanma Yeterliliği Değerlendirme Ölçeği	96
EK-4 Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formu (DF)	97
EK-5 Ceza İnfaz Kurumlarında Uygulama Yapmak İçin Adalet Bakanlığında Alınan İzin Yazısı	100
EK-6 Okullarda Uygulama Yapmak İçin Milli Eğitim Bakanlığında Alınan İzin Yazısı	101
EK-7 Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurul Kararı	102
ÖZGEÇMİŞ	103

ÖNSÖZ

Türk Adalet Sisteminde özellikle son yıllarda çocuk ve gençlere özgü birçok yasal düzenleme yapıldığı ve bu kesime verilen önemin arttığı görülmektedir. Ancak çocuk suçluluğunun sayılarının halen azımsanmayacak kadar fazla olduğu da bir gerçektir. Buradan hareketle çalışmada adalet sistemi içerisinde yer alan çocukların sisteme ilişkin bilgileri ve durumu değerlendirme yetilerini belirlemeye yönelik yurt dışında kullanılan bir ölçeğin uyarlaması için bir ön çalışma ve ceza infaz kurumlarında bulunan çocuk ve gençlerin adli yeterliliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çocuk Adalet sistemi içerisinde yer alan biri olarak “suça itilmiş çocuk” kavramına gönülden katılmaktayım. Yasal sistemde çocuklar için temel amaç onların topluma yeniden kazandırılmasıysa eğer sürecin en başından itibaren dikkatle değerlendirilmesi ve uygulamaların buna göre belirlenmesi gerektiğini düşünmekteyim. Bu açıdan uyarlama çalışması yapılan bu ölçeğin değerlendirme aşamasında alanda çalışan uzmanlara katkı sağlayacağını ummaktayım.

Yaklaşık iki sene süren çalışmamda öncelikle danışmanlık yaparak her türlü yardım ve desteği esirgmeden benimle sabırla çalışan Sayın Doç.Dr. Gülsen ERDEN’e,

Form oluşturma aşamasında fikir ve yardımlarını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Cahide Aydın ve Sayın Prof. Dr. Ferhunde ÖKTEM’e,

Tezimin değerlendirmesi aşamasında tez jürimde yer almayı kabul ettikleri için Sayın Prof. Dr. Engin TURAN, Sayın Prof. Dr. Melda AKÇAKIN, Sayın Doç.Dr. Ayşegül BATIGÜN DURAK ve Sayın Doç. Dr. Şennur KIŞLAK’a,

Yüksek Lisans eğitimim sırasında ihtiyaç duyduğum zaman izin vermekten çekinmeyen Sayın Kurum Müdürüm Muammer SEYİTOĞLU ve Salih EFE’ye,

Veri toplama aşamasında yardımcı olan sevgili meslektaşlarım Gülden BİBER ve Hatice ACAR’a,

Analiz aşamasında benden desteklerini esirgemeyen sevgili meslektaşlarım ve arkadaşlarım Tuğba GÖRGÜLÜ ve Fahriye YERGIN’e,

Veri toplama aşamasında gerekli izinleri veren Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ve Milli Eğitim Bakanlığı İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve çalışanlarına,

Veri toplamada kolaylık sağlayan bütün kurum yetkilileri ve personeline,

Desteği ve yardımları için sevgili Eşime, Anneme, Teyzeme, Ağabeyime ve kuzenim Çiğdem’e,

Ayrıca tüm çalışma aşamalarında maddi ve manevi yardımları ile destek olan ve emeği geçen herkese sonsuz teşekkür ederim.

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
MacCAT-CA	The MacArthur Competence Assessment Tool – Criminal Adjudication (Yargılanma Yeterliliği Değerlendirme Ölçeği)
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
RSPM	Raven Standart Progresif Matrisler Testi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TÜİK	Türk İstatistik Kurumu
WÇZÖ-R	Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği
ANOVA	Analysis of Variance (Varyans Analizi)
ANCOVA	Analysis of Covariance (Kovaryans Analizi)
SS	Standart Sapma
DF	Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formu

TABLULAR

- Tablo 1.1** Türk İstatistik Kurumu Suç Türüne Göre İslahevine Giren Hükümlü Çocuk Sayısı (1995–2004)
- Tablo 1.2** 1997–2006 Yılları Arasında Geliş Nedenlerine Göre Güvenlik Birimlerine Gelen veya Gönderilen Çocuklar
- Tablo 1.3** Yargılanma Yeterliliğini Değerlendirmede Kullanılan Ölçme Araçları ve Özellikleri
- Tablo 2.1** Araştırma ve Karşılaştırma Grubunun Yaşa Göre Dağılımı
- Tablo 2.2** Araştırma ve Karşılaştırma Gruplarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı
- Tablo 2.3** Araştırma Grubunun Önceki Cezaevi Deneyimi ve Sayısına Göre Dağılımı
- Tablo 2.4** Katılımcıların Polis Tarafından Emniyete Götürülme Sayılarına Göre Dağılımları
- Tablo 2.5** Katılımcıların Anne ve Babalarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı
- Tablo 2.6** Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımları
- Tablo 2.7** Katılımcıların Ailelerinde Suç İşleyen Birey Olma Durumu
- Tablo 3.1** MacCAT-CA Anlama Bölümü Güvenirlik Analizi Sonuçları
- Tablo 3.2** MacCAT-CA Neden Bulma Bölümü Güvenirlik Analizi Sonuçları
- Tablo 3.3** MacCAT-CA Takdir Bölümü Güvenirlik Analizi Sonuçları
- Tablo 3.4** MacCAT-CA Bölümleri için Güvenirlik Katsayıları
- Tablo 3.5** MacCAT-CA Maddeleri ve Bölüm Toplam Puanları için Görüşmeciler Arası Güvenirlik Katsayıları
- Tablo 3.6** MacCAT-CA Bölümleri ve WÇZÖ-R Alt Ölçek ve Toplam Puanlarının Korelasyon Katsayıları
- Tablo 3.7** RSPM ve DF Puanları ile MacCAT-CA Puanları Korelasyon Katsayıları
- Tablo 3.8** Psikolojik Tedavi Gören ve Görmeyenlerin MacCAT-CA Toplam Puanlarına Göre Ortalama Farkları

- Tablo 3.9** Yaş Gruplarına Göre MacCAT-CA Ortalama Puanları ve ANOVA Sonuçları
- Tablo 3.10** Toplam Zekâ Puanı Kontrol Edildiğinde Yaş Gruplarına Göre MacCAT-CA Ortalama Puan Farkları
- Tablo 3.11** Katılımcı ve Karşılaştırma Grubunun MacCAT-CA Bölümleri Toplam Puanlarına Göre Ortalama Farkları
- Tablo 3.12** Toplam Zekâ Puanı Kontrol Edildiğinde Gruplara Göre MacCAT-CA Ortalama Puan Farkları
- Tablo 3.13** RSPM Puanı Kontrol Edildiğinde Gruplara Göre MacCAT-CA Ortalama Puan Farkları
- Tablo 3.14** MacCAT-CA Bölümleri Toplam Puanları ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişki
- Tablo3.15** MacCAT-CA Anlama, Neden Bulma ve Takdir Bölümlerinin Yordayıcıları

TEZ İÇİNDE YER ALAN BAZI KAVRAMLARIN AÇIKLAMASI

- Fark : Anlamak, ayırt etmek (yasal açıdan: iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, yasal olanı yasal olmayandan ayırt etmek).
- Farik : Ayıran, fark eden.
- Temyiz : Ayırt etme, ayırtım gücü (yaptığı işin sonuçlarını ayırt etme, değerlendirme).
- Mümeyyiz : İyiyi, kötüyü, doğruyu ve yanlış ayıran seçen, temyiz gücü olan.
- Farik ve mümeyyiz : Kişinin işlediği suçun farkında olması, bilerek isteyerek suç işlemesi, yaptığı eylemin yasal olarak suç niteliği taşıdığını ayırdedebilmesi
- Yargılanma Yeterliliği : (competence to stand trial) Problemleri anlama ve karar verme zihinsel yetisi. Bir kişinin yargılanabilmesi için gerekli olan koşulları sağlaması (farik ve mümeyyizlikten farklı olarak sanığın duruşma sırasındaki zihinsel yetisine de atıfta bulunmaktadır. Kişinin halihazırdaki durumunun yargılanma için uygun olması, mahkemede kendine yöneltilen suçlamaları anlayabilmesi de gerekmektedir)
- Ceza Sorumluluğu : Yasalar tarafından suç olarak kabul edilen bir eylemi gerçekleştiren kişide aranan şartlar (Kişi, işlediği suç esnasında şuur ve harekât (irade) serbestisi tam ise yani ne yaptığının tam olarak farkındayasa ve buna uygun davranabiliyorsa ceza sorumluluğu vardır).

Çocuk Eğitim Evi

: Çocuk eğitimevleri (eski ismi ile çocuk ıslahevleri); çocuk hükümlüler hakkında verilen cezaların, hükümlülerin eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleştirilmeleri amaçları güdülerek yerine getirildiği tesislerdir. Bu kurumlarda firara karşı engel bulundurulmaz; kurum güvenliği iç güvenlik görevlilerinin gözetim ve sorumluluğunda sağlanır.

Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları : Çocuk tutukluların ya da çocuk eğitimevlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı kurumlara nakillerine karar verilen çocukların barındırıldıkları ve firara karşı engelleri olan iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve öğretime dayalı kurumlardır.

1.GİRİŞ

1.1 Suç Kavramı

Suç olgusunun ortaya çıkması oldukça eski tarihlere kadar uzanmaktadır. İnsanların toplum halinde yaşamaya başlaması, bazı fiillerin yasak sayılmasını ve kaynağı, şekli değişmekle beraber bu eylemler karşılığında bir takım cezaların uygulanmasını beraberinde getirmiştir (Dönmezer, 1994).

Antikçağda Yunan düşünürü Platon, suçu ruhun bir hastalığı olarak betimlemiş ve suçun tutkular, haz arama alışkanlığı ve bilgisizlik olmak üzere 3 nedeni olduğundan bahsetmiştir. Platon'a göre suçluların aydınlatılarak iyi edilmesi gerekmektedir. Aristoteles ise suçun kaynağını toplumsal koşullara bağlamış ve suçluların acımasız şekilde cezalandırılmaları gerektiğini söylemiştir. Hippocrates ise Aristoteles'den farklı olarak toplumsal koşulların yanısıra beden yapısı ile kişilik ve suç arasında bir ilişki olduğunu söylemiştir. Ortaçağlarda ise suç şeytani bir davranış olarak kabul edilmiş ve ağır şekillerde cezalandırılmıştır (Yavuzer, 2006).

Devlet'in bir tekel olarak cezalandırma yetkisini eline alması ile modern anlamda suç ve ceza kavramları gelişmeye başlamıştır (Dönmezer, 1994). Bu noktadan sonra artık suç, yasayı ihlal eden davranışlar olarak tanımlanmıştır. Yani bir fiilin suç sayılması için bu fiil kanun koyucu tarafından belirlenen kuralların dışında olmalı ve yapıldığı takdirde yine kanun koyucu tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde cezalandırılacak bir eylem olmalıdır (İçli, 2004).

Suç çok yönlü bir kavramdır ve bu kavramı tanımlamanın birçok farklı yolu olabilir. Çağdaş kriminologlara göre temel olan 4 yaklaşım vardır. Bunlar; yasal, siyasal, sosyolojik ve psikolojik bakış açılarıdır. Bu yaklaşımların her biri suçu farklı şekillerde ele almaktadır ve hangisinin benimsendiğine bağlı olarak suç olgusunu ele alış şekli de farklılık gösterecektir. Örneğin, yasal bakış açısına göre suç; devlet

tarafından belirlenmiş ceza yasalarını ihlal eden insan davranışı iken psikolojik bakış açısına göre ise kişinin sosyal yaşama karşı yaşadığı bir uyum sorunudur. Suçun incelenmesi söz konusu olduğunda bu bakış açılarından hangisinin benimsendiği büyük önem taşır. Ancak uygulama söz konusu olduğunda yasal bakış açısı önem kazanmaktadır ve devlet yapısına sahip olan her toplumda cezaları belirleyen yasalar oluşturulmuştur (İçli, 2004). Genel olarak suç kavramının mantığı sosyal toplumu ve içinde yaşayan bireyi belirli bir sosyalizasyon içinde tutabilmek için oluşturulan yapılabilecekler ve yapılamayacaklar dizgesidir. Ceza ise caydırıcılık, ıslah etme ve toplumu koruma amaçlarına hizmet eden ve suç sayılan davranışın ortaya çıkmasını engellemek için alınan tedbirlerdir (Oral, 1999). Başka bir deyişle, cezaları belirleyen yasalar intikam duygusu ile hazırlanmamıştır, suçlunun korkutulması, uslanması ve suçların önlenmesi amacını taşımaktadır (Hancı, 2002).

Yasal bakış açısına göre bir eylemin suç olarak kabul edilmesi için toplum düzenini bozma amaçlı bir kasıt içermesi önemli bir noktadır. Ancak bazı durumlarda kişiler yaptıkları eylemin suç niteliğinde olduğunu bilmeyebilirler veya eylemlerinin sonuçlarını sağlıklı şekilde değerlendirme kapasitesine sahip olmayabilirler. Dolayısıyla da, yaptıkları eylemin bir suç unsuru taşıyıp taşımadığını değerlendiremezler. Bu noktada bir kasıttan bahsetmek doğru olmayacaktır ve böyle durumlarda verilen ceza da tam olarak amacına ulaşmayacaktır. Daha önce de belirttiğimiz gibi uygulanan cezaların caydırıcılık, ıslah etme ve toplumu korumak olmak üzere temel olan 3 amacı vardır. Yaptığı eylemi değerlendirme yetisi olmayan bir kişi söz konusu olduğunda, bu kişi verilen cezanın anlamını tam olarak kavrayamayacağından ders alması mümkün değildir ve verilen cezanın da ıslah etme amacına ulaşılması beklenemez (Hancı, 2002). Bu nedenle birçok ülkede ceza sistemi oluşturulurken kişinin ortaya koyduğu eylemi ve bunun doğurabileceği sonuçları değerlendirme yetisi göz önüne alınmıştır (Oral, 1999). Türk ceza hukukunda “ceza ehliyeti” veya “ceza sorumluluğu” olarak tanımlanan bu kavram (İçli, 2004) yabancı yazına baktığımızda “competence to stand trial” (yargılanma yeterliliği) , “adjudicative competency” (karar verme yeterliliği) ya da “fitness to stand trial” (yargılanma için uygunluk) gibi kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar temelde birbirlerine benzemekle beraber bazı noktalarda birbirlerinden

farklılıklar göstermektedirler. En belirgin farklılık ceza sorumluluğunun temel olarak iki yönden (yaş ve mental durum) incelenirken yargılanma yeterliliği dediğimiz durumun duruşma sürecindeki değerlendirme yetisini de kapsamasıdır.

1.2 Çocuk Suçluluğu

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin birinci maddesine göre daha erken yaşta reşit olmasını gerektirecek yasal bir neden olmadıkça on sekiz yaşına kadar her insan çocuktur. Bu durumda çocuk suçluluğu en genel tanımı ile 18 yaşın altındaki bireylerin işlemiş olduğu suç olarak tanımlanabilir.

Batı yazınında “Juvenile Delinquency” terimi ile ifade edilen çocuk suçluluğu için yapılabilecek bir başka tanım ise, bir çocukta bulunan anti-sosyal eğilimin yasal müdahale gerektiren bir davranışa dönüşmesi şeklindedir. (Sevük, 1998). Suç ve suçluluk ile ilgili nedenler söz konusu olduğunda genellikle çocukların suça itilmiş oldukları görüşü benimsenmekte ve bu doğrultuda suçlu çocuk kavramı yerine “suça itilmiş çocuk” kavramı kullanılmaktadır. Saldırım (1999)'a göre “*bakım ve korunmaya muhtaç, fiziksel ve zihinsel gelişimlerinin tamamlamamış, toplumun onları eğitmekle yükümlü olduğu çocukların suç işlediklerinden değil ancak toplumun onları suça ittiğinden sözedilebilir.*”

Bir çocuğun suç işlemesi bir yetişkinin suç işlemesinden farklı bir durumdur. Esasen gelişimin ilk evrelerinde çocuklar genellikle dürtüsel davranmakta ve böylelikle doyum sağlamaktadır. Birçok kişi gelişim süreci içerisinde suç kategorisine giren ancak önemsiz sayılan küçük suçları işlemiştir (Bennett, 1960). Örneğin komşunun bahçesinden gizlice meyva almak aslında suç kategorisine giren bir davranıştır ve çocukların bu tür davranışlar sergilediğine sıkça rastlanır. Ancak normal bir gelişim süreci içerisinde çocukların büyük bölümü toplumsallaşmada ve çevreye uyumda denge sağlarlar (Yavuzer, 2006).

Çocuklar gelişimleri sırasında henüz tam olarak toplumsallaşma sürecini tamamlamadıkları için hangi kurallara neden uymaları gerektiğini tam olarak

bilemezler ve bu kurallar yetişkinler tarafından onlara tam olarak anlatılmaz. Bu bağlamda çocukların işlediği suçlar gerek neden gerekse tür bakımından yetişkin suçlarından farklıdır (Yavuzer, 2006). Normal koşullarda bir yetişkin suç işlerken iradi bir davranışta bulunur. Oysa bir çocuk suç işlediğinde ailesi, arkadaş çevresi ve içinde bulunduğu toplum gibi birçok faktörün etkisi ile çoğu zaman sonucu düşünülmeden, bir kimseye ya da topluma zarar verme kastı olmaksızın duygusal bir davranış söz konusu olabilmektedir (Çoğan, 2006).

Genel olarak çocuk suçluluğunun nedenleri ile ilgili yaklaşımlar 3 ana başlık altında toplanmaktadır; biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yaklaşımlar. Biyolojik yaklaşımlar suçun kalıtımsal yönü, endokrin sistemdeki birtakım dengesizlikler gibi bazı fizyolojik nedenler üzerinde yoğunlaşırken psikolojik yaklaşımlar kişinin psikopatolojik özellikleri üzerinde durur. Sosyolojik yaklaşımlar ise içinde yaşanılan toplumun özelliklerinin çocuğu suç işlemeye ittiğini vurgular (İçli, 2004).

Çocuk suçluluğunun nedenlerine ilişkin birçok sınıflama yapılabilmektedir. Çoğan (2006) çalışmasında bireysel nedenler ve çevresel nedenler şeklinde ikili bir sınıflama yaparken, Esen (2008) çocuk suçluluğunun nedenlerini bireysel nedenler, ailesel nedenler ve çevresel nedenler olmak üzere 3 başlık altında ele almıştır. Ne şekilde sınıflandırıldığından bağımsız olarak önemli olan şudur ki; çocuğu suça iten neden veya amaç hiç bir zaman tek değildir. Günümüzde kabul edilen, gençlerin ve çocukların suç işleme davranışlarının birçok faktörden etkilendiğidir. Bunlar, suç işleyen çocuğun kişisel ve yapısal özelliklerine bağlı etkenler olabildiği gibi çocuğun içinde yaşadığı çevre ve ailesine ilişkin bir takım özellikler de olabilir. Hatta çoğu zaman bunların birbirleriyle etkileşimi söz konusudur. Yani çocuğun suç işlemesi ailesel, toplumsal, ruhsal ve zihinsel bütün olumsuz etkenlerin bir sonucudur.

Çocuk suçluluğunda kişisel özelliklerin rolü ile ilgili yapılan açıklamalar değişik konular üzerine odaklanmıştır. Bunlardan ilki kalıtımla gelen biyolojik etkenlerin egemen olduğunu savunan Lombroso'nun beden şeklini temel alarak yaptığı sınıflandırmasıdır. Ona göre suç organizma şartlarının bir ürünüdür ve bazı kişiler doğuştan suçludur. Bedenlerinde bulunan bazı anormallikler bu kişileri

iradeleri dışında suç işlemeye yönelir. Lombroso'yu takiben yıllar boyu beden tipi, yapısı ve biyokimyası ile suç arasında bağlantı bulunduğuna ilişkin yaklaşımlar ortaya çıkmaya devam etmiştir. Ancak beden yapısı ve davranış arasındaki ilişkiye her zaman mutlak bir ilişki gözüyle bakılamaz. Kişinin bedeninde mevcut olan bir takım anormallikler anti-sosyal davranışın ortaya çıkmasına neden olabilir ancak bedensel kusurları olan birçok insan da bu tür davranışlar görülmemektedir (Dönmezer, 1994; Yavuzer, 2006).

Lombroso ekolünün ardından suçluluğu fiziksel yapı yerine zihinsel yetersizlikler ile açıklayan kuramlar ortaya atılmıştır. Zekâ, soyut düşünme ve olaylar arasında ilişkiler kurma ve kendi kendini eleştirebilme yeteneği ya da çevreye ve yeni durumlara uyum yeteneği olarak tanımlanabilir. Goddard tarafından ilk olarak ortaya atılan görüşe göre *“bütün geri zekâlılar suçlu, bütün suçlular da geri zekâlıdır”*. Bu görüşe göre zekâ kalıtsal bir özelliktir ve kuşaktan kuşağa geçer. Zekâ geriliği olanlar yasaların kapsamını anlayamadıkları ve davranışlarının sonuçlarını değerlendiremedikleri için suç işleyebilirler. Bu konuda yapılan ilk araştırmalar da suçlular arasındaki zekâ geriliği oranları %50 civarında çıkarken, kullanılan ölçüm araçlarının geliştirilmesi ve yapılan araştırmaların artması sonucunda suçluluk davranışında zihinsel yetersizliği öngören kuramlar giderek önemini yitirmiştir (Dönmezer, 1994; Yavuzer, 2006).

Zekânın suç davranışı üzerinde tek belirleyici olmadığı görüşü kabul görmüş olmakla beraber bu konuda yapılan araştırmalar devam etmiştir. Suça karışmış bireyler ile suça karışmamış bireylerin zekâ düzeylerinin karşılaştırıldığı araştırmaların bir kısmında iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklar bulunmuştur. Bunlara göre suça karışmış bireylerin zekâ puanları diğerlerine göre sıklıkla düşük çıkmaktadır. Örneğin, Farrington ve West (1971) ilk defa hüküm almış olan suçlu çocuklarda zekâ bölümü düşüklüğünün önemli bir bulgu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yavuzer (2006) 15–18 yaş arasında olan ve en az ilkokul eğitimi görmüş 214 hükümlü çocuk üzerinde yaptığı çalışmasında zekâ yönünden bu çocukların %50,5'inin sınır düzeyde olduklarını, %44,4'ünün ise bu düzeye bile ulaşamadıklarını bulmuştur. Ancak bu ve benzer araştırmaların sonuçlarını

doğrulamayan çalışmalar da bulunmaktadır. 1950'lerde Rourke (akt. Yavuzer, 2006) suçlu grubun zekâ bölümünü 90 olarak bulmuştur ve ilerleyen yıllarda bu bulguyu destekleyen araştırmaların sayısı da artmıştır. Son yıllarda yapılan araştırmalara bakıldığında suça karışmış çocukların zekâ düzeylerinin Dünya Sağlık Örgütü tarafından normal zekâ düzeyi olarak kabul edilen 90 puanın (Okan ve Özdemir, 2005) altında kaldığı görülmektedir. Grace ve Sweeney (1986) araştırmalarına dahil ettikleri suça karışmış 80 çocuk için WISC-R (Wechsler Intelligence Scale For Children) toplam puan ortalamalarını 81,5 olarak bulmuşlardır. Cooper (1997) 11-16 yaş arasındaki suça karışmış çocuklar ile yaptığı araştırmasında bu çocukların toplam zekâ puan ortalamalarının yaş aralıklarına göre 77 ile 83 arasında değiştiğini bulmuştur. Ülkemizde ise Özen ve ark. (2002) farik ve mümeyyizlik değerlendirmesi için bilirkişiye gönderilen çocuklarla yaptıkları araştırmalarında %2.4 gibi düşük bir oranında hafif mental retardasyon olduğu verisini elde etmişlerdir. Yazında bu konuda yapılan araştırmalarda ise suça karışmış çocukların zekâ puanları suça karışmamış çocuklardan düşük çıkmakla beraber 75–90 puan aralığında değiştiği görülmektedir (Grace ve Sweeney, 1986; Taylor ve ark, 2006; Romi ve Marom, 2007).

Zekâ ile suç davranışı arasındaki bir başka ilişki de mükerrer suç işleme ile ilgilidir. Cottle ve ark. (2001), 1983-2000 yılları arasını kapsayan 23 araştırma üzerinde tekrar suç işlemenin belirleyici ve habercilerini belirledikleri meta-analizlerinde zekâyı da bir kategori olarak belirlemişlerdir. Kızmaz (2007), tekrar suç işlemeye ilişkin alanyazını taraması şeklinde yaptığı çalışmasında birçok araştırmada düşük zekâ düzeyi ile yeniden suç işleme arasında ilişki bulunduğuna dikkat çekmiştir. Bu ilişkiyi ise, düşük zekâyaya sahip bireylerin sergiledikleri davranışın sonuçlarını iyi değerlendirememeleri ve mağdur ile empati kurmada kısmen yetersiz kalmaları ile açıklanabileceğini söylemiştir.

Yavuzer (2006)'e göre ergenlik dönemindeki genci suça yönelten etkenler hızlı bedensel ve ruhsal değişimden, kalıtsal nedenlerden, zekâ geriliğinden kaynaklanabileceği gibi çocuğun yanlış eğitilmiş olması ve yetersiz sevgi görmüş olmasından da kaynaklanabilir. Diğer yandan değişen değer yargıları ve ahlak

kurallarının yarattığı karmaşa da ergeni suça iten nedenlerden olabilmektedir. Suçluluk ile ahlak arasındaki ilişki esasen yıllar boyunca sözü edilen bir konu olmuştur. Lombroso'nun suçlu kişi tanımına göre, suçlu ahlak duygusundan yoksun bir varlıktır. Bu kişiler egoist, başkalarına karşı hissiz yani empatiden yoksun ve acıma duygusu olmayan kişilerdir (Öter, 2005).

Çocuk suçluluğunun nedenleri karmaşık olmakla beraber yapılan araştırmalar ailesel etkenlerin çocukların suç işlemede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Aile gerek genetik özelliklerin aktarılması gerekse çocuğun sosyalleşmesindeki ilk basamak oluşu ve gerekse aile içi süreçlerin kişinin psikolojik yapısı üzerindeki etkileri ile çocuk suçluluğuna ilişkin yaklaşımların her birinde yerini almıştır.

Ailenin çocuk suçluluğu ile ilgili yer aldığı ilk yer biyolojik kuramlar olmuştur. Biyolojik yaklaşıma göre suçlu ve suçsuz kişiler arasında bazı biyolojik farklılıklar vardır ve bunlar aileden gelen anatomik ve genetik yetersizliklerdir. Çoğan (2006), günümüzde yapılan araştırmalar incelendiğinde genellikle suçlu aileler ile çocuklarının suç işlemesi arasında ilişki saptanıldığını söylemekte ve durum böyle olsa bile ilişkinin doğasının genetik bir aktarımla neden-sonuç ilişkisi şeklinde açıklanamayacağını aradaki ilişkinin üçüncü değişkenlerden de etkilenebileceğini vurgulamaktadır.

Uluğtekin (1991)'e göre anne veya babanın suç işlemesi çocuğun suç işlemesi için iki şekilde risk faktörü oluşturmaktadır. Bunlardan birincisi ebeveynlerden birinin cezaevinde olmasının aileyi fiili olarak parçalaması, diğeri ise anne veya babanın çocuk için model oluşturmasıdır. Ailede suç işlemiş bir ebeveynin varlığı çocukta öğrenilmiş bir davranış olarak suçu ortaya çıkarabilmekle beraber aile ortamında suçlu davranışa alışma, suçlu birey ile yaşamaya alışma ve ailenin etiketlenmesi gibi sonuçlara da yol açmaktadır ki bunlar da çocuğun suç işlemesi için birer risk faktörüdür (Çoğan, 2006).

Aile ve çocuk suçluluğu arasındaki ilişki söz konusu olunca bakılan bir başka nokta da aile içi iletişimdir. Jarvis (1978)'e göre, yüzyüze samimi ilişkilerin ve işbirliğinin yoğun bir şekilde yer aldığı aile, çocuğun toplumsallaşmasında en önemli ve en etkili toplumsal gruptur. Çocuk toplum içinde yaşamaya dair temel bilgileri aile içinde alır ve daha sonra diğer gruplardan aldığı bilgileri bunlar üstüne temellendirerek biçimlendirir. Bu nedenle, aile bütünlüğünün bozulması ya da aile içi etkileşimin yeterli olmaması toplumsallaşma sürecini olumsuz yönde etkileyecektir; çocuğun hatalı ya da yetersiz toplumsallaşmasına neden olacaktır ki bu durum da suç işleme ile yakından ilişkilidir. Bu noktadan hareketle ev ortamında ebeveynler arası çatışmanın olması, ebeveynlerden birinin alkolik olması (Kjelsberg, 2005), evin çok kalabalık olması ve çocuğun yeterince ilgi görememesi gibi etkenlerin yanı sıra ailelerin çocuk yetiştirme stilleri de suça yönelmede etkili olabilmektedir (İçli, 2004).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri, toplumsallaşma sürecinin temelini oluşturur ve bu noktada çocuğun suç işlemesi ile yakından ilişkilidir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri temel olarak 2 boyutta ele alınabilir. Bunlardan birincisi sevgi değişkenine ilişkin red-kabul boyutu, diğeri ise kontrol değişkenine ilişkin serbestlik tanıma- kısıtlama boyutudur. Yapılan araştırmalar red eden ailelerin daha çok fiziksel cezalara başvurduğunu ve fiziksel cezaya ağırlık veren ebeveyn davranışlarıyla suçluluk arasında güçlü ilişkiler olduğunu göstermektedir (Uluğtekin, 1991). Ek olarak, aşırı ilgisiz ve serbest ebeveyn tutumu ile suç arasında ilişki olduğu da göze çarpmaktadır. Kjelsberg (2005), araştırmasında düşük kontrol düzeyinin özellikle kız çocuklarının suça yönelmesinde etkili olduğunu göstermiştir.

Türkeri (1995) cezaevinde olan çocuklarla yaptığı çalışmasında, bu çocukların yaklaşık %34' ünün ailesinde fiziksel şiddet içeren kavgaların olduğunu bulmuştur. Ailelerin kabahat işleyen çocuklarını cezalandırma stillerinin de incelendiği araştırmada 318 çocuktan 200'ünün dövülerek cezalandırıldığı görülmüştür. Türkeri çocukların bu durumlardan olumsuz yönde etkileenecekleri ve normal dışı davranışlara yönelebileceklerini söylemiştir. Benzer şekilde kasten adam öldürme suçundan cezaevinde bulunan çocuklarla yapılan bir araştırmada (Alagöz,

1998) (akt. Aksoy ve Ögel, 2004) bu çocukların yaklaşık %82'sinin fiziksel şiddete maruz kaldığı bulunmuştur.

Bütün bunlardan yola çıkarak diyebiliriz ki gerek ailenin yapısı, ailedeki kişi sayısı gerekse aile içi iletişim, çocuk yetiştirme stilleri olsun aile ve çocuk suçluluğu arasında kuvvetli bir bağ vardır. Ancak çocuk suçluluğundaki tek etken tabiki de aile değildir. Çocukların suça yönelmesinde bir başka sosyalizasyon ortamı olarak nitelendirebileceğimiz, arkadaş çevresinin de etkisi görülmektedir. Çocuklar sıklıkla bir gruba ait olma, kendilerini ispatlama ya da akran baskısı gibi nedenlerden dolayı suça yönelebilmektedirler.

Özellikle batı toplumlarında çocuk ve gençler tarafından işlenen suçların çoğu 3–5 kişilik gruplar halinde işlenen organize suçlardır. Çocuklardaki bu toplu hareketi oyun grubu ile açıklamak mümkündür. Başlangıçta oyun grubu olarak ortaya çıkan beraberlik ergenlik dönemindeki çocukların özellikleri nedeniyle giderek suç çetelerine dönüşebilmektedir. Bu noktada grup içerisindeki arkadaşlık ilişkileri önem kazanmaktadır. Çocuğun içinde yer aldığı oyun grubu tarafından kabul görmesi ve bir statü sahibi olması için belli bir grup dayanışmasına ihtiyacı olacaktır (Yavuzer, 2006).

Çete olarak adlandırdığımız arkadaş grupları çocuk suçluluğunu farklı şekillerde etkilemektedir. Daha önce hiç suç davranışı göstermemiş bir çocuk çete üyesi olduğu zaman suç davranışı göstermeye başlayabilir. Bunun yanısıra önceden de tehlikeli davranışlar sergilemiş olan bir çocuk çete üyesi olduğu zaman bu hareketleri pekişecek ve suç işleme davranışının yinelenme olasılığı artacaktır. Gatti ve ark. (2005) çete üyesi olma ve suç davranışı arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında çete üyesi olan çocukların çete üyesi olmayanlara oranla daha fazla suça karıştıklarını görmüşlerdir. Ayrıca bir çocuğun çete üyesi olduğu yıllar ile herhangi bir çeteye üye olmadığı yıllar arasındaki suç işleme oranına baktıklarında çete üyesi olmanın kriminal davranışlarını arttırdığını da göstermişlerdir.

Tek başınayken suç işleme ile arkadaşları ile beraber suç işleme oranları açısından ülkemizde de durum pek farklı değildir. Akduman ve ark. (2007)'nin Ankara Adliyesi Cumhuriyet Savcılığı'na suç işlediği iddiası ile getirilen 12–15 yaş arasında toplam 114 çocuk ile yaptıkları araştırmalarında ergenlerin suç işlerken yanlarında kimlerin bulunduğuna bakmışlardır. Buna göre çocukların sadece 13 tanesi olay sırasında yalnız olduğunu söylerken 8 tanesi aile bireylerinin, 93 tanesi ise arkadaşlarının yanında bulunduğunu belirtmiştir. Çoğan (2006), 2000–2004 yılları arasında Edirne ilinde çocuklara ilişkin açılan davaları incelediği çalışmasında bu çocukların yaklaşık %11'inin olay sırasında yanında kendi yaşlarında bir başka arkadaşı olduğunu göstermiştir. Öztürk ve ark. (2005), İstanbul ilinde yaptıkları araştırmalarında ise çocukların sadece %35,8'inin suçun gerçekleştiği sırada yalnız olduklarını ve çocukların yanlarında sıklıkla bir veya birden fazla arkadaşlarının bulunduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç olarak çocuklar bireysel özellikleri, aileleri tarafından sağlanan yetersiz sosyalleşme, arkadaş çevresindeki kötü modeller, ailenin bir şehirden veya ülkeden diğerine göç etmesi ve bunun sonucunda yaşanan uyum sorunları, yetersiz eğitim, düşük akademik başarı ve kitle iletişim araçlarının etkisi gibi birçok nedenden dolayı suça yönelebilmektedir. Bu noktada önemli olan bu yönelişin nedenlerini araştırmak ve adli sistem içerisine bir şekilde girmiş olan çocuğun çıkarlarını en yüksek oranda gözeterek şekilde yargılanmasını sağlamaktır (Çoğan, 2006).

1.3 Sayılarla Çocuk Suçluluğu

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çocuk ve gençlik suçluluğunda hızlı bir artış olmuştur ve bu durum toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Özellikle büyük şehirlerde yaşayan gençler arasında soygun, yaralama, hırsızlık, adam öldürme, içki ve uyuşturucu kullanımı ve evden kaçma davranışları yaygınlaşmıştır. Amerika'da tüm tutuklanmaların %43'ünü 18 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır. Adam öldürmelerin %10'u, silahlı soygunların %34'ü ve araba hırsızlıklarının %55 yine 18 yaş altı çocuklar tarafından gerçekleştirilmiştir. Almanya, Fransa, İsveç ve İsviçre gibi

ülkelerde de 60 ve 70'li yıllarda çocuk suçluluğuna ilişkin oranlarda çeşitli artışlar olmuştur. Türkiye'de ise durum gelişmiş ülkelerdekinden biraz farklıdır. 60'lı yılların sonu ve 70'li yılların başında cezaevine giren hükümlü çocukların sayıları incelendiğinde bu yıllar arasında bir düşüş olduğu görülmektedir (Yavuzer, 2006). Ancak bilhassa 1974 yılından sonraki düşüşün aynı yıl çıkan 1480 sayılı Af Kanunu'ndan etkilenmiş olabileceğini göz önünde bulundurmamak gerekmektedir (Yarsuvat, 1979).

2007 yılı Türk İstatistik Kurumu verilerine göre (Tablo 1.1), ıslahevine giren hükümlü çocuk sayısı 1995 yılından 1998 yılına kadar artış göstermiş, 1999 yılından sonra ise görece azalmıştır. 2007 yılına baktığımızda çocuk ıslahevlerindeki toplam hükümlü çocuk sayısı 236 olarak gözükmemektedir (Türk İstatistik Kurumu, 2009a). Esen (2008), çocuk hükümlülerin sayısında ki bu düşüşün çocuk suçluluğunda azalıştan ziyade suç sayısındaki artış sonucunda uygulanan şartla salıverme sistemi ile gelen dolaylı af uygulamasına bağlı olduğunu söylemiştir. 2004 yılından sonra ise sayılardaki düşüşün devam ettiği görülmektedir. 2006 yılında 78, 2007 yılında ise 236 çocuk hüküm alarak eğitimevi ya da eski adı ile ıslahevlerine gönderilmiştir. Türk Ceza sistemine bakıldığında 2004 yılı itibari ile yeni bir uygulamanın başladığı görülmektedir. Denetimli Serbestlik (DS) adı verilen bu sistemde 5 yılın altında cezayı gerektiren suçlar için artık hapis cezası verilmemekte, kişiler DS sistemine dahil edilerek farklı yollarla (kamu hizmetinde çalışma vb.) cezalandırılmaktadır. 2004 yılından sonraki çocuk hükümlü sayısındaki düşüşün bu yeni uygulama ile bağlantılı olabileceği düşünülmektedir.

Özellikle son yıllarda çocuk ve gençler arasında şiddet içeren eylemlerin sayısında artış olduğu görülmektedir. İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya gibi ülkelerde şiddet içeren ve genellikle kamu düzenini bozma ve cinsel özgürlüğe karşı işlenen suçların üçte ikisinin faili 25 yaş altı genç ve çocuklardır (Yavuzer, 2006).

Çocukların işledikleri suç türü ile yaş aralıkları arasında farklılaşma olmaktadır. Örneğin Fransa'da 21 yaş altındaki genç ve çocukların basit hırsızlık ve özellikle de motorlu araç çalma suçlarına karışmaktadır. Buna karşın 21 yaş

üstündeki gençler hırsızlığın daha ağır biçimlerini, cinsel içerikli suçları ve mala ilişkin suçları daha fazla işlemektedirler. Benzer şekilde Almanya'da 14–18 yaş grubu basit hırsızlık ve tehdit gibi suçlara karışırken 18–21 yaş grubu aynı suçları şiddet içerecek şekilde işlemektedir (Yavuzer, 2006).

Ülkemizde çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan araştırmalarda çoğunlukla islahevinde kalan çocuklar suç türlerine göre incelenmiştir. Örneğin, Türkeri (1995) cezaevinde bulunan çocukları suç türlerine göre incelediğinde, çocuklar arasında en çok rastlanılan suç türlerinin gasp (%22.8) ve mala karşı işlenen suçlar (%22) olduğunu göstermiştir.

Türk İstatistik Kurumu'nun bu konudaki istatistiklerine bakacak olursak (Tablo 1.1), özellikle adam öldürme suçundan hüküm giyen çocuk sayısının oldukça azaldığını (1996'da 123 iken 2007 yılında 21 kişi) buna karşın gasp suçundan hüküm alan çocuk sayısının 1996 ile 2007 yılları arasında pek fazla değişmediğini görmekteyiz. Diğer suç türleri ve yıllara göre hükümlü çocuk sayısı Tablo 1.1'de ayrıntılı şekilde verilmiştir (Türk İstatistik Kurumu, 2009a). Ancak bu veriler hükümlü çocuk sayısını yansıtmaktadır ve tutukevlerinde bulunan çocuklar bu sayılara dahil değildir. Bu nedenle çocuk suçluluğundaki artış veya azalışı bu verilere göre yorumlamak tam olarak doğru olmayacaktır.

Tablo 1.1 Türk İstatistik Kurumu Suç Türüne Göre Islahevine Giren Hükümlü Çocuk Sayısı (1996–2004)

Yıllar /Suç türü	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Adam												
Öldürmek	123	157	142	18	83	82	57	62	45	28	17	21
Hırsızlık	280	231	309	214	147	91	136	83	51	29	12	47
Irza Geçme	54	64	59	42	28	43	54	27	30	20	7	30
Fiili Livata	70	60	50	23	31	19	34	22	27	14	3	5
Yaralama	14	16	15	10	7	6	6	5	7	5	3	14
Gasp	112	77	102	120	100	98	139	103	134	94	28	100
Diğer	38	25	29	57	32	19	31	27	40	12	8	19
Toplam sayı	691	630	706	584	428	358	457	329	334	202	78	236

Tablo 1.2 1997–2006 Yılları Arasında Geliş Nedenlerine Göre Güvenlik Birimlerine Gelen veya Gönderilen Çocuklar

Yıllar Geliş Nedeni	1997		1998		1999		2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
Suç İstinadı	699 20151	54 1401	1449 23164	106 1748	1219 21748	70 1762	1241 22096	101 1756	1544 22596	130 1972	2133 27452	220 2811	2008 32420	182 3491	2457 38673	271 3924	2908 37666	384 3541	2902 39491	457 3941
Şüpheli	32 5753	7 327	67 5696	38 309	34 4372	40 277	24 3029	2 170	46 1798	10 146	32 1079	3 126	32 505	12 51	68 497	10 92	103 450	10 85	139 601	9 50
Terik	J P	- 1	- 3	- 1	- 7	- 4	- 2	- 3	1 24	- 12	2 52	- 40	- 71	- 53	1 65	1 29	1 95	1 30	- 71	2 61
Eviden Kaçma	J P	3 256	21 420	28 349	1 239	21 242	5 373	19 220	24 544	29 304	36 1068	47 673	27 1680	55 821	36 1531	87 902	22 1751	102 857	23 1561	112 834
Buluntu	J P	- 17	- 7	- 21	- 13	- 6	1 63	1 14	1 139	- 69	1 618	2 288	6 873	10 337	120 891	100 411	317 1234	252 566	317 1261	233 577
Kayıp	J P	- 74	- 67	- 65	1 77	1 67	- 105	1 65	- 134	- 93	1 273	3 190	1 342	1 313	21 372	15 373	37 665	25 601	25 805	22 673
Madde Bağımlısı	J P	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- 576	1 29	6 154	2 7	1 80	2 21
Sokak Çocuğu	J P	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	1 3223	- 343	12 4127	3 375	2 3544	- 371
Dilenci	J P	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	2 153	3 86	8 153	2 118	2 70	- 60
Diğer	J P	84 586	23 139	105 698	33 150	60 565	85 1272	24 260	98 2577	39 359	149 1973	50 395	197 1970	101 437	179 1401	119 344	215 1106	121 299	158 1538	102 257
Toplam	J P	818 26837	105 2362	1625 30032	206 2647	1314 27000	143 2509	1356 26940	148 2488	208 2955	2354 34728	325 4684	2271 42110	361 5878	2885 47382	607 6533	6064 55075	2883 11312	6727 60413	3293 13677
		30122		34510		30966		30932		32689		42091		50620		57407		66387		74090

J : Jandarma kayıtları P : Polis kayıtları E : Erkek çocuk K : Kız çocuk

Bu noktada 1997 ve 2006 yılları arasında çeşitli nedenlerle güvenlik birimine getirilen çocukların sayısını incelemek faydalı olacaktır. Tablo 1.2’de jandarma ve polis kayıtları getirilme nedenlerine göre çocuk sayısı olarak verilmiştir (Türk İstatistik Kurumu, 2009b).

TÜİK verilerini yansıtan bu tabloya göre gerek erkeklerde ve gerekse kızlarda iki yıl arasında güvenlik birimlerine getirilme sayısında azımsanmayacak kadar bir artış olduğu (yaklaşık 44000) görülmektedir. 2001 yılına kadar 30 binlerde seyreden toplam sayı 2002 yılında 42000’e ve 2006 yılında 74090’a kadar yükselmiştir (Türk İstatistik Kurumu, 2009b). Buna karşın 1990 genel seçim sonuçlarında 10-19 yaş arası çocuk/genç sayısı yaklaşık 13 milyon iken 2000 yılı genel seçimlerinde bu sayı yaklaşık 14 milyon olarak karşımıza çıkmaktadır (Türk İstatistik Kurumu, 2009c). Bu da bize çocuk suçluluğundaki artışın bir bölümünün çocuk/genç nüfusundaki artış ile açıklanabileceğini göstermektedir. Ancak toplam nüfustaki artışa bakacak olursak 1990 yılında 56 milyon iken 2000 yılında 67 milyon gibi bir rakam karşımıza çıkmaktadır. Bu verileri göz önüne aldığımızda ülkemizde çocuk suçluluğunun giderek büyüyen bir sorun haline geldiğini söylememiz yanlış olmayacaktır.

1.4 Ceza Sorumluluğu: Ceza Ehliyeti

Ceza ehliyeti, yasalar tarafından suç olarak kabul edilen bir eylemi gerçekleştiren kişide aranan şartlardır. Bu şartlar ise; kişinin işlediği suç esnasında şuur ve hareket ile irade serbestisini tam olarak koruması yani ne yaptığının tam olarak farkında olmasıdır. Başka bir deyişle, kişinin suç olarak kabul edilen eylemi yaptığı sırada tam bir akli sağlık içerisinde olması ve yaptığı eylemin anlam ve sonuçlarını kavrayıp değerlendirebiliyor olmasıdır (Oral, 1999; Hancı, 2002). Ceza sorumluluğu ya da diğer deyişle ceza ehliyeti kavramı için 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlükten kalkan 765 nolu Türk Ceza Kanununda ve bu tarih öncesi ilgili alan yazınında “farik ve mümeyyizlik” kavramları kullanıldığı görülmektedir. Kelime anlamı olarak farik; fark eden anlamına gelirken mümeyyiz ise iyiyi, kötüyü, doğruyu ve yanlış ayıran seçen anlamına gelmektedir. Hukuki açıdan baktığımızda ise farik ve mümeyyiz;

kişinin işlediği suçun farkında olması, bilerek isteyerek suç işlemesi anlamına gelmektedir (Cantürk, 2005). 765 nolu Türk Ceza Kanununda bu kavramlar 11-15 yaş aralığındaki çocukların ceza almaları için bu çocuklarda aranan şartlar olarak karşımıza çıkmaktadır. 2004 yılında yayınlanan 5237 nolu (Yeni) Türk Ceza Kanununda ise “işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamama veya davranışlarını yönlendirme yeteneği”nden söz edilmekte farik ve mümeyyiz kavramlarına rastlanmamaktadır.

Türk Ceza Hukuku incelendiğinde ceza sorumluluğu kavramının üç kısımda incelendiği görülmektedir. Bunlar; tam sorumluluk, kısmi sorumluluk ve cezai sorumsuzluktur. Tam sorumluluk suçun işlendiği tarihte reşit olan bireyin temyiz halini ortadan kaldıran herhangi bir hali olmaması yani işlediği fiili tam anlamı ile değerlendirebilmesi anlamına gelmektedir. Kısmi sorumluluk fiil işlendiği sırada kişinin şuur ve hareket serbestisini önemli derecede azaltacak nitelikte akıl maluliyetine sahip olunması durumunu ifade etmektedir. Cezai sorumsuzluk ise kişinin işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olması anlamına gelmektedir. Cezai sorumsuzlukta ki bu durum akıl hastalığı ya da yaş küçüklüğü gibi farklı durumlardan kaynaklanabilir ancak önemli olan kişinin durumu değerlendirme yetisidir (Kendi ve ark., 1997). Bu açıdan bakıldığında; Türkiye’de uygulanan yasal sisteme göre ceza ehliyetini ortadan kaldıran veya sınırlandıran durumlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

a) *Gerçeği değerlendirmeyi bozan ruhsal bozukluklar:* 5237 numaralı Türk Ceza Kanununun (Yeni TCK) 32. maddesi ruhsal hastalığı olan kişilerin ceza ehliyeti hakkındadır. Bu madde de kişinin işlediği fiil sırasındaki mental durumu ve davranışlarına yön verme yetisine değinilmekte ve bu durum yetinin tamamen veya önemli bir derecede kaybı ve yetinin azalmış olması olmak üzere 2 şekilde yer almaktadır. 32 maddenin 1. fıkrasına göre akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişilere ceza verilemeyeceği öngörülmektedir. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise söz konusu yeteneklerde bir

azalma olması durumunda uygulanacak cezalarda bir takım indirimler yapılacağı söylenmektedir. 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlükten kalkan TCK'da da benzer maddeler yer almaktadır ancak (Yeni) TCK'da kavram biraz daha anlaşılır hale getirilmiş ve kişinin davranışlarının sonuçlarını değerlendirme yetisinden bahsedilmiştir (Adalet Bakanlığı, 2004).

b) Sağır ve dilsizlik: Sağır ve dilsiz olma kişinin gerek duygusal gerekse bilişsel gelişimini etkileyecek bir durum olarak görülür ve bu kişilerin yaşlılarına göre gelişimlerinin daha güç olduğu kabul edilir (Oral, 1999). Bu nedenle Türk Ceza Kanununun 33. maddesine göre 15 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsiz çocukların ceza ehliyeti yoktur (normal çocuklar için ceza ehliyeti yaşı yeni TCK'da 12'dir).

c) Geçici nedenler – alkol veya uyuşturucu madde etkisinde olma: TCK'nın 3. maddesine göre geçici bir nedenle ya da irade dışı olarak alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişilere ceza verilemez, başka bir deyişle bu kişilerin ceza ehliyeti yoktur. Ancak iradi olarak alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisinde işlenen suçlar için suç işleyen kişiye bu hüküm uygulanmaz yani bu kişiler işledikleri suçtan dolayı ceza alırlar (Adalet Bakanlığı, 2004).

d) Yaş küçüklüğü: Çocukların işledikleri suçtan sorumlu olabilmeleri için yaptıkları eylemin anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yeteneğini kazanmış olmaları gerekmektedir ve bu yeteneğin belli bir yaştan sonra geliştiği bilinmektedir (Güleç ve Köroğlu, 1998). Türk Ceza Kanununda yaş- ceza sorumluluğu arasındaki ilişki üç kısımda ele alınmaktadır.

- 12 yaş altı çocuklar: 5237 numaralı (Yeni) Türk Ceza Kanununun 31 maddesine göre 12 yaşını bitirmemiş olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur ve bu çocuklar hakkında kovuşturma yapılamaz. Yani 12 yaşın altındaki çocuklar için durum ve işlenen suç ne olursa olsun ceza ehliyeti yok sayılır ve herhangi bir ceza yaptırımını uygulanmaz. Ancak çocuk hakkında

bazı kurumlar veya çocuğun ailesi vasıtasıyla bazı tedbirler alınabilir (Oral, 1999).

- 12- 15 yaş arasındaki çocuklar: (Yeni) TCK'nın 31 maddesine göre; fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu yeteneklerinin geliştiğine kanaat getirilirse ceza sorumlulukları vardır ama verilecek cezalarda sürenin azaltılması gibi bir takım indirimler uygulanır.
- 15- 18 yaş arasındaki çocuklar: (Yeni) TCK'ya göre bu yaş aralığındaki çocukların ceza sorumlulukları vardır ancak verilecek cezalarda sürenin azaltılması gibi bir takım indirimler yapılması söz konusudur. 18 yaş üstü için ceza yeterliliği kavramı açısından yaş ölçütü ortadan kalkar ve sadece mental durum değerlendirmesi yapılabilir (Oral, 1999).

Ceza yeterliliğini sınırlayan diğer sebepler bir yana burada üzerinde duracağımız faktör yaş küçüklüğüdür. Yağmur ve ark. (2004) farik ve mümeyyizlik değerlendirmesi için Ankara Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalına gönderilen toplamda 74 çocuk için verilen raporları incelemişlerdir. Sonuçta yaşları yoğunlukla 14-15 (%54'ü) arasında değişen bu çocukların %50'sinin işledikleri suçun farik ve mümeyyizli olduklarını belirlemişlerdir. Çocuklar belli bir yaşa kadar başkalarına hatta kendilerine zarar verebilecek hareketleri tahmin ve takdir edemezler. Dolayısıyla bu dönemde hukuki anlamdaki bir cezadan korkma veya uslanma da söz konusu olamayacaktır. Bir kişinin cezadan gerekli dersi alması için belli bir zihinsel gelişimi sağlamış olması gerekmektedir (Hancı, 2002).

1.5 Yargılanma Yeterliliği (Competence to stand trial)

Yargılanma yeterliliği Türk adalet sistemindeki ceza ehliyetinden biraz daha farklı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Black's Law Dictionary yeterliliği,

problemleri anlama ve karar verme zihinsel yetisi olarak tanımlamaktadır (Arrigo ve Shipley, 2005). Bu tanım TCK'da geçen ceza yeterliliği kavramına benzer görünmekle beraber, yargılanma yeterliliğinde sanığın duruşma sırasındaki zihinsel yetisine de atıfta bulunmaktadır. Buna göre bir kişinin fiziksel olarak mahkemeye çıkabiliyor olması yargılanma yeterliliği olduğu anlamına gelmez. Bu kişi mental bir yetersizlik ya da rahatsızlık nedeniyle yargılanmaya uygun bir durumda olmayabilir (Veivel ve Coles, 1999).

Yargılanma yeterliliği, akıl hastalığından farklı bir durumu ifade etmektedir ve sanığın o anda ki görevini yapma kabiliyetini, yani sadece eylemin gerçekleştiği zaman değil yargılanma sürecinde kişinin içinde bulunduğu mental durumu da içermektedir. Örneğin kişinin, suçu işlediği zaman yasal olarak bir psikolojik rahatsızlığın etkisinde olduğu kabul edilmiş olabilir, ancak diğer yandan o andaki durumu itibari ile yargılanma ve hüküm alma için tamamiyle yeterli olabilir. Ya da tam tersi, kişi suçu işlediği zaman yasal olarak “aklı başında” olarak nitelendirilmiş olabilir ancak duruşmaya çıkacağı zaman yargılanma yeterliliği mevcut olmayabilir (Grisso 2003).

Yargılanma yeterliliğinin yasal bir kavram olarak ilk ortaya çıkışı 1960 yılında ABD’de bir kız çocuğunun kandırılarak kaçırılmasına ilişkin “Dusky v. United States” davasında olduğu görülmektedir. Bu davada kişinin yargılanmak için sahip olması gereken bazı standartların olması gerektiği söylenmiştir. Bunlar:

1. Sanığın dava sürecini avukatına danışıp uygun bir miktarda anlayabilecek kadar yeterliliğe sahip olması
2. Sanığın savunmasının akla yatkın olduğu kadar gerçeklere de uygun olmasıdır (Potyhress ve ark., 1999; Cooper ve Zapf, 2003; Arrigo ve Shipley, 2005).

Dusky davası ile ortaya çıkan bu kavram değişik ülkelerde değişik zamanlarda ele alınmıştır. Örneğin Kanada yasalarında 1992 yılında yapılan değişikliğe kadar yargılanma yeterliliği kavramından bahsedilmemektedir. “The Quebec Court of Appeal in R.v. Steele” davası ile ilk defa bir kişinin yargılanmak

için yetersiz sayılmasına neden olabilecek 5 ölçüt belirlenmiş ve kişinin bunlardan birine sahip olması halinde yargılanmasının uygun olmayacağı söylemiştir. Bu ölçütler şu şekildedir:

1. Suçlamaları ayırt edememek
2. Hâkimin, jürinin ve avukatların görevlerini de içeren dava süreçlerinin doğasını veya amacını anlayamamak
3. Dava süreçlerinin kişisel önemini anlayamamak
4. Avukatı ile görüşmede yetersiz kalmak, avukatı ile mantıklı bir görüşmeyi sürderememek veya avukatının önerilerine dayanarak kritik kararları verememek
5. Gerektiğinde fikrini açıklamada yetersiz kalmak (Akt: Veivel ve Coles, 1999).

Yargılanma sürecinde kişinin bu standartlara sahip olması yargı sürecinin adil olması açısından önemlidir (Godinez V. Moran,1993).

Amerika Birleşik Devletleri'nin yasal sisteminde yargılanma yeterliliğine ilişkin benimsenmiş bazı etik kurallar vardır. Bunlar;

- (a)davalı, bir insan olarak saygı görme hakkına sahiptir (Perlin, 1996),
- (b)eğer davalı, davanın amacını ve doğasını net bir şekilde anlayamazsa verilen ceza amacına ulaşmamış demektir ve
- (c) en önemli rol, karara neden olan davalıya aittir (Potyhress ve ark., 1999).

Bu noktada ceza kavramının amacını düşünecek olursak yasal süreç içerisinde davalının kendini savunma yetisine sahip olması önemli gözükmektedir çünkü akıl sağlığı yerinde olmayan birine verilecek olan cezanın o kişi için herhangi bir caydırıcı etkisi olmayabilir. Ayrıca bu durum Potyhress ve ark. (1999)'na göre verilecek hükmün geçerliliğini şüphe altına düşürecektir ve kendini savunma yetisi olmayan kişilerin yargılanması yasal sistemin bütünsellikten uzaklaşmasına neden olacaktır.

Yargılanma yeterliliği için kişinin sadece yer-zaman oryantasyonuna sahip olması yeterli değildir; ayrıca kişi, rasyonel, bağımsız, karar verebilen, savunmasını hazırlayabilen ve mahkeme karşısında savunma yapabilen biri olmalıdır (Arrigo ve Shipley, 2005; Ackerman, 1999; Cooper ve Zapf, 2003). Yani bir kişinin mahkemede değerlendirilebilmesi için ilk olarak kendine yöneltilen suçlamaları ve dava sürecini anlayacak kapasiteye sahip olmalı, bunları avukatı ile tartışabilmeli ve savunmasını hazırlamada aktif rol oynamalıdır (Godinez V. Moran, 1993).

Melton ve ark. (1997)'a göre Dusky davasında tanımlanan standartlar aynı zamanda yeterlilik araştırmasının 4 ana noktasının altını çizmektedir. Bunlar:

1. Yargılanma yeterliliği araştırması yapılırken sanığın mevcut durumunu kabul etmek gerekmektedir. Başka bir deyişle özellikle sadece sanığın suçun gerçekleştiği zamanki mental durumuna değil, ek olarak kişinin o anki mental durumuna da odaklanılmalıdır.
2. Devam etme yeterliliği, sanığın gönüllü katılımından farklı olan dava sürecine katılım kapasitesine, yani kişinin dava sürecini anlaması ve kendini savunma yetisinin bulunmasına odaklanır.
3. Yeterlilik, “mükemmel” ya da “tam” anlama yeteneği gerektirmemektedir.
4. Yasal sistemi anlamada “rasyonellik” ve “gerçeklere uygunluk” derecesinin üzerinde durulması bilişsel işlevselliği önermektedir. Daha da önemlisi sırf psikolojik bir hastalığın belirtilerinin olması davalının yargılanma için yetersiz olduğu anlamına gelmez. Daha çok bu belirtilerin yasal işlevlere olan etkisi önemlidir.

Anlaşıldığı üzere yargılanma yeterliliği de Türk Ceza Sisteminde yer alan ceza yeterliliği kavramı gibi büyük oranda kişinin mental durumuna atıfta bulunmakta ve kişinin yaptığı eylemi ve bu eyleme bağlı sonuçları kavrayamaması üzerine odaklanmaktadır.

Mental durum ve kişinin gerek yaptığı eylemi gerekse içinde bulunduğu süreci değerlendirme yetisi ise bazı gelişimsel özellikleri kapsadığı için yaş ile ilişkili gözükmektedir. Özellikle çocukların yargılanma yeterliliğini sağlayacak bilişsel gelişime erişmemiş olabilecekleri yazında tartışılan konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar genel olarak 15 yaş altındaki çocukların yargılanma yeterliliklerinin 15 yaş ve üstündeki çocuklara göre belirgin şekilde düşük çıktığı yönündedir. Ayrıca 15 yaş ve üstündeki çocukların yeterlilikleri yetişkinlerden düşük olmakla beraber zekâ ile ilişkili gözükmektedir (Cooper, 1997). Grisso (1981) özellikle zekâ puanı 80'in altında olan çocukların belirgin bir şekilde haklarını anlama konusunda yetersiz kaldıklarını söylemektedir.

1.6 Adli Sistem İçerisinde Yer Alan Çocuklar ve Ceza Ehliyeti- Yargılanma Yeterlilikleri

Toplumların çocuk suçluluğuna karşı tutumları tarih süreci içinde değişiklik göstermektedir; önceleri çocuk suçlulara karşı katı ve hoşgörüsüz cezalar uygulanmış ancak özellikle Roma Hukuku döneminden itibaren yaş ve diğer hafifletici nedenlerle çocuklara daha hoş görülme davranılmış ve yetişkinlerden farklı yaptırımlar uygulanmıştır (Uluğtekin, 1991).

Yüzyılın başlarında rehabilitasyon çalışmaları ile tekrar suç işlemelerinin engellenebileceği düşünüldüğünden çocuk suçlulara olan yaklaşım yetişkinlerden farklı olduğu görülmektedir; çocuklara uygulanan adli muameleler cezalandırmadan uzak kalmıştır (Arrigo ve Shipley, 2005; Viljoen ve ark., 2007). Yargı sistemlerinin çocuklara yardım etme fikrine odaklanması bu popülasyon için yargılanma yeterliliği kavramının üstünde durulmaya başlanılmasına neden olmuştur (Burnett ve ark., 2004). Çocukların gelişim ve kişilik özelliklerine göre yargılanmaları için tüm dünyada çocuk mahkemeleri kurulmaya başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1899 yılında İllinois Eyaletinde çocuklar ilk defa kendilerine has bir kanun ile yargılanmaya başlamış ve ardından bu uygulama hızla diğer eyaletlere de yayılmıştır. Benzer şekilde 1905 yılında İngiltere'de, 1911 yılında Kanada ve

Portekiz’de, 1912 yılında Belçika ve Fransa’da, 1919 yılında Avusturya’da, 1920 yılında Hindistan’da, 1922’de Hollanda’da, 1923 yılında Almanya ve Brezilya’da ve 1934 yılında ise İtalya’da çocuk mahkemeleri kurulmuştur. Bu mahkemelerin amaçları çocukların daha iyi değerlendirilmeleri, onları suça iten nedenlerin belirlenerek rehabilitasyonlarının sağlanması ve bu çocukların topluma yeniden kazandırılmasıdır. Ülkemizde ise çocuk mahkemelerinin kuruluşu diğer ülkelere nazaran oldukça geç olmuştur. 1952 yılında bu mahkemelere ilişkin bir yasa tasarısı hazırlanmasına rağmen 1979 yılında yasallaşabilmiştir. Fakat 1980 yılında yeni bir erteleme ile karşılaşan mahkemelerin kuruluşu ancak 1987 yılında gerçekleşebilmiştir (Çoğan, 2006).

1990’larda bir yandan Çocuk mahkemeleri kurulurken bir yandan da çocuk suçluluğunda dikkati çekecek bir artış meydana gelmiştir. Bu nedenle özellikle ABD’de çocuk ve gençlerin daha ağır cezalar alması gerektiği yönündeki tartışmalar artmaya başlamış ve yargıçların kendi iradelerine göre karar vermesine izin veren yargılama süreçlerinde gündeme gelmesi ile çocuk ve gençler daha ağır cezalar almaya başlamıştır. Cezalandırmaya karşı gelişen yaklaşım ise, psikologların; kişinin ne zaman yaptıklarından sorumlu tutulabileceğini ve ne zaman cezalandırılacaklarını tanımlamaları gereğini ortaya çıkarmış ve çocuklar için yargılanma yeterliliği kavramı daha geniş kapsamda tartışılmaya başlanmıştır (Ficke ve ark., 2006; Burnett ve ark.,2004; Grisso, 1997).

Yücel (1993) çocuk suçluluğunun hukuksal bir sorundan ziyade esasen sosyal ve psikopedagojik nitelikte bir sorun olduğunu söylemektedir. Suç kavramına baktığımızda ve suç niteliği taşıyan bazı eylemleri incelediğimizde bunların belli bir zihinsel yeti gerektirdiği açıktır. Bir kişinin zihinsel gelişimi ise yıllar içinde belli zamanlarda belli gelişmeler kaydederek tamamlanmaktadır. Bilişsel gelişim konusunda en çok kabul gören kuram olan Piaget’in bilişsel gelişim modelinde 4 evreden bahsedilmektedir. Bunlar şu şekildedir:

Duyusal motor evre: (0–2 yaş) Bu evrede bebek duyuları ile dış dünyayı algılar ve yavaş yavaş refleks halindeki hareketlerden amacı olan hareketlere geçmeye başlar.

İşlem Öncesi Dönem: (2–6 yaş) Bu evrede dilin kullanımı gelişmekte ve semboller geliştirilmektedir. Bu yaşlar arasındaki bir çocuk zihinsel imgeler ve kelimeler yoluyla dış dünyadaki nesne ve olayları temsil etmeye başlar ancak akıl yürütme tam olarak gelişmemiştir. Bu yaşlar arasındaki bir çocuk mantıksal olarak sadece tek yönlü düşünebilmekte ve diğer insanların bakış açılarını algılamakta oldukça zayıf kalmaktadırlar.

Somut İşlemler Dönemi: (6–12 yaş) Bu evrede çocuklar artık problemlere mantıklı çözümler getirmeye ve kuralları anlamaya başlarlar. Somut düşünme ile ilgili önemli bir adım atılır ancak soyut düşünme yeteneği henüz tam olarak gelişmemiştir.

Soyut İşlemler dönemi : (12-18 yaş) Soyut düşünme becerisi bu dönemde gelişir ve kişi artık sorunlara sistematik olarak yaklaşarak karmaşık problemleri çözebilir. Bu dönemde sosyal konularda fikirler geliştirilir.

Piaget'in kuramına göre bir çocuk olası seçenekler üzerinde düşünme becerisini soyut işlemler döneminde kazanmakta ve akıl yürütme yöntemlerinden olan tümevarım ve tümdengelim her ikisini birden kullanmaya ancak 14 yaşından sonra başlayabilmektedir (Cüceloğlu, 1999). Gerek yargılanma yeterliliği ve gerekse ceza ehliyeti kavramlarında önemli olan noktanın bireyin yaptığı eylemin sonuçlarını değerlendirmesi ve suç niteliğinde olduğunun farkında olması olduğu düşünüldüğünde bir çocuğun yaptığı davranışı tam anlamıyla değerlendirebilmesi için soyut işlemler döneminde olması gerekmektedir.

Dünya'da çocuklar için belirlenen ceza ehliyeti yaşı ülkeden ülkeye 7 yaş ile 21 yaş arasında olmak üzere değişiklik göstermektedir. Örneğin Avustralya, Bangladeş, İrlanda, Pakistan ve Suriye'de ceza ehliyeti yaşı 7 iken Belçika, Peru,

Kolombiya ve Peru’da 18 yaş ceza ehliyeti yaşı olarak belirlenmiştir. Bazı ülkelerde ise gerçekleşen eylemin ciddiyetine göre ceza ehliyeti yaşında farklılıklar yapılabildiği görülmektedir. Örneğin Belarus da belirlenen ceza ehliyeti yaşı 16 iken ciddi bir suç işlenmesi durumunda sınır 14 yaşa çekilebilmektedir. Benzer bir uygulama ABD’de de mevcuttur. Bu ülkede işlenen suçun niteliğine göre hâkim davanın yetişkin mahkemesinde görülmesine karar verebilmektedir. Bu durumda çocuklar da aynı yetişkinler gibi değerlendirilmekte ve ceza ehliyeti tam kabul edilmektedir. İngiliz yasalarında ise 7 yaşın altındaki çocukların yasal sorumluluğu olmadığı kabul edildiği görülmektedir. 7–14 yaş arasındaki çocukların yaptıkları eylemin sonuçlarını değerlendirme yetisine sahip olmaları takdirinde yasal sorumlulukları vardır. 14 yaş üstü çocuklar ise tam olarak ceza sorumluluğuna sahiptirler ve yetişkinlerle aynı şekilde cezalandırılırlar (Fritsch ve Hemens, 1995).

Yargılanma yeterliliği kavramı kişinin yaptığı eylemin suç niteliğinde olduğunu değerlendirebilmesini öngörmektedir. Bu açıdan baktığımızda bazı alt kültürlerde bazı davranışlar suç niteliği taşımayabilmektedir. Dolayısıyla da böyle bir çevrede yetişen bir çocuk yasaların gerektirdiği ahlaki düzeye ulaşamayabilir. Dahası ahlaki gelişim bilişsel gelişim ile yakından ilişkilidir. Ahlaki gelişim ve bilişsel beceriler üzerinde duran ilk kuram Piaget’in kuramıdır. Piaget bilişsel gelişim için geçerli olan ilkelerin ahlaksal gelişim için de geçerli olduğunu söylemekte ve ahlaki yargıların yaşla beraber belirgin bir biçimde değiştiğini söylemektedir (Mercin, 2005).

Piaget’in ahlaki gelişimi kuramında 2 dönem halinde ele almıştır. Buna göre 6–12 yaşlar arasına denk gelen dışa bağımlı ahlak evresinde çocuklar somut düşünmekte ve bir hatanın ciddiyetini verdikleri zarar ile ilişkilendirmektedirler (Kağıtçıbaşı, 1999). İkinci evre ise özerk ahlak evresidir. Bu dönemde kuralların mutlak değişmez olduğu düşüncesi kuralların anlaşmaya dayalı olduğu düşüncesi ile yer değiştirmeye başlar ve niyet kavramı ön plana çıkar; doğru ya da yanlış kararı davranışın niyetine göre belirlenir (Kağıtçıbaşı, 1999; Yapıcı ve Yapıcı, 2005).

Piaget'ten sonra bilişsel gelişim ve ahlaki gelişim arasında ilişki kuran bir diğer kuram ise Kohlberg (1969)'in ahlaki gelişim kuramıdır. Bu kuramda ahlaki gelişim 3 düzey ve her düzeyde 2 alt evre olmak üzere toplamda 6 evre halinde ele alınmaktadır (akt: Kağıtçıbaşı, 1999):

1. Gelenek Öncesi Düzey
  - 1.evre: İtaat ve ceza evresi
  - 2.evre: Saf çıkarıcı evre
2. Geleneksel Düzey
  - 3.evre: İyi çocuk eğilimi evresi
  - 4.evre: Kanun ve düzen eğilimi evresi
3. Gelenek Üstü Düzey
  - 5.evre: Sosyal kontrat ve yasaya uygunluk evresi
  - 6.evre: Evrensel ahlak ilkeleri eğilimi evresi

Gelenek öncesi düzeydeki birey iyi-kötü, doğru-yanlış gibi değerlendirmeleri fiziksel sonuçlara göre veya kuralları koyanların fiziksel gücüne göre değerlendirmektedir. Bu düzeyin bir elemanı olan 1.evre de yer alan bir kişi için doğru olanı yapmanın tek nedeni cezadan kaçınmaktır. Örneğin bu dönemdeki birey için komuşunun bahçesinden meyva çalmamanın tek nedeni dayak yememektir. İkinci evrede ise doğru davranış kişinin kendi gereksinimlerini gideren davranış olarak görülür. Kurallara eğer ihtiyacı karşılıyorsa uyulmadır anlayışı hakimdir.

Geleneksel düzeyde ise başkalarının standartları içselleştirilmeye başlanır yani bu dönemde bireyler başkalarının beklentilerine uymak isterler. 3.evrede kişinin doğru-yanlışını belirlemesinde çevresi ön planda iken 4. evrede otorite yani yasalar ön plandadır ve bu evredeki bir kişi kurulu sosyal düzeni eleştirmeden kabul eder.

Gelenek sonrası düzeyde, ahlaki değer ve ilkeler bunları koyan grup veya kişilerden bağımsız olarak geçerli ve uygulanır olarak kabul edilir. Yani bu düzeyde birey artık kendi kişisel otoritesini oluşturmuştur ve kendi seçtiği ve üzerinde düşündüğü ahlak ilkelerine göre yargılarda bulunur. Sosyal kontrat evresinde toplum

yararı ön plandadır. Evrensel Ahlak evresine gelindiğinde ise kişinin mutluluğu birinci öncelik taşımaktadır.

Kohlberg ahlak gelişiminin mutlaka bu evrelerden sırası ile geçerek geliştiğini söyler. Her dönem bir önceki dönemin sentezini içerir. Ancak her birey 6. evreye ulaşamaz. Hatta birçok yetişkin geleneksel düzeydedir. Birçok ergen ve yetişkin suçlu ise gelenek öncesi dönemdedir.

Ahlak gelişimi bir kişinin neyin doğru, neyin yanlış olduğu kararını vererek davranışlarını yönlendirmesi açısından önemlidir. Bir çocuk için suç davranışı ise çoğu zaman doğru ile yanlışın etkili bir şekilde ayırt edilememesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Eylemlerinin sonuçlarının zararlı olduğunu kavrayamayan, sonuçlarını kestiremeyen çocuklar suçlar işlemektedirler. Bilişsel gelişimle de bağlantılı olduğu düşünüldüğünde ve çocuklar için ceza ehliyetinin veya uygulanacak yaptırım, rehabilitasyonun belirlenmesinde “niyet ve kavrama” göz önünde bulundurulacaksa ahlaki gelişimin de değerlendirilmesi gerekebilir.

Çocukların yargılanması ile ilgili ceza ehliyeti yaşlarındaki farklılıklar dışında ülkeler arasındaki bir diğer farklılık ise değişik uygulamaların mevcut olmasıdır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nde daha önce bahsettiğimiz yargılanma yeterliliği kavramı söz konusu iken Türkiye’de yasalar ile belirlenmiş kesin yaş sınırları ve duruma göre verilebilecek koruma kararları gibi değişik uygulamalar yer almaktadır. Ülkeler arasındaki farklılıkların yanısıra özellikle eyalet sistemindeki ülkelerde zaman zaman çocuklar ile ilgili uygulamalarda aynı ülke içerisinde eyaletler arasında bile farklılıklar olabilmektedir. Örneğin; Ficke ve ark. (2006), Amerika Birleşik Devletleri’nde çocuk ve gençlerin yeterliliğinin değerlendirilmesi konusunda eyaletler arası farklar olduğunu söylemektedirler. Bazı eyalet mahkemeleri yaşa göre yeterliliğinin saptanmasının yeterli olduğunu söylerken, diğer bazı mahkemeler ise zihinsel gelişme geriliği ve kendini savunmaya engel olabilecek önemli bir ruhsal rahatsızlığın varlığının da değerlendirilmesi gerektiğini savunduğunu belirtmişlerdir. Bunlara karşın çok az sayıdaki mahkeme bilişsel olgunluğun yeterlilik üzerinde rolüne öncelik verdiğinin altını çizmişlerdir.

Çocukların yargılanma yeterliliğinin değerlendirilmesine ilişkin başka bir tartışma konusu ise değerlendirmenin gerekliliği ve hangi standartlara göre yapılması gerektiği yönündedir. ABD’de bazı eyaletlerde belli bir yaşın altındaki çocuk ve gençler kendilerine özgü yasal düzenlemeler ile kendilerine özgü bir sistem içerisinde yargılanmakta oldukları için ayrıca yargılanma yeterliliklerinin yetişkinlerde olduğu gibi değerlendirilmesine gerek olmadığı düşünülmektedir. Buna karşılık birçok eyalette ise çocukların da kendilerine özgü sistemde yer alıyor olsalar bile yargılanma yeterliliklerinin değerlendirilmesi gerektiği kararına varmıştır. Bu durumda ise ortaya yeni bir tartışma konusu çıkmakta ve çocukların yargılanma yeterliliklerinin hangi standartlara göre değerlendirileceği tartışılmaktadır. Bu konuda iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi çocukların da yetişkinlerle aynı standartlarda değerlendirilmelerinin uygun olacağı iken diğeri çocuklar için ayrı standartların belirlenmesi gerektiği yönündedir (Viljoen ve ark., 2007).

Yeterlilik ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, yargılanma yeterliliği ile yaş arasında tutarlı bir ilişki olduğu görülmektedir (Cooper,1997; McKee, 1998; Burnett ve ark., 2004). McKee (1998), yargılanma yeterliliğinin değerlendirilmesi istenen 7–16 yaş arasındaki 108 çocuk ve 145 yetişkin ile yargılanma yeterliliği karşılaştırması yapmış ve iki grup arasında anlamlı fark olduğunu bulmuştur. Araştırmaya dâhil edilen yetişkinlerde yargılanma yeterliliğine sahip olma oranı %96 iken çocuklar için aynı oran %85 olarak bulunmuştur. Ayrıca aynı araştırmada yaşı daha büyük olan çocukların daha küçük olan çocuklara oranla yasal konuları daha iyi anladıkları bulunmuştur. 15–16 yaşlarındaki çocuklar arasında yargılanma yeterliliğine sahip olanların oranı %94.6 olarak bulunurken aynı oran 12 yaş altındaki çocuklar için %50 olarak bulunmuştur. Benzer şekilde Cooper (1997), 11–16 yaş arasındaki çocuklarla yaptığı araştırmasında, çocukların %89’unun yargılanma yeterliliği ile ilişkili bilgiler konusunda yetersiz olduğunu ve bu çocuklara eğitim verilmesinin ardından bile yeterlilik koşullarını ancak %11’inin sağlayabildiğini bulmuştur. Yaş küçüldükçe yargılanma yeterliliği oranının azalması yazında daha çok zekâ ile ilişkilendirildiği görülmektedir (Cooper, 1997; Burnett ve

ark., 2004). Buna göre, yargılanma yeterliliği gerektirdiği özellikler nedeniyle belli bir düzeyde kognitif beceri gerektirmektedir ve küçük çocuklar henüz bu beceriyi kazanacak kadar olgunlaşmamışlardır (Burnett ve ark., 2004). Özellikle çocuklar için, yüksek zekâ düzeyinin daha yüksek yeterlilik puanlarına işaret ettiği bulunmuştur (Cooper, 1997).

Yargılanma yeterliliği bir anlamda kişinin karşı karşıya kaldığı durumu değerlendirmesi anlamına geldiği için yeterliliği hakkında karar verilecek kişinin süreç içerisinde karşılaşacağı yasal terimleri tanıması ya da en azından dava sürecinde yer alan kişilerin görevlerinin neler olduğunu bilmesi önemlidir. Crawford ve Bull (2005), 12–15 yaş arasındaki çocukların adli sisteme ilişkin terimleri tanıma ve tanımlama düzeylerini ölçtükleri araştırmalarının sonuçlarına dayanarak, yaşın çocuk ve gençlerin söz konusu yasal süreç hakkında ne bildikleri ve ne anladıklarına dair önemli bir etken olabileceğine işaret etmişlerdir.

Burnett ve ark. (2004), 10–17 yaş aralığında toplam 110 katılımcı ile gerçekleştirdikleri araştırmalarında 17 yaş altındaki çocukların yargılanma yeterlilik puanlarının yetişkinlerden belirgin şekilde düşük çıktığına işaret etmektedirler. Aynı araştırmada yargılanma yeterliliği için gerekli olduğu düşünülen farklı yeterliliklere bakılmış ve adli sisteme dair kavram bilgisi dışında daha ileri düzeyde bilişsel beceri gerektiren kendi durumunu değerlendirme ve davanın süreci içerisinde uygun bilgileri verme becerilerinin yaş ile artış gösterdiğini göstermişlerdir. Yazarlar aynı zamanda yaşın yanı sıra zekâ düzeyi ile yargılanma yeterliliği arasında bir bağ olduğundan bahsetmiş ve zekâ düzeyi arttıkça yargılanma yeterliliği puanlarının da arttığını söylemişlerdir.

Viljoen ve ark. (2007) çocukların yetişkin standartlarına ya da kendileri için önerilen standartlara göre değerlendirildiklerinde yeterliliklerinin nasıl çıktığına baktıkları ve 11–17 yaş aralığında toplam 152 tutuklu çocukla yaptıkları araştırmalarında neredeyse bütün ölçümler için 15 yaş altındaki çocukların yetersiz çıktıklarını bulmuşlardır. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre çocuklar için belirlenen standartlar düşürüldükçe (örneğin miranda haklarını değerlendirme becerisi

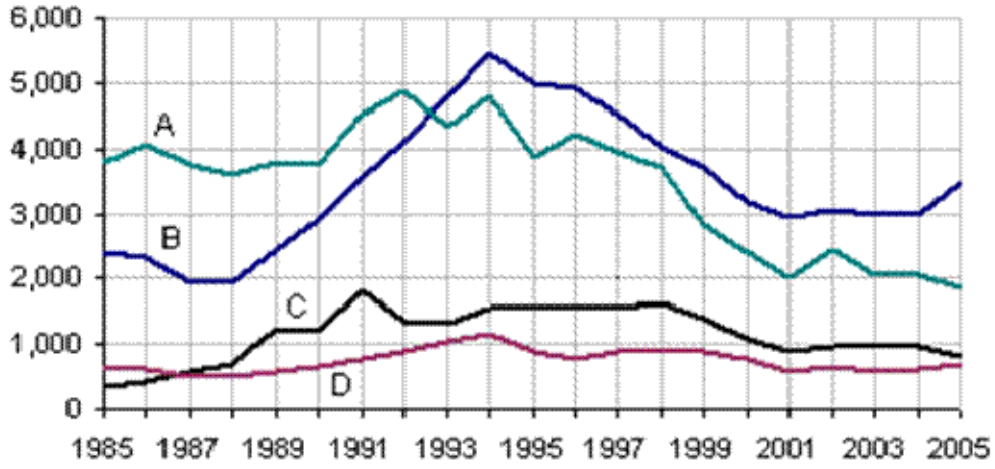
katılmadan basit düzeyde anlama ölçüt olarak alındığında) daha az çocuğun yetersiz olarak değerlendirildiğini belirtmişlerdir.

Çocuk suçluluğundaki artışla birlikte çocukların işlediği suçların yetişkinlerden çok da farklı olmadığına gözlemlenmesi sonucunda özellikle Amerika adalet sisteminde yasal sorumluluk yaşını düşürmeye ve rehabilitasyon çalışmalarından cezalandırmanın daha ağırlıkta olduğu bir sisteme doğru eğilim meydana gelmiştir. 1980 yıllarında ortaya çıkan “waivers” uygulamalarına göre birçok eyalette yargıçlar belli bir yaş altındaki (bir çok eyalet için bu yaş sınırı 16’dır) çocukların yetişkin mahkemelerinde mi yoksa genç adalet sisteminde mi değerlendirileceğine karar verebilmektedir (Arrigo ve Shipley, 2005). Çocuk Adalet Sistemi ve Çocuk Suçluluğu Önleme Ofisi (Office of Juvenile Justice and Prevention of Delinquency)’nin verilerine göre 1990’larda çocukların yetişkinler gibi yargılanmasına ilişkin verilen kararlarda artış meydana gelmiştir. Örneğin; 1986 yılına oranla 1990 yılında çocukların yetişkin mahkemelerinde yargılanmasında %66’lık bir artış olmuştur (Cooper, 1997). Şekil 1.1’de ABD’de yıllara ve suç türlerine göre yetişkin mahkemesinde yargılanan çocuk sayısı yer almaktadır (Adams ve Addie, 2009). Buna göre 90’lı yılların başında özellikle kişiye karşı işlenen suçlar için çocukların yetişkin mahkemelerinde yetişkinler için uygulanan standartlara göre yargılanmalarına ilişkin bir eğilim olduğu görülmektedir.

1.7 Yargılanma Yeterliliğinin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler

Yargılanma yeterliliği ölçümü 2 uçludur. Yani bir kişi ya yargılanma yeterliliğine sahiptir ya da değildir: yeterliliğin arada bir düzeyi yoktur (Veivel ve Coles, 1999).

Yargılanma yeterliliğinin belirlenmesinde yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmamış klinik görüşme, soru formu, kontrol listesi, değerlendirme çizelgesi, maksimum performans testleri ve projektif testler gibi kullanılan birçok farklı yöntem vardır. Bunlardan bazıları cümle tamamlama gibi yöntemleri benimsedikleri ve yarı yapılandırılmış görüşme formatında giden likert tipi ölçekler

A: Mala Karşı işlenen suçlar
B: Şahsa Karşı işlenen suçlar
C: Uyuşturucu suçları
D: Kamu düzenini bozan suçlar

Şekil 1.1 ABD’de yıllara ve suç türlerine göre yetişkin mahkemesinde yargılanan çocuk sayısı (Adams ve Addie, 2009)

olduğu görülmektedir. Bu ölçme araçlarından bazıları belli becerileri değerlendirmede diğerlerinden daha etkin olmaktadır. Örneğin sosyal beceriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle etkin bir şekilde değerlendirilirken bilişsel beceriler ise maksimum performans testleri ile etkin bir şekilde değerlendirilebilmektedir (Ackerman, 1999; Veivel ve Coles, 1999).

Yargılanma yeterliliğini ölçmeye yönelik olarak geliştirilen ölçekler klinisyenlere yeterlilik kararı vermede yardımcı bir rol oynamaktadır ancak kişinin psikolojik durumu hakkında tam bir değerlendirme için yeterli değildirler (Veivel ve Coles, 1999).

Ölçme araçlarının bazılarına ilişkin bilgiler aşağıda yer alan Tablo 1.3’de verilmiştir.

Tablo 1.3 Yargılanma Yeterliliğini Değerlendirmede Kullanılan Ölçme Araçları ve Özellikleri

Ölçme Aracının Adı	Kullanılan yöntem	Özellikleri
The Competency Screening Test	Cümle tamamlama	<ul style="list-style-type: none"> • Kullanımı kolay • Kavramsal yapısı amprik olarak yetersiz • Puanlaması yetersiz
The Competency To Stand Trial Assessment Inventory	Yarı yapılandırılmış görüşme ve puanlama ölçeği (likert tipi)	<ul style="list-style-type: none"> • Amprik açıdan yetersiz • Puanlama ölçütü olmaksızın görüşme olarak kullanıldığında uygun
Interdisciplinary Fitness Interview	Yarı yapılandırılmış görüşme	<ul style="list-style-type: none"> • Yasal ve psikopatolojik içeriği birleştirmiş olması kapsamlı bir değerlendirmeye olanak tanır.
The Georgia Court Competency Test and The Georgia Court Competency Test- Mississippi State Hospital	Yarı yapılandırılmış görüşme	<ul style="list-style-type: none"> • Görsel materyellerin kullanılmış olması olumlu bir özelliğidir.
The MacArthur Competence Assessment Tool- Criminal Adjudication	Yarı yapılandırılmış görüşme	<ul style="list-style-type: none"> • Bilişsel kapasite, psikopatoloji ve yasal sürece ilişkin bilgi düzeyine ilişkin bilgi vermesi olumlu bir özelliğidir.

Ülkemizde ise ilgili yazında yargılanma yeterliliğini ölçmeye yönelik herhangi bir ölçek bulunamamıştır. Ancak Demirkıran ve ark. (2003)'nın Ceza ehliyeti değerlendirmelerinde yapılandırılmış görüşme yöntemlerinin klinik karara etkisini araştırdıkları çalışmalarında DSM III-R Yapılandırılmış Klinik Görüşmesi Yatan Hasta Formu (SCID-P) kullandıkları görülmüştür. Temaruz vakaları ile yürüttükleri araştırmanın örneklemini bir akıl hastalığı şüphesi ile ceza yeterliliği açısından değerlendirilmek üzere gönderilen kişilerden oluşturmuşlardır. Araştırmada yazarlar yapılandırılmış bir görüşmenin özellikle temaruzu belirlemede

tek başına yeterli olmamakla beraber bilgi sağlayıcı bir etkisi olduğu sonucuna varmışlardır.

Türkiye’de Özellikle çocukların yargılanması konusundaki uygulamalar gerek Türk Ceza Kanunu gerekse Çocuk Mahkemelerine İlişkin Kanun ile belirlenmiştir. Buna göre daha önceki bölümlerde de bahsetmiş olduğumuz gibi 12 yaş altındaki çocukların ceza ehliyeti olmadığı kabul edilmekte, 12–15 yaş arasındakiler için durum her ne olursa olsun cezada indirim uygulanmaktadır. 15–18 yaş arasındaki çocuklar için ise mahkeme gerekli gördüğü takdirde işlediği eylemi ve sonuçlarını tam olarak kavrayıp kavramadığına ilişkin değerlendirme yapılması istenebilmektedir.

Ülkemizde yapılan farik ve mümeyyizlik değerlendirmesinde ilk olarak çocuğun, işlediği fiilin niteliğini ve bir suç olduğunu, yapılması ile başkalarının zarar göreceğini ve kendisine ceza verileceğini anlayacak derecede zekâ gelişimine uyup uymadığına bakılmaktadır. Ek olarak, psikiyatrik sendromlar araştırılmakta ve suçun işleniş biçimi, içinde bulunduğu duygusal durum ve sosyokültürel çevresi de değerlendirilmektedir (Hancı; 2002).

Sonuç olarak ülkemizde kişilerin ceza yeterlilikleri hakkında kliniklerde ilgili uzmanlar tarafından yapılan bireysel görüşme, zihinsel değerlendirme gibi yöntemlerle karara varıldığı görülmektedir.

1.8 Amaç

Araştırmanın iki temel amacı vardır. Bunlar:

- A. Yabancı ülkelerde yargılanma yeterliliğini değerlendirmeye yönelik olarak kullanılan MacCAT-CA (The MacArthur Competence Assessment Tool- Criminal Adjudication) ölçeğinin ülkemizde kullanılabilirliğini incelemek için bir ön çalışma yapmak,

- B. MacCAT-CA ölçeğinin ceza infaz kurumlarında bulunan 13-20 yaş arası çocuk ve gençler için kullanılabilirliğini ve bu grubun MacCAT-CA puanlarının yordayıcılarını belirlemektir.

Bu genel amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. MacCAT-CA ölçeğinin hazırlanan Türkçe Formu'nun geçerlik ve güvenilirlik değerleri ne düzeydedir ve bu bağlamda Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri ve 16 yaş altındaki çocuklar için WÇZÖ-R (Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Testi) Toplam Zekâ, Sözel Zekâ ve Performans Zekâ puanları ve 16 yaş ve üstündeki çocuk/gençler için RSPM (Raven Standart Progresif Matrisler) Testi puanları arasında nasıl bir ilişki vardır?
2. Psikiyatrik tedavi gördüğünü belirten ve herhangi bir tedavi görmediğini belirten grup arasında MaCCAT-CA Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri ortalama puanları arasında nasıl bir ilişki vardır?
3. Yaş ile MacCAT-CA Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri toplam puanları arasında nasıl bir ilişki vardır?
4. Ceza İnfaz Kurumlarına bulunan 13-20 yaş arası çocuk ve gençlerin MacCAT-CA Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri toplam puanları ile aynı yaş grubundan ceza infaz kurumunda bulunmayan çocuk ve gençlerin ilgili ölçek toplam puanları arasında fark var mıdır?
5. Ceza İnfaz Kurumlarında yer alan çocukların sosyodemografik özelliklerine göre MacCAT-CA Anlama, Neden Bulma ve Takdir Bölümleri toplam puanları arasında nasıl bir ilişki vardır?

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırma kapsamındaki araştırma grubu, veri toplama araçları, izlenen işlem yolu ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ceza infaz kurumlarında bulunan 13-20 yaş arası çocuk ve gençlerin farik ve mümeyyizlik durumlarının değerlendirilmesini amaçlayan betimsel bir araştırmadır. Ayrıca farik ve mümeyyizlik durumu ile zekâ puanı veya kategori değiştirebilme, irdeleme ve genel yetenek, eğitim düzeyi, ebeveyn eğitim durumu, önceki tutuklanma ve/veya cezaevi deneyimi, ailede suç durumu, madde kullanımı ve aylık ortalama gelir gibi özellikler arasındaki ilişki araştırma kapsamında incelenmiştir.

Araştırma iki aşamada yürütülmüştür. Birinci aşamada 13–20 yaş arası çocuklar için Yargılanma Yeterliliği Değerlendirme Ölçeği (MacArthur Competence Assessment Tool- Criminal Adjudication – MacCAT-CA)’nin Türkçe’ye çevrilmesi ve uyarlanmasına ilişkin ön çalışmalar yer almıştır. İkinci aşamada ise ceza infaz kurumunda bulunan çocuklardan elde edilen veriler ve Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı çeşitli okullarda eğitim görmekte olan çocuklar ve lise öğrenimini tamamlamış çocuk/gençlerden toplanan veriler araştırmanın amacına uygun olarak çeşitli yönlerden değerlendirilmiştir.

2.2 Araştırma Grubu

Araştırmanın örnekleme araştırma ve karşılaştırma grubu olmak üzere 2 farklı gruptan oluşmaktadır. Araştırma grubunu, Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Ankara Çocuk Eğitimevi, İzmir Çocuk Eğitimevi ve Elazığ Çocuk

Eğitimevlerinde bulunan hükümlü ve tutuklu çocuk ve gençler oluşturmaktadır. Karşılaştırma grubunu ise Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ankara ilinde bulunan, genellikle düşük ve orta sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuklarının devam ettiği çeşitli okullarda öğrenim görmekte olan 13-18 yaş aralığındaki öğrenciler ile lise öğrenimini tamalamış 18-20 yaş aralığındaki gençler oluşturmaktadır. Adı geçen kurumlarda katılımcılar seçkisiz atama yolu ile seçilmiştir. Sonuçta araştırmada 101'i hükümlü-tutuklu ve 88'i milli eğitim öğrencisi ve lise öğrenimini tamamlamış gençler olmak üzere toplam 189 çocuk ve genç ile çalışılmıştır.

2.2.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Bu bölümde katılımcıların bazı sosyodemografik özelliklere göre dağılımları incelenmiştir. Araştırma ve karşılaştırma gruplarının yaşa göre dağılımları şu şekildedir

Tablo 2.1 Araştırma ve Karşılaştırma Grubunun Yaşa Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Grup	N	%
13-15 yaş	MEB	49	55,7
	ADALET	25	24,8
16-18 yaş	MEB	30	34,1
	ADALET	61	60,4
19-20 yaş	MEB	9	10,2
	ADALET	15	14,9
Toplam	MEB	88	100
	ADALET	101	100

Araştırmaya katılan hükümlü-tutukluların %24,8'i 13–15 yaş, %60,4'ü 16–18 yaş, %14,9'u 19–20 yaş aralığındadır. Karşılaştırma grubunda yer alan katılımcıların ise %55,7'sinin 13–15 yaş aralığı, %34,1'inin 16–18 yaş aralığı, %10,2'sinin ise 19–20 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Tablo 2.2 Araştırma ve Karşılaştırma Gruplarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Eğitim Yılı	Grup	N	%
0-5 yıl	MEB	-	-
	ADALET	32	31,7
6-8 yıl	MEB	17	19,3
	ADALET	41	40,6
9-12 yıl	MEB	71	80,7
	ADALET	28	27,7

Araştırma grubunda ceza infaz kurumunda olan çocuklar yer almaktadır. Bu çocukların bir kısmı örgün eğitime devam etmekte iken (eğitimevlerinde bulunan çocuklar örgün eğitime devam edebilmektedir) bir çoğu açık ilköğretim, açık lise gibi programlara devam etmekte ve diğer bir kısmı ise hali hazırda bir öğrenim görmemektedir. Araştırma grubunda yer alan deneklerin %31,7'si en fazla 5 yıl – bunların içinde 2 kişi 1. Sınıfı tamamlamadan okuldan ayrılmıştır, %40,6'sı 6–8 yıl arasında ve %27,7'si 8 yıl ve üstünde eğitim görmüştür. Karşılaştırma grubunda ise hali hazırda eğitim ve öğretimlerine devam etmekte olan ve liseden mezun olmuş ve bir dershaneye devam eden öğrenciler yer almaktadır. Bu grubun %19,3'ü 6–8 yıl, %80,7'si ise 9–12 yıl arasında eğitim görmüştür. Tüm karşılaştırma grubunun %21,6'sı (19 kişi) dokuzuncu, %28,4'ü (25 kişi) onuncu, %18,2'si (16 kişi) onbirinci sınıfa devam etmektedir. %12,5'i (11 kişi) ise onikinci sınıfa devam etmekte veya bitirmiş durumdadır.

Tablo 2.3 Araştırma Grubunun Önceki Cezaevi Deneyimi ve Sayısına Göre Dağılımı

		N	%
Daha Önce Cezaevine Girme Durumu	Evet	32	31,7
	Hayır	69	68,3
Daha Önce Cezaevine Girme Sayısı	0 (sıfır)	69	68,3
	1– 4	27	26,8
	5 ve daha fazla	5	5

Araştırma grubunda yer alan katılımcıların %68,3 gibi büyük bir oranı ilk defa cezaevine girmiş olduğu görülmektedir. Bununla beraber daha önce cezaevi deneyimi olanların dağılımına baktığımızda 32 kişinin %59,3'ü (19 kişi) daha önce

sadece bir kez cezaevine girerken %15,6'sı (5 kişi) beş kereden fazla kez cezaevine girmiştir.

Tablo 2.4 Katılımcıların Polis Tarafından Emniyete Götürülme Sayılarına Göre Dağılımları

Emniyete Götürülme			
Sayısı	Grup	N	%
0 (hiç)	MEB	77	87,5
	ADALET	27	26,7
1-4 kez	MEB	2	2,3
	ADALET	54	53,5
5 ve üstü	MEB	1	1,1
	ADALET	20	19,8

Daha önce cezaevine getirilmeksizin polis tarafından emniyete götürülme durumlarına bakıldığında hali hazırda ceza ifaz kurumlarında bulunan ve araştırmaya dâhil edilen 101 katılımcıdan yaklaşık yarısının en az bir kez emniyete götürülmesini gerektirecek bir olaya karıştığı görülmektedir. Karşılaştırma grubu için ise durum oldukça farklıdır; bu grubun yalnızca %3,4'lük (3 kişi) bir kısmı polis tarafından emniyete götürülmesine neden olacak bir olay yaşamıştır. 8 kişiden ise bu konuya ilişkin bir bilgi alınamamıştır.

Araştırmada ayrıca karşılaştırma grubu için okulda disiplin kuruluna gitmesini gerektirecek bir olay yaşayıp yaşamadığına bakılmıştır. 8 kişiden konuya ilişkin bilgi alınamamıştır. Analize dahil edilen 80 kişinin %76,3 gibi büyük bir oranı hiç disiplin kuruluna gitmesini gerektirecek bir olay yaşamadığını belirtirken içlerinden sadece bir kişi 4 kereden fazla disiplin kuruluna gittiğini ifade etmiştir. Disiplin kuruluna gidenler arasında ise sadece 3 tanesi soruşturma sonrasında disiplin cezası aldığını beyan etmiştir.

Tablo 2.5 Katılımcıların Anne ve Babalarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

		Eğitim Düzeyi		N	%
Adalet	İlkokul ve altı	Anne	79	78,2	
		Baba	58	57,4	
	Ortaokul Mezunu	Anne	12	11,9	
		Baba	26	25,7	
	Lise Mezunu	Anne	6	5,9	
		Baba	8	7,9	
	Üniversite ve üstü	Anne	-	0	
		Baba	1	1,0	
	Bilgi yok	Anne	4	4,0	
		Baba	8	7,9	
MEB	İlkokul ve altı	Anne	42	47,7	
		Baba	23	26,1	
	Ortaokul Mezunu	Anne	16	18,2	
		Baba	21	23,9	
	Lise Mezunu	Anne	22	25,0	
		Baba	21	23,9	
	Üniversite ve üstü	Anne	8	9,1	
		Baba	22	25,0	
	Bilgi yok	Anne	-	0,0	
		Baba	1	1,1	

Araştırmaya katılan deneklerin annelerinin eğitim düzeyinin ilkokul mezunu ve altı düzeyinde yoğunlaştığı görülmektedir. Başka bir deyişle annelerin büyük bölümü 5 yıl ve altında eğitim görmüştür. En az oran ise üniversite ve üstü eğitim düzeyindedir; adalet bakanlığı grubunda bu düzeyde eğitim görmüş anneye rastlanmazken MEB grubunda üniversite ve üstü düzeyde eğitim gören sadece 8 annedir. Araştırma grubundan 4 katılımcının vefat ya da beraber yaşamama gibi nedenlerden dolayı annesinin eğitim düzeyi bilgisine ulaşamamıştır.

Babalarının eğitim düzeyinin ise tutuklu ve hükümlü çocuklar grubunda ilkokul mezunu düzeyinde yoğunlaştığı görülmektedir. Buna karşın MEB grubunda ise babaların %26,1'inin bu düzeyde eğitim aldığı görülmektedir. Her iki

grup içinde en az eğitim görme oranı araştırma grubunda 1 baba, karşılaştırma grubunda 8 baba olmak üzere üniversite ve üstü düzeydedir Annelerden farklı olarak özellikle karşılaştırma grubunda üniversite ve üstü düzeyde eğitim görmüş olan babaların sayısının daha fazla olduğu görülmüştür. Toplamda karşılaştırma grubundan 1, araştırma grubundan ise 8 babanın eğitim düzeyine ilişkin bir bilgi elde edilememiştir.

Tablo 2.6 Katılımcıların Aylık Gelir Düzeylerine Göre Dağılımları

Gelir Düzeyi		N	%
1000 TL ve altı	MEB	33	37,5
	ADALET	72	71,3
1001- 2000 TL	MEB	34	38,6
	ADALET	23	22,8
2001 ve üstü	MEB	16	18,2
	ADALET	4	4,0
Bilgi yok	MEB	5	5,7
	ADALET	2	2,0

Tüm katılımcıların yaklaşık %55'inin aylık elir düzeyinin 1000 TL ve altında olduğu görülmektedir. Aylık gelir düzeyleri gruplara göre incelendiğinde ise ceza infaz kurumunda bulunan çocukların ailelerinin aylık gelir düzeylerinin karşılaştırma grubunda yer alan çocukların ailelerinin aylık gelir düzeylerine göre düşük olduğu görülmektedir. Ceza infaz kurumlarında olan çocuklardan 2'si için bu bilgiye ulaşılammış olması nedeniyle 99 katılımcı için ilgili özellik incelenmiştir. Buna göre bu çocukların %71,3'ünün ailelerinin aylık gelir düzeyinin 1000 TL altında olduğu görülmektedir. Karşılaştırma grubunda yer alan ve hakkında ilgili bilgiye ulaşılabilen 83 katılımcının ise %37,5'inin ailesinin aylık gelir düzeyinin 1000 TL altında olduğu görülmüştür.

Tablo 2.7 Katılımcıların Ailelerinde Suç İşleyen Birey Olma Durumu

	Ailede Suça Karışan Birey		N	%
	Var	Yok		
Adalet	Var	Yok	56	55,4
	Yok		45	44,6
MEB	Var	Yok	8	9,1
	Yok		73	83,0

Ceza infaz kurumunda olan çocukların ailelerinde suça karışmış olan bir birey olma oranı %55,4 iken karşılaştırma grubu için bu oran %9,1 olarak gözükmektedir. Karşılaştırma grubundan toplam 7 kişi için ilgili bilgiye ulaşılamamıştır. Suça karışan kişinin kim olduğuna bakıldığında ise ceza infaz kurumunda bulunanların %29,5'inin abisi ve %11,26'sının babasının suça karıştığı görülmüştür.

Araştırmamıza katılan çocuk ve gençlerin psikiyatrik tedavi geçmişi belirlemek amacı ile Kişisel Bilgi Formu'na bir soru eklenmiştir. Karşılaştırma grubunda yer alan 5 katılımcı için bu veriye ulaşılamamıştır. Sonuçta ceza infaz kurumunda bulunan çocuklardan 19'u psikiyatrik bir tedavi gördüğünü belirtirken karşılaştırma grubundan ise sadece 5 kişi bu soruya evet cevabını verdiği görülmüştür.

2.3 İşlem

Araştırma iki aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada adli yeterlilik değerlendirmesi yapan bir ölçek olan Yargılanma Yeterliliği Değerlendirme Ölçeği (MaCCAT- CA) Türkçe'ye çeviri ve uyarlama ön çalışması yapılmıştır. Bunun için ilk olarak MacCAT-CA'nın maddelerinin araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevirisi yapılmış ve Türk adli sisteminin işleyişine uygun olmayan ifadeler ölçekten çıkarılarak yerine sisteme uygun ifadeler konmuştur (örneğin; orjinal formda jürinin görevini soran madde yerine hakim heyetinin görevinin sorulması gibi). İkinci olarak Milli Eğitim Bakanlığı'ndan okullarda uygulama yapılmasına ilişkin izin alınarak 9,10,11 ve 12. Sınıf öğrencilerinden veri toplanmıştır. Son olarak ise lise öğrenimini tamamlamış gençler ile gönüllükleri esas alınarak uygulama yapılmıştır. Uygulayıcılar WÇZÖ-R ve RSPM uygulamak için gerekli olan eğitimleri aldıktan sonra veri toplama aşamasında MacCAT-CA'nın yanısıra araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, 3 yargıcıdan görüş alınarak hazırlanan Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formu ve 16 yaş altındakiler için Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği, 16 yaşından büyükler için ise genel zekânın yordayıcısı olarak kabul edilen (Burke, 1985; Raven, 1989) Raven Standart Progresif Matrisler Testi (RSPM) uygulanmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise MacCAT-CA ölçeğinin ceza infaz kurumlarında bulunan 13-20 yaş arası çocuk ve gençler için kullanılabilirliğini ve bu grubun MacCAT-CA puanlarının yordayıcılarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu aşamada iki farklı gruptan toplanan verilerin ölçek toplam puanları çeşitli yönlerden karşılaştırılmıştır ardından ceza infaz kurumunda bulunan çocuk ve gençler için ölçek toplam puanları ile sosyodemografik bilgiler arasındaki bağlantılar incelenmiştir. Verilerin toplanabilmesi için Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifhaneleri Genel Müdürlüğü Çocuk Gözetim Eğitim ve İyileştirme İşleri Şube Müdürlüğü'nden ve Yetişkin İyileştirme Şubesi'nden ceza infaz kurumlarında araştırmanın yürütülmesine ilişkin resmi izin yazısı alınmış ve Ankara Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu, Ankara Çocuk Eğitimevi, İzmir Çocuk Eğitimevi ve Elazığ Çocuk Eğitimevi'nde uygulama yapılmıştır. Karşılaştırma grubunun verilerini toplamak için ise Ankara Valiliği, Milli Eğitim Müdürlüğü'nden okullarda araştırmanın yürütülmesine ilişkin resmi izin yazısı alınmış ve Ankara ili içerisinde bulunan belirlenen okullarda uygulama yapılmıştır.

Uygulama, ilgili okul ve ceza infaz kurumlarına resmi izin yazısı gönderilerek, her kurum için kurum yetkilileri ile birlikte belirlenen tarihler arasında yapılmıştır. Uygulamaya başlamadan önce katılımcıların veli/vasilerinden "Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu" alınmış ve çalışmanın Ankara Üniversitesi'nde okuyan bir öğrencinin yüksek lisans tez çalışması olduğu ve çalışmada gönüllülüğün esas olduğu belirtilmiştir.

Veri toplama aşamasında araştırmacıya iki psikoloji son sınıf öğrencisi yardımcı olmuştur. Uygulamalar her katılımcı ile bire bir görüşülerek tek veya iki oturum şeklinde yapılmıştır. Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu, Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formu'nun ilk bölümü ve ilgili ölçekler araştırmacılar tarafından okunarak soru-cevap yöntemi ile doldurulmuştur. Katılımcının kendi kendine doldurmasına uygun şekilde hazırlanan Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formunun ikinci bölümü katılımcının isteğine bağlı olarak kendisi tarafından ya da araştırmacı tarafından okunması yolu ile doldurulurken Raven Standart Progresif

Matrisler Testi (RSPM) katılımcılar tarafından bireysel olarak doldurulmuştur. Uygulamalar ortalama 90 dakika sürmüştür.

Araştırmada uygulamaların değerlendirilmesi araştırmacı tarafından yapılmıştır.

2.4 Veri Toplama Araçları

Araştırmada, katılımcıların çeşitli kişisel ve sosyodemografik özellikleri hakkında bilgi toplayabilmek için Kişisel Bilgi Formu (EK 1, EK 2), adli yeterliliklerini belirlemek amacıyla Yargılanma Yeterliliği Değerlendirme Ölçeği (MacCAT-CA), Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formu (EK 4), Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WÇZÖ-R) ve Raven Standart Progresif Matrisler Testi kullanılmıştır.

2.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen bilgi toplama formunda katılımcıların sosyodemografik özellikleri ile ilgili bilgileri toplamak için hazırlanan sorular yer almıştır.

2.4.2 Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formu (DF)

Araştırmacı ve tez danışmanı tarafından oluşturulduktan sonra 3 yargıcıdan (Adli vaka değerlendiren ve rapor hazırlayan 2 yetişkin ve 1 çocuk ve ergen psikiyatristi) görüş alınarak hazırlanan formda ceza ehliyeti ile ilişkisi olduğu düşünülen yer-zaman oryantasyonu, ahlaki gelişim, kavrama, yargılama, kendilik algısı ve telkine yatkınlık gibi özellikleri belirlemeyi amaçlayan toplam 13 soru yer almaktadır. Formun değerlendirmesi bütün sorular üstünden toplam puan elde etme şeklinde yapılmaktadır. Formdan elde edilebilecek en yüksek puan 29'dur. Yüksek puanın ceza sorumluluğu için gerekli olan becerilerin varlığına işaret ettiği düşünülmüştür..

Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formu'nun ön uygulama yapılarak anlaşılabilirliği sınanmış ve araştırmada kullanılan son şekli verilmiştir. Formun Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayısı .57 $p < .05$ (N=140) olarak belirlenmiştir.

2.4.3 Yargılanma Yeterliliği Değerlendirme Ölçeği (MacCAT-CA)

MacCAT-CA (The MacArthur Competence Assessment Tool- Criminal Adjudication) yargılanma yeterliliği ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçektir. (Poythress ve ark., 1999). Yapılandırılmış görüşme formatında olan ölçekte suça ilişkin durumların yer aldığı senaryolar ve her senaryodan sonra anlatılan duruma dayalı olarak yasal sistem ve yasal kararlara ilişkin soruların yer aldığı toplam 22 madde bulunmaktadır. Ölçek 3 bölümden oluşmaktadır: Anlama (Understanding), Neden Bulma (Reasoning) ve Takdir (Appreciation).

Anlama bölümü, kişinin mevcut yasal sistem ve yasal sisteme dair terminoloji bilgisini ölçmeye yönelik toplam 8 (1-2-3-4-5-6-7-8) maddeden oluşmaktadır. Neden Bulma bölümü ise kişinin kendisini savunma yeterliliğini ölçmeye yönelik toplam 8 (9-10-11-12-13-14-15-16) maddeden oluşmaktadır. Kişinin kendi davasının durumunu değerlendirmesine ilişkin maddelerin yer aldığı Takdir bölümü ise toplam 6 (17-18-19-20-21-22) maddeden oluşmaktadır.

Puanlamada ölçek içerisinde yer alan her madde için 0,1,2 puanları alınabilmektedir. Kişi gerekli ölçütleri sağlayan cevabı verdiğinde 2 puan, ölçütlerin bir kısmını karşılayan bir cevap verdiğinde 1 puan ve yanlış cevap verdiğinde veya soruyu yanıtsız bıraktığında ise 0 puan almaktadır. Anlama bölümünde yer alan bazı maddelerde 1 veya 0 puan alan bir kişiye kısa bir bilgilendirme yapılmakta ve ardından soru ve puanlama tekrarlanmaktadır. Bu bilgilendirmeden sonra beklenen, kişinin anladıklarını kendi cümleleriyle ifade etmesidir. Sonuçta yüksek olan puan madde puanı olarak hesaplanmaktadır.

MacCAT-CA'nın İngilizce orjinal formu için iç tutarlılık katsayıları Anlama bölümü için .85, Neden Bulma için .81 ve Takdir bölümü için .88 olarak

bulunmuştur ($p < .001$). Puanlayıcılar arası tutarlılık katsayısı ise anlama bölümü için .90, Neden Bulma bölümü için .85 ve Takdir bölümü için .75 olarak bulunmuştur ($p < .001$).

Ölçüt bağıntılı geçerlik analizleri 3 grup üzerinde yürütülmüştür. İlk grup yargılanma yeterliliği olmadığı kararına varılmış ve hastanede tedavi görmekte olanlardan oluşurken, ikinci grup cezaevinde kalan ancak yargılanma yeterliliği ile ilgili olmayan bir nedenden dolayı psikiyatrik tedavi görenlerden ve üçüncü grup cezaevinde olan ve herhangi bir psikiyatrik tedavi görmeyenlerden oluşturulmuştur. Hastanede tedavi görmekte olan ilk grup dışındaki diğer iki grubun yeterliliği tam olarak kabul edilmiştir. Geçerlilik gruplar arasında elde edilen ortalama puanlar arasındaki farkların incelenmesi ile belirlenmiştir.

MacCAT-CA bölümlerinden elde edilen yeterli-yeterli değil sonuçları ile klinisyenler tarafından verilen yeterlilik kararları arasındaki korelasyon değerleri Anlama bölümü için .36, Neden Bulma bölümü için .42 ve Takdir bölümü için .49 (tüm değerler için $p < .001$) olarak bulunmuştur. MacCAT-CA'nın bileşen geçerliği (convergent validity) çerçevesinde yapılan çalışmalarda MacCAT-CA sonuçları ile mental işlevsellik ve psikopatoloji arasındaki korelasyonlar ortaya konulmuştur.

Testin Türkçe'ye uyarlanması ve geçerlilik- güvenirlilik için ön çalışmaları tez çalışması kapsamında araştırmacı tarafından yapılmıştır. .

2.4.4 Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WÇZÖ-R)

Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği sözel ve performans zekâ düzeyini ölçmek üzere oluşturulan iki bölümden oluşmaktadır. Sözel bölüm Genel Bilgi, Yargılama, Sayı Dizisi, Aritmetik, Benzerlikler ve Sözcük Dağarcığı olmak üzere 6 testten oluşmaktadır. Performans Bölümü ise, Küplerle Desen, Resim Tamamlama, Resim Düzenleme, Parça Birleştirme, Şifre ve Labirentler olmak üzere 6 bölümden oluşmaktadır.

Test uygulanan bireyin zekâ düzeyine ilişkin “toplam zekâ bölümü” , “Sözel Zekâ Bölümü” ve “Performans Zekâ Bölümü” olmak üzere 3 ölçü vermektedir. Testin Türkçe’ye uyarlama ve geçerlik güvenirlik çalışması Savaşır ve Şahin (1995) tarafından yapılmış ve sözel ve performans alt bölümleri ve toplam puan için güvenirlik katsayıları sırasıyla .98, .96 ve .98 olarak bulunmuştur.

2.4.5 Raven Standart Progresif Matrisler Testi (RSPM)

RSPM sözel olmayan analitik akıl yürütme, çalışma belleği, analitik irdeleme, problem çözme, düzenli düşünme, soyutlama ve zihinsel faaliyet hızını ölçmeye yönelik sözel malzeme içermeyen bir testtir. Test 5 set (A,B,C,D ve E) ve her bir sette 12 madde olmak üzere toplam 60 maddeden oluşmaktadır. Her maddede bir kısmı eksik olan anlamsız şekiller ve bir tanesi bu eksik kısmı tamamlayan seçenek şekiller yer almaktadır. Birinci setten beşinci sete doğru ve her set içinde ilk maddeden son maddeye doğru testin güçlük derecesi artmaktadır. RSPM bireysel ve grup halinde uygulanabilen bir testtir ve testten alınabilecek en yüksek puan 60’dır.

RSPM, ölçtüğü özellikler bakımından bir genel yetenek testi olarak adlandırılmaktadır. Özellikle analitik zekâ ile ilişkili olduğu düşünülen test için Burke (1985) testin zekânın en iyi yordayıcıları arasında yer aldığını söylemiştir. RSPM Spearman’ın tanımlamış olduğu genel zekâyı temsil eden “g faktörü”nü (Raven, 1989) ve “k faktörü” olarak adlandırılan görsel-mekansal algılama yeteneğini de ölçmektedir (Carpenter ve ark., 1990).

RSPM Türk formunun 18-22 yaş aralığında test tekrar test güvenirliği Karakaş (2006) tarafından .79 olarak bulunmuştur. 6-15 yaş arasındaki çocuklar için standardizasyon çalışması ise Şahin ve Düzen (1993) tarafından yapılmış ve testin iki yarım güvenirliği .91 olarak bulunmuştur.

2.5 Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada analizler SPSS.15 (Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi) ile yapılmıştır.

MacCAT-CA'nın Türkçe formunun iç tutarlılığını test etmek için Anlama, Neden Bulma ve Takdir Bölümleri için ayrı ayrı Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayıları hesaplanmıştır. Test tekrar test ve puanlayıcılar arası güvenilirlikler ile ölçeğin geçerliliğini belirlemeye yönelik olarak MaCCAT-CA bölümleri toplam puanları ile ilgili ölçekler arasındaki bağıntıları belirlemek için Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

MacCAT-CA puanlarının psikiyatrik tedavi geçmişli olanlar ile tedavi geçmişi olmayanlar açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarını belirlemek için T-testi (Bağımsız İki Örnek T-Test) uygulanmıştır. MacCAT-CA bölümlerine ait toplam puanlar ve yaş gruplarına göre farkı belirlemek için ANOVA (Tek Yönlü Varyans Analiz) ve toplam zekâ puanları kontrol edildikten sonraki durumu belirlemeye yönelik olarak ANCOVA (Tek Yönlü Kovaryans Analizi) uygulanmıştır. Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan çocuk ve gençlerin MacCAT-CA puanlarının yordayıcılarını belirlemek için ise Çoklu Doğrusal Regresyon analizi uygulanmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmada incelenen değişkenlerle ilgili olarak toplanan verilerin istatistiksel analizleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1 MacCAT-CA için Güvenirlik Çalışmaları

Bu bölümde MacCAT-CA için iç tutarlılık, test-tekrar test korelasyonları ve puanlayıcılar arası tutarlılığını belirlemek amacıyla veriler analiz edilmiştir.

3.1.1 MacCAT-CA'nın İç Tutarlılığı

Hazırlanan Türkçe form için orjinal çalışmaya (Otto ve ark.,1998) bağlı kalınarak her bölüm için ayrı ayrı Cronbach Alfa katsayıları belirlenmiştir. Ayrıca her bölüm için kendi içinde madde toplam puan bağıntı katsayıları hesaplanmıştır. İlgili değerler Tablo 3.1, Tablo 3.2 ve Tablo 3.3'de verilmiştir.

Tablo 3.1 MacCAT-CA Anlama Bölümü Güvenirlik Analizi Sonuçları

Madde Numarası	Madde Ortalaması	Madde Çıktığında Ölçek Ortalaması	Madde Çıktığında Ölçek Varyansı	Madde- Toplam Puan Bağıntı Katsayısı	Madde çıktığında Ortalama Ölçek Alfası
1	1,50	7,79	6,84	.22	.62
2	0,38	8,92	6,56	.32	.59
3	0,84	8,45	5,95	.32	.60
4	1,48	7,82	6,21	.39	.57
5	1,49	7,81	5,89	.49	.55
6	1,26	8,04	5,72	.45	.55
7	1,45	7,84	7,26	.06	.65
8	0,86	8,44	6,12	.32	.59

Anlama bölümü maddeleri için madde toplam puan bağıntı katsayılarının .06 ile .49 arasında değişmektedir. Tablo 3.1'de “madde çıktığında ortalama ölçek Alfası” bölümü incelendiğinde ise 7. maddenin çıkarılması durumunda güvenirlilik katsayısının .63'den .65'e çıktığı görülmektedir.

Tablo 3.2 MacCAT-CA Neden Bulma Bölümü Güvenirlik Analizi Sonuçları

Madde Numarası	Madde Ortalaması	Madde Çıktığında Ölçek Ortalaması	Madde Çıktığında Ölçek Varyansı	Madde- Toplam Puan Bağını Katsayısı	Madde çıktığında Ortalama Ölçek Alfasi
9	1,30	8,48	7,27	.27	.68
10	1,40	8,37	7,60	.26	.68
11	1,20	8,57	7,14	.35	.66
12	1,28	8,49	7,26	.36	.66
13	1,27	8,50	6,91	.34	.66
14	0,68	9,09	6,99	.33	.66
15	1,30	8,48	6,47	.54	.61
16	1,31	8,46	6,20	.54	.61

Neden Bulma bölümü maddeleri incelendiğinde madde toplam puan bağıntı katsayılarının .26 ile .54 arasında değiştiği görülmektedir. Tablo 3.2’de “madde çıktığında ortalama ölçek Alfasi” bölümü incelendiğinde bu bölüm için bütün maddelerin ölçeğin güvenirligine katkısı olduğu düşünülmüştür.

Tablo 3.3 MacCAT-CA Takdir Bölümü Güvenirlik Analizi Sonuçları

Madde Numarası	Madde Ortalaması	Madde Çıktığında Ölçek Ortalaması	Madde Çıktığında Ölçek Varyansı	Madde- Toplam Puan Bağını Katsayısı	Madde çıktığında Ortalama Ölçek Alfasi
17	1,41	7,36	3,24	.31	.34
18	1,45	7,32	3,26	.35	.32
19	1,62	7,15	3,69	.20	.40
20	1,35	7,42	3,78	.05	.50
21	1,52	7,25	3,61	.18	.42
22	1,39	7,38	3,46	.23	.39

Takdir bölümü maddeleri için madde toplam puan bağıntı katsayıları .05 ile .35 arasında değişmektedir. Tablo 3.3’de “madde çıktığında ortalama ölçek Alfasi” bölümü incelendiğinde ise 20. maddenin çıkarılması durumunda güvenirlilik katsayısının arttığı; .45’den .50’ye yükseldiği görülmektedir .

Bu aşamadan sonra madde toplam puan bağıntı katsayıları .25’den düşük olan (Kalaycı, 2008) ve madde çıktığında ortalama ölçek alfasının yükseldiği görülen 7 ve 20 numaralı soruların içerikleri incelenmiştir. 7. maddenin ölçeğin bütünlüğünü bozacağı düşünülerek analizlerde kalmasına karar verilirken 20 numaralı maddenin bu çalışma için ilerleyen analizlerde ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Buna

göre (20. madde analizlere dahil edilmeden) Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3.4 MacCAT-CA Bölümleri için Güvenirlik Katsayıları

	Cronbach Alfa	<u>Maddelerarası korelasyon</u>	
		Ortalama	Aralık
Anlama	.63	.17	-.11- .38
Neden Bulma	.69	.21	.04- .85
Takdir	.50	.17	.16- .30

Yapılan analiz sonuçlarına göre Takdir bölümü diğer bölümlere göre kendi içinde güvenirliliği düşük (.50) olan bir bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlama ve Neden Bulma bölümleri ise sırasıyla .63 ve .69 katsayıları ile güvenilir birer bölüm olarak gözükmektedir.

Bu aşamadan sonra, tüm ölçeğin güvenirlilik katsayısını hesaplamak için bütün maddeler (21 madde) analize analiz edilmiş ve Cronbach Alfa katsayısı .80 olarak bulunmuştur.

3.1.2 Test-Tekrar Test Güvenirliliği

MacCAT-CA'nın orjinal formu için test-tekrar test güvenirliliğine bakılmamıştır. Bu çalışmada ise hazırlanan Türkçe form için ölçeğin test tekrar test güvenirliliğini sınanmıştır.

Bu amaçla ceza infaz kurumunda bulunan ve yaşları 13 ile 19 arasında değişen 15 çocuk ve gence MacCAT-CA ilk uygulamadan yaklaşık bir hafta sonra tekrar uygulanmıştır. Daha sonra 3 alt bölüm için de Pearson Korelasyon tekniği ile korelasyon analizi yapılmıştır. Buna göre Anlama, Neden Bulma ve Takdir Bölümleri için Pearson momentler çarpımı güvenirlilik katsayısı sırasıyla .83, .95, .88 olarak elde edilmiştir. İki uygulama arasındaki süre MacCAT-CA'nın ölçmek istediği özelliklerin zamandan etkilenme olasılığı olması nedeni ile bir hafta ile 10 gün arasında tutulmuştur.

3.1.3 Puanlayıcılar Arası Güvenirlik

Hazırlanan Türkçe form için orjinaline bağlı kalınarak görüşmeciler arası güvenirlilik belirlenmiştir. Toplam 50 katılımcının cevapları 2 farklı uygulayıcı tarafından puanlanmış ve her madde için ayrı ayrı ve her bölüm için toplam puanlar üzerinden Cronbach Alfa katsayıları belirlenmiştir. İlgili değerler Tablo 3.5’de gösterilmiştir.

Tablo 3.5 MacCAT-CA Maddeleri ve Bölüm Toplam Puanları için Görüşmeciler Arası Güvenirlilik Katsayıları

Bölüm/ Madde	Cronbach Alfa
Anlama	.93**
1	.71**
2	.85**
3	.86**
4	.79**
5	.76**
6	.81**
7	.86**
8	.90**
Neden Bulma	.96**
9	.88**
10	.97**
11	.91**
12	.89**
13	.91**
14	.83**
15	.95**
16	.88**
Takdir	.71**
17	.79**
18	.74**
19	.60**
20	.66**
21	.76**
22	.65**

** p<.01

Toplam puanlar için belirlenen güvenirlilik katsayıları Anlama bölümü için .93 (p<.05), Neden Bulma bölümü için .96 (p<.01) ve Takdir bölümü için .71 (p<.01) olarak bulunmuştur.

3.2 MacCAT-CA Yapı Geçerliliği Çalışmaları

Araştırmamızda örneklem sayısının Faktör analizi için yeterli olmaması nedeniyle MacCAT-CA'nın yapı geçerliliğini belirlemeye yönelik olarak Faktör Analiziyöntemi kullanılamamıştır. Bu bölümde MacCAT-CA için bileşen geçerlik katsayıları belirlenmiştir.

Orjinal çalışmada uyum geçerliliğini belirlemek için ilk olarak yargılanma yeterliliğinin ilgili olduğu zekâ düzeyini (WAIS-R-Wechsler Yetişkinler Zekâ Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu) ve psikopatolojiyi (Kısa Semptom Tarama Envanteri) ölçen ölçme araçları ile MacCAT-CA puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. İkinci olarak ise MacCAT-CA puanlarına göre belirlenen yeterlilik kararı ile klinisyenlerin kişi hakkındaki verdiği yeterlilik kararları arasındaki ilişki belirlenmiştir. Ölçeğin Türkçe formunun ölçüt-bağımlı geçerlik çalışmasında orjinal çalışmada izlenene benzer bir yol izlenmeye çalışılmıştırancak izin alma aşamasında ve veri toplamada çıkan güçlükler nedeni ile bazı farklı yöntemler uygulanmıştır.

Çalışmamızda ise mental kapasiteyi belirlemek amacıyla 16 yaş altına WÇZÖ-R, 16 yaş ve üstüne standart zekâ testleri ile yüksek korelasyon gösteren bir test olan RSPM testi uygulanmıştır. Ayrıca her iki gruba da ceza ehliyetini belirlemek amacıyla araştırmacı ve danışmanı tarafından hazırlanan ve 3 yargıcıdan (Adli vaka değerlendiren ve rapor hazırlayan 2 yetişkin, 1 çocuk ve ergen psikiyatristi) görüş alınarak hazırlanmış olan Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formu uygulanmıştır. Uygulama süresinin uzaması nedeniyle izin almada yaşanan sorunlardan dolayı uygulanması planlanan Kısa Semptom Tarama Envanteri araştırmaya dahil edilememiş ve bu nedenle demografik bilgi formuna psikiyatrik tedavi geçişine ilişkin bir soru eklenmiştir.

3.7 Bileşen Geçerlilik

Geçerlik araştırmasında ilk olarak WÇZÖ-R ve RSPM puanları ile MacCAT-CA bölümleri toplam puanları arasındaki bağıntıya bakılmıştır. İlgili ölçek puanları arası

ilişki olup olmadığını anlamak için Pearson Korelasyon tekniği ile korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 3.6 MacCAT-CA Bölümleri ve WÇZÖ-R Alt Test ve Bölüm Toplam Puanlarının Korelasyon Katsayıları (N=142)

Alt test	Anlama	Neden Bulma	Takdir
Genel Bilgi	.62**	.55**	.42**
Benzerlikler	.62**	.69**	.51**
Aritmetik	.61**	.52**	.46**
Yargılama	.57**	.60**	.51**
Sözcük Dağarcığı	.56**	.53**	.51**
Sözel zekâ toplam	.71**	.70**	.56**
Resim tamamlama	.60**	.61**	.50**
Resim düzenleme	.54**	.50**	.46**
Küplerle desen	.63**	.63**	.47**
Parça birleştirme	.53**	.59**	.38**
Şifre	.61**	.62**	.54**
Performans zekâ toplam	.68**	.69**	.54**
Toplam zekâ	.72**	.72**	.56**

**p<.01

Araştırmamızda toplam 142 katılımcıya WÇZÖ-R ve MacCAT-CA beraber uygulanmıştır. Bu veriler üzerinden yapılan analiz sonucu, MacCAT-CA **Anlama Bölümü puanları ile WÇZÖ-R'nin alt ölçekleri olan Sözel Zekâ Bölümü puanı** ($r=.71$ $p<.01$), Performans Zekâ Bölümü puanı ($r=.68$ $p<.01$) ve WÇZÖ-R Toplam Zekâ puanı ($r=.72$ $p<.01$) arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca Anlama Bölümü puanları Sözel Zekâ Bölümü alt testlerinden alınan puanlar ile .56 ile .62 ($p<.01$) düzeyleri, Performans Zekâ Bölümü alt testlerinden alınan puanlar ile ise .53 il1 .63 ($p<.01$) düzeyleri arasında değişen ilişkiler belirlenmiştir.

MacCAT-CA **Neden Bulma Bölümü puanları ile WÇZÖ-R'nin alt ölçekleri olan Sözel Zekâ Bölümü puanı** ($r=.70$ $p<.01$), Performans Zekâ Bölümü puanı ($r=.69$ $p<.01$) ve WÇZÖ-R toplam puanı ($r=.72$ $p<.01$) arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca Neden Bulma bölümü puanları Sözel Zekâ Bölümü alt testlerinden alınan puanlar ile .42 ile .51 ($p<.01$) düzeyleri, Performans Zekâ Bölümü alt testlerinden alınan puanlar ile ise .50 ile .63 ($p<.01$) düzeyleri arasında değişen ilişkiler belirlenmiştir.

MacCAT-CA **Takdir Bölümü puanları ile WÇZÖ-R**'nin alt ölçekleri olan Sözel Zekâ Bölümü puanı ($r=.55$ $p<.01$), Performans Zekâ Bölümü ($r=.52$ $p<.01$) ve WÇZÖ-R Toplam Zekâ Bölümü puanı ($r=.53$ $p<.01$) arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca Takdir bölümü puanları Sözel Zekâ Bölümü alt testlerinden alınan puanlar ile $.53$ ile $.69$ ($p<.01$) düzeyleri, Performans Zekâ Bölümü alt testlerinden alınan puanlar ile ise $.38$ ile $.54$ ($p<.01$) düzeyleri arasında değişen ilişkiler belirlenmiştir.

Tablo 3.7 RSPM ve DF Puanları ile MacCAT-CA Puanları Korelasyon Katsayıları

	RSPM (N=56)	DF (N=140)
Anlama	.25	.41**
Neden Bul.	.44**	.45**
Takdir	.52**	.46**

** $p<.01$

Araştırmamızda toplamda 56 katılımcıya RSPM ve MacCAT-CA ölçekleri bir arada uygulanmıştır. Buna göre; **RSPM puanları ile MacCAT-CA** Neden Bulma ve Takdir bölümü ile sırasıyla $r=.44$ ($p<.01$) ve $r=.52$ ($p<.01$) düzeyinde bağıntı bulunmuştur. Anlama bölümü ile istatistiksel açıdan anlamlı bir bağıntı bulunamamıştır.

Araştırmamızda ikinci olarak **MacCAT-CA puanları ile DF** puanları arasındaki ilişki olup olmadığını anlamak için Pearson Korelasyon tekniği ile korelasyon analizi yapılmıştır.

Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formu araştırma kapsamında geliştirilen bir ölçme aracı olduğu için öncelikle bu formun iç tutarlılığı belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırma ve karşılaştırma grubundan toplamda 140 kişiye form uygulanmış ve Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayısı $.57$ $p<.05$ olarak belirlenmiştir.

Araştırmamızda toplamda 140 katılımcıya DF ve MacCAT-CA ölçekleri birarada uygulanabilmiştir. Buna göre yapılan analizler sonucunda, DF toplam puanı

ile MacCAT-CA'nın bölümleri toplam puanları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. DF toplam puanı ile MacCAT-CA Anlama ($r=,41$ $p<.01$), Neden Bulma ($r=,45$ $p<.01$) ve Takdir ($r=,46$ $p<.01$) bölümü toplam puanları ile arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Son olarak bu bölümde daha önce psikolojik tedavi gördüğünü belirtenler ile hiç psikolojik tedavi görmediğini belirten grubun MacCAT-CA puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. İki grubun puanlarına göre ortalama farklarını incelemek amacıyla MacCAT-CA toplam puanlar için bağımsız gruplar için t-test (Independent samples T Test) ile veriler analiz edilmiştir.

Tablo 3.8 Psikolojik Tedavi Gören ve Görmeyenlerin MacCAT-CA Toplam Puanlarına Göre Ortalama Farkları

	Psikolojik tedavi durumu	N	X	SS	sd	T
Anlama	Yok	155	9,51	2,69	28,42	1,93
	Var	24	8,20	3,14		
Neden Bul.	Yok	155	9,96	2,78	27,50	2,04
	Var	24	8,41	3,56		
Takdir	Yok	155	7,43	1,95	29,56	-0,42
	Var	24	7,60	1,87		

Analiz sonuçlarına göre psikolojik tedavi görmüş olanlar (N=24) ile herhangi bir psikolojik tedavi görmemiş olanların (N=155) MacCAT-CA toplam puan ortalamaları açısından anlamlı bir fark elde edilememiştir.

3.2.3 MacCAT-CA'nın Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Bu bölümde MacCAT-CA'nın bölümleri toplam puanları için yaş grupları arasında fark olup olmadığına bakılmıştır. İlgili değerleri belirlemek için her bölüm için tek yönlü Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Tablo 3.9 Yaş Gruplarına Göre MacCAT-CA Ortalama Puanları ve ANOVA Sonuçları

MacCAT-CA	Yaş	N	X	SS	F
Anlama	13-15 yaş	69	10,02	2,67	5,21*
	16- 18 yaş	86	8,66	2,86	
	19-20 yaş	24	9,79	2,24	
Neden Bulma	13-15 yaş	69	10,31	2,88	4,68*
	16- 18 yaş	86	9,08	3,00	
	19-20 yaş	24	10,58	2,28	
Takdir	13-15 yaş	69	7,91	1,78	6,03*
	16- 18 yaş	86	6,93	2,01	
	19-20 yaş	24	7,91	2,08	

*P<.05

MacCAT-CA toplam puanlarının yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre Anlama ($F(2-178)= 5,21$ $p<.05$), Neden Bulma ($F(2-178)= 4,68$ $p<.05$), ve Takdir bölümü ($F(2-178)= 8,06$ $p<.05$) ortalama puanlarının yaş gruplarına göre farklılaştığı görülmüştür.

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu görmek için verilere Post Hoc testi uygulanmıştır. Buna göre 13-15 yaş grubundaki çocukların Anlama ($X=10,02$; $ss2,67$), Neden Bulma ($X=10,32$; $ss2,88$) ve Takdir bölümü ($X=7,91$; $ss1,66$) puan ortalamalarının 16-18 yaş grubuna göre (Anlama bölümü: $X=8,66$; $ss=2,86$; Neden Bulma bölümü: $X=9,08$; $ss3,06$; Takdir bölümü: $X=6,93$; $ss2,01$) yüksek olduğu görülmüştür.

Analizde yaş grupları 16-18 ve 19-20 yaş grupları arasında MacCAT-CA bölümleri toplam puanları arasında anlamlı bir fark elde edilemediğinden bu iki yaş grubu birleştirilmiş ve yaş grupları arasındaki farklılık, toplam zekâ puanları kontrol edildikten sonra bir kez daha test edilmiştir. Bunun için verilere, toplam zekâ puanı kovaryans alınarak, her bölüm toplam puanı için ayrı ayrı Tek Yönlü Kovaryans Analizi (ANCOVA) yapılmıştır.

Tablo 3.10 Toplam Zekâ Puanı Kontrol Edildiğinde Yaş Gruplarına Göre MacCAT-CA Ortalama Puan Farkları

MacCAT-CA	Yaş	N	X	SS	F
Anlama	13-15 yaş	62	9,89	2,62	0,07
	16 yaş ve üstü	70	8,66	2,92	
Neden Bulma	13-15 yaş	62	10,11	2,86	0,33
	16 yaş ve üstü	70	9,05	3,37	
Takdir	13-15 yaş	62	7,92	1,78	4,69*
	16 yaş ve üstü	70	6,7	2,02	

*P<.05

Toplam zekâ puanları kovaryans olarak alınarak yapılan tek yönlü ANCOVA sonuçlarına göre MacCAT-CA'nın Anlama ($F(1,129)= 0,07$ $p<.05$) ve Neden Bulma ($F(1,129)= 0,33$ $p<.05$) bölümleri için yaş grupları arası puan ortalamalarının istatistiksel açıdan farklılaşmadığı görülmüştür. Takdir bölümünde ise 13-15 yaş arası çocukların ortalama puanlarının 16 yaş üstüne göre yüksek olduğu görülmüştür ($F(1,129)= 4,69$ $p<.05$).

Toplam zekâ puanları kontrol edildiğinde karşılaştırma ve araştırma grupları arasında toplam puan ortalamaları açısından anlamlı bir fark elde edilmediği için tüm veriler üzerinde MacCAT-CA bölümleri için yaş grupları ve toplam zekâ puan ortalamaları arasındaki etkileşimi incelemek amacıyla İki Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Buna göre toplam zekâ puanının etkisi Anlama ($F(1-107)=6,89$ $p<.05$), Neden Bulma ($F(4-101)=16,65$ $p<.05$) ve Takdir ($F(4-101)=9,03$ $p<.05$) bölümlerinin hepsi için istatistiksel olarak anlamlı olarak bulunmuştur. Diğer bir deyişle zekâ düzeyi arttıkça MacCAT-CA puanları da artmaktadır. Buna karşın yaş değişkeninin tek başına etkisi Anlama ($F(1-107) =0,21$ $p<.05$), Neden Bulma ($F(1-107) =0,21$ $p<.05$) ve Takdir ($F(1-101) =0,88$ $p<.05$) bölümlerinin hiçbiri için anlamlı değildir. Yaş ve zekâ puanlarının ortak etkisine baktığımızda ise yine Anlama ($F(1-107) =0,13$ $p<.05$), Neden Bulma ($F(4-101)=16,65$ $p<.05$) ve Takdir ($F(4-101) =1,72$ $p<.05$) bölümleri için istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

3.3 Gruplar Arası Karşılaştırmalar

Araştırmamızın ikinci amacı ceza infaz kurumlarında bulunan 13-20 yaş arası çocuk ve gençlerin ceza yeterliliklerinin MacCAT-CA ölçeği ile değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini incelemektir. Bu amaçla bu bölümde karşılaştırma ve araştırma grupları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.

3.3.1 Araştırma ve Karşılaştırma Gruplarının MacCAT-CA Puanlarına Göre Karşılaştırması

Katılımcı ve karşılaştırma gruplarının MacCAT-CA'nın bölümlerinden aldıkları toplam puanlar arasındaki fark Bağımsız gruplar için t-test ile analiz edilmiştir.

Tablo 3.11 Araştırma ve Karşılaştırma Grubunun MacCAT-CA Bölümleri Toplam Puanlarına Göre Ortalama Farkları

	Grup	N	X	SS	sd	t
Anlama	ADALET	101	8,17	0,24	164,72	-7,28*
	MEB	88	10,86	0,27		
Neden Bulma	ADALET	101	8,52	0,28	176,99	-7,53*
	MEB	88	11,36	0,25		
Takdir	ADALET	101	6,78	0,19	174,88	-5,81*
	MEB	88	8,32	0,18		

P* < .05

Yapılan analizlere göre MacCAT-CA'nın Anlama, Neden Bulma ve Taktir bölümlerinin her üçü içinde gruplar arasında anlamlı fark elde edilmiştir. Buna göre Anlama Bölümü için MEB grubunda yer alan çocukların bu bölümden aldıkları puan ortalaması ($x=10,86$; $ss0,27$), ADALET grubunda yer alan tutuklu ve hükümlü çocukların puan ortalamalarından ($x=8,17$; $ss0,24$) daha fazladır ($t=-7,28$; $p<.05$). Benzer şekilde Neden Bulma bölümü için MEB grubunda yer alan çocukların puan ortalaması ($x=11,36$; $ss0,25$), tutuklu ve hükümlü çocukların puan ortalamalarından ($x=8,52$; $ss0,28$) daha fazladır ($t=-7,53$; $p<.05$). Son olarak ise Takdir Bölümü puanları için analiz sonuçlarına göre MEB grubunda yer alan çocukların puan

ortalaması ($x=6,78$; $ss0,19$), tutuklu ve hükümlü çocukların puan ortalamalarından ($x=8,32$; $ss0,19$) daha fazladır ($t= -5,81$; $p<.05$).

Bu aşamadan sonra grupların MacCAT-CA alt bölüm puan ortalamaları için gruplar arası farkın kaynağını belirlemek amacıyla Toplam zekâ puanları ve RSPM uygulanmış katılımcılar için RSPM puanları kovaryans olarak alınmak üzere verilere ANCOVA uygulanmıştır (Tablo 3.12, Tablo 3.13).

Toplam zekâ puanları kovaryans olarak alınarak yapılan tek yönlü ANCOVA sonuçlarına göre MacCAT-CA'nın Anlama ($F(1,129)= 0,00$ $p<.05$), Neden Bulma ($F(1,129)= 0,96$ $p<.05$) ve Takdir ($F(1,129)= 1,61$ $p<.05$) bölümlerinden hiç biri için de gruplar arası puan ortalamalarının istatistiksel açıdan farklılaşmadığı görülmüştür.

Tablo 3.12 Toplam Zekâ Puanı Kontrol Edildiğinde Gruplara Göre MacCAT-CA Ortalama Puan Farkları

MacCAT-CA	Grup	N	X	SS	F
Anlama	ADALET	78	7,93	2,44	0,00
	MEB	54	11,11	2,28	
Neden Bulma	ADALET	78	8,20	3,01	0,96
	MEB	54	11,5	2,28	
Takdir	ADALET	78	6,47	1,96	1,61
	MEB	54	8,42	1,43	

P<.05

RSPM puanları kovaryans olarak alınarak yapılan tek yönlü ANCOVA sonuçlarına göre MacCAT-CA'nın Anlama ($F(1,53)= 1,47$ $p<.05$), Neden Bulma ($F(1,53)= 0,21$ $p<.05$) ve Takdir ($F(1,53)= 0,01$ $p<.05$) bölümlerinin bir biri için de gruplar arası puan ortalamalarının istatistiksel açıdan farklılaşmadığı görülmüştür (Tablo 3.13).

Tablo 3.13 RSPM Puanı Kontrol Edildiğinde Gruplara Göre MacCAT-CA Ortalama Puan Farkları

MacCAT-CA	Grup	N	X	SS	F
Anlama	ADALET	34	8,79	2,06	1,47
	MEB	22	10,09	2,65	
Neden Bulma	ADALET	34	9,5	2,29	0,21
	MEB	22	10,82	1,97	
Takdir	ADALET	34	7,26	1,76	0,01
	MEB	22	8,41	2,06	

P<.05

3.4 Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Çocuk ve Gençlerin MacCAT-CA Puanları ve Sosyodemografik Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Bu bölümde, ceza infaz kurumlarında bulunan 13-20 yaş arasındaki tutuklu ve hükümlü çocukların MacCAT-CA bölüm toplam puanları ile sosyodemografik özellikleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu amaçla ilk olarak demografik değişkenler ile MacCAT-CA toplam puanları arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Analizi yöntemi ile incelenmiştir. Ölçek puanları ile ilişki belirlenen değişkenler ve korelasyon katsayıları Tablo 3.14’de gösterilmiştir. Annenin yaşı, babanın yaşı, cezaevine girme sayısı ve emniyete götürülme sayısı değişkenleri ile MacCAT-CA’nın alt bölüm toplam puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamadığı için tabloda gösterilmemiştir.

Tablo 3.14 MacCAT-CA Bölümleri Toplam Puanları ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişki

	MaCCAT Anlama	MaCCAT Neden Bulma	MaCCA T Takdir	Yaş	Eğitim yılı	Anne eğitim yılı	Baban eğitim yılı	Kar deş sayı sı	Gelir Düze yi sı
MaCCAT Anlama	1								
MaCCAT Neden Bulma	.63**	1							
MaCCAT Takdir	.19	.17	1						
Yaş (bölünmüş)	.13	.20*	.14	1					
Eğitim yılı	.33**	.37**	.31**	.18	1				
Anne eğitim yılı	.16	.26*	.26*	.15	.44**	1			
Baba eğitim yılı	.24*	.30**	.40**	.18	-.35**	.74**	1		
Kardeş sayısı	-.13	-.07	-.24**	-.02	-.44**	-.44**	-.54**	1	
Gelir Düzeyi	.01	.08	.23*	.33**	.37**	.37**	.45**	-.13	1

*p<.05

**p<.01

Tablo 3.15’de de görüldüğü gibi yapılan analizler sonucunda **MacCAT-CA Anlama Bölümü** ile çocuk/gençin eğitim yılı ($r=.327$) ve babanın eğitim yılı ($r=.241$) arasında anlamlı ilişki bulunurken, yaş, annenin eğitim yılı, kardeş sayısı ve gelir düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

MacCAT-CA Neden Bulma Bölümü ile yaş ($r=.198$), çocuk/gencin eğitim yılı ($r=.374$), annenin eğitim yılı ($r=.258$) ve babanın eğitim yılı ($r=.299$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken kardeş sayısı ve gelir düzeyi değişkenleri ile istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

MacCAT-CA Takdir Bölümü ile yaş değişkeni dışında Tablo 3.15’de gözüken diğer değişkenler ile arasında anlamlı ilişki belirlenmiştir. Buna göre eğitim yılı ile $r=.313$ ($p<.01$), annenin eğitim yılı ile $r=.263$ ($p<.05$), babanın eğitim yılı ile $r=.396$ ($p<.01$), kardeş sayısı ile $r= -.240$ ($p<.01$), ve gelir düzeyi ile $r=.227$ ($p<.05$) düzeyinde ilişki belirlenmiştir.

İkinci olarak MacCAT-CA puanlarını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla Çoklu Regresyon Analizi uygulanmıştır. Bu amaçla regresyon analizleri, yordayıcı değişkenler olarak aynı değişken seti kullanılmak üzere, MacCAT-CA’nın Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri için ayrı ayrı yürütülmüştür. Yordayıcı değişkenler analize iki blokta girilmiştir. WÇZÖ-R toplam puanının istatistiksel olarak kontrol edilmesi amacıyla WÇZÖ-R toplam puanı ilk blokta analizedahil edilirken, ikinci blokta yaş, eğitim yılı, annenin eğitim yılı, babanın eğitim yılı, kardeş sayısı, cezaevine girme sayısı, emniyete götürülme sayısı, ailede cezaevine giren biri olma durumu, psikolojik tedavi görme durumu, madde kullanımı, madde kullanmaya başlanılan yaş, çalışma durumu ve gelir düzeyi değişkenleri girilmiştir. İkinci blokta değişkenler aşamalı (stepwise) yöntem ile analize dahil edilmiştir. Böylece iki blokta toplam 13 değişkenin bulunduğu 3 ayrı regresyon analizi yürütülmüştür. Regresyon analizine ilişkin sonuçlar Tablo 3.15’de gösterilmiştir.

Yapılan analizlere göre; WÇZÖ-R toplam puanı MacCAT-CA Anlama bölümü toplam puanlarını anlamlı şekilde yordamakta ($F(1-29)=33,32$ $p<.05$) ve toplam varyansın %41’ini açıklamaktadır. WÇZÖ-R toplam puanı kontrol edildikten sonra ise demografik değişkenlerden sadece madde kullanımına başlanan yaş değişkeninin **Anlama bölümü** toplam puanını anlamlı düzeyde yordadığı ($F(2-28)=15,10$ $p<.05$) görülmektedir. Buna göre WÇZÖ-R toplam puanı ve madde

kullanımına başlanılan yaş değişkeni beraber denkleme girdiğinde toplam varyansın %54'ünü açıklamaktadır.

Tablo 3.15 MacCAT-CA Anlama, Neden Bulma ve Takdir Bölümlerinin Yordayıcıları

Yordanan	Model	Yordayıcılar	β	t	R ²	F
MacCAT-CA Anlama	1	WÇZÖ-R Toplam Puan	,64	4,32*	,41	18,65
	2	WÇZÖ-R Toplam Puan Madde kullanımına başlanılan yaş	,66 -,36	4,96* -2,70*	,54	15,10
MacCAT-CA Neden Bulma	1	WÇZÖ-R Toplam Puan	,67	4,75*	,45	22,61
	2	WÇZÖ-R Toplam Puan Eğitim yılı	,49 ,39	3,46* 2,75*	,57	17,73
	3	WÇZÖ-R Toplam Puan Eğitim yılı Psikolojik Tedavi	,44 ,51 -,29	3,31* 3,59* -2,26*	,64	15,32
	4	WÇZÖ-R Toplam Puan Eğitim yılı Psikolojik Tedavi Gelir	,41 ,56 -,43 ,29	3,35* 4,22* -3,28* 2,43*	,71	15,12
MacCAT-CA Takdir	1	WÇZÖ-R Toplam Puan	,41	2,40*	,17	5,74

*P<.05

WÇZÖ-R toplam puanı MacCAT-CA **Neden Bulma** bölümü toplam puanlarını anlamlı şekilde yordamakta ($F(1-29)=22,61$ $p<.05$) ve toplam varyansın %45'ini açıklamaktadır. WÇZÖ-R toplam puanı kontrol edildikten sonra eğitim yılı, psikolojik tedavi durumu ve gelir değişkenlerinin Neden Bulma bölümü toplam puanı için yordayıcı özellik gösterdiği görülmekte ($F(4-25)=22,61$ $p<.05$) ve bu değişkenler ile toplam varyansın %71'i açıklanmaktadır.

Takdir bölümü toplam puanını ise sadece WÇZÖ-R Toplam puanı anlamlı düzeyde yordamakta ($F(1-29)=33,32$ $p<.05$) ve toplam varyansın %17'sini açıklamaktadır.

4. TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde, verilerin analizi sonucu elde edilen bulgular kuramsal açıdan ve alanyazını doğrultusunda alt başlıklar halinde tartışılacaktır.

4.1. Sosyodemografik Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmanın sosyo-demografik bulgularına bakıldığında, ceza infaz kurumlarında bulunan çocuk ve gençlerin **eğitim düzeylerinin** ceza infaz kurumunda bulunmayan aynı yaş grubu çocuk ve gençlerin yer aldığı karşılaştırma grubundan düşük olduğu görülmektedir. Tutuklu-hükümlü çocukların %72,3'ünün eğitim düzeyleri 8 yıl ve altındadır. Ortalama eğitim süreleri ise 6,5 yıl olarak bulunmuştur. Öter (2005)'in suça karışmış çocuklar ile yapmış olduğu çalışmasında da benzer şekilde katılımcıların %74'ünün 8 yıl ve altında eğitim görmüş oldukları belirlenmiştir. Yine benzer şekilde Kunt (2003), hükümlü çocuklarla yaptığı araştırmasında 8 yıl ve altında eğitim gören çocukların oranını %94,1 gibi yüksek bir oran olarak belirtmiştir. Araştırmanın karşılaştırma grubunu ise hali hazırda örgün eğitime devam etmekte olan öğrenciler ile lise öğrenimi tamamlamış ancak henüz herhangi bir üniversitede eğitim görmeye başlamamış olan kişiler yer almaktadır. Karşılaştırma grubunun ortalama eğitim süresi 9,71 olarak bulunmuştur.

Araştırmamızda eğitim düzeyi okula kaç yıl boyunca devam edildiği bilgisine dayanmaktadır. Okul çocuğa sosyalleşme, akran grubu ile etkileşim kurma, meslek öğrenme gibi becerileri kazandırırken bir yandan da toplum içinde yaşamaya yönelik kural, gereklilikleri ve bunlara neden uyması gerektiğini öğretmektedir (Uluğtekin, 1991). Akduman ve ark. (2007) eğitim kurumlarından uzak kalmanın ergenlerin başarısını, gelişimini, çevresine uyumunu ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebileceğini ve eğitimle kazanılan olumlu davranış özelliklerini yeterince kazanamama ile sonuçlanabileceğini söylemektedir. Çalışmamızda ceza infaz

kurumlarında bulunan çocuk ve gençlerin eğitim düzeylerinin suça karışmamış olan gruba göre düşük olması suça yönelim konusunda eğitimin öneminin ısrarla vurgulanması ve suçu önleme çalışmalarında eğitime büyük önem verilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Araştırmamızda araştırma ve karşılaştırma grupları için **annelerinin eğitim durumlarına** bakıldığında ceza infaz kurumunda bulunan çocuk ve gençlerin annelerinin yoğunlukla (%78,2) ilkokul ve altında eğitim almış oldukları görülmüş lise mezunu olan anne oranı %5,9 iken üniversite ve üstü derecede eğitim gören anneye rastlanmamıştır. Buna karşılık karşılaştırma grubunda yer alan katılımcıların annelerinin eğitim düzeyleri araştırma grubuna göre daha yüksektir. Bu grupta yer alan annelerin %47,7'si ilkokul mezunu iken %9,1'i üniversite eğitimi görmüştür. Ceza infaz kurumunda bulunan çocuklarının annelerinin eğitim düzeylerinin düşük olması bulgusu yazın ile uyum sağlamaktadır. Kunt (2003) Ankara örneklemini ile yaptığı araştırmasında hükümlü çocukların annelerinin %48,8'inin hiç öğrenim görmemiş veya okur yazar olmadıklarını, %11,9'unun ilkokul mezunu ve sadece %4,8'inin lise mezunu olduğunu bildirmiştir. Yavuzer (2006) da, suça karışmış çocuklar ile yaptığı araştırmasında örneklem grubu için annelerin %76,6'sının okuma yazma bilmediğini belirlemiştir. Özen ve ark. (2002) ise, suça karışmış 165 çocuk ile yürüttükleri araştırmalarında 139 (%84) annenin hiç okula gitmediği verisini elde etmişlerdir. Benzer şekilde Akduman ve ark. (2007) Ankara Adliyesi Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç işlediği iddiası ile getirilen 114 ergen ile yaptıkları araştırmalarında bu çocukların annelerinin %71 gibi büyük bir oranın ilkokul ve altı düzeyinde eğitim gördüklerini rapor etmişlerdir.

Ceza infaz kurumunda bulunan çocukların **babalarının eğitim durumlarına** bakıldığında sadece 1 baba üniversite eğitimi görmüşken babaların %25,7'sinin ortaokul, %7,9'unun lise mezunu olduğu %57,4'ünün ise ilkokul veya altı düzeyde eğitim gördükleri belirlenmiştir. Yazında yer alan araştırmalarda benzer bulguların elde edildiği ve babaların ilkokul ve altında eğitim görmüş olma oranlarının %78 ile %45 arasında değiştiği görülmektedir (Özen ve ark., 2002; Kunt, 2003; Yavuzer, 2006; Akduman ve ark., 2007). Sözü edilen bulgular suça yönelimde çocuk ve

ergenlerin eğitim düzeyleri kadar ailelerin de eğitim düzeylerinin ele alınmasının yararlı olacağına işaret şeklinde değerlendirilmiştir.

Ailede suç işleyen birey olması ve suça karışma arasındaki ilişkiye bakıldığında ceza infaz kurumlarında bulunmayan 88 çocuk ve gençten sadece 8'si ailelerinde suça karışmış bir birey olduğunu söylemiştir. Buna karşın ceza infaz kurumunda olan çocukların ailelerinde suça karışmış birisinin olma oranı %55,04 (56 kişi) olarak bulunmuştur. Suça karışan kişinin kim olduğuna bakıldığında ise en çok ağabey ve/veya kardeş cevabı alınırken, ikinci sırada baba cevabının verildiği görülmüştür. Yazında da benzer yönde bulgular mevcuttur. Çoğan (2006), günümüzde yapılan araştırmalar incelendiğinde genellikle suçlu aileler ile çocuklarının suç işlemesi arasında ilişki saptandığını söylemektedir. Özen ve ark. (2002) Diyarbakır ilinde yürüttükleri araştırmalarında anne, baba veya kardeşlerden birinin daha önce güvenlik birimi kayıtlarına veya adli kayıtlara geçen bir suç işleyip işlemediğini araştırmışlar ve bu oranı anneler için %8, babalar için %3 ve kardeşler için %24 olarak bulmuşlardır. Ailede anne veya babanın suça karışması, ebeveyn-çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkilemektedir. Anne ya da baba tutuklanarak cezaevine gittiğinde aileler fiilen parçalanmış olur. Ek olarak özellikle erkek çocuklar için babanın suç davranışı bir model oluşturabilir (Kunt, 2003). Sonuç olarak araştırmamızda elde edilen ve yazında yer alan bulgular ışığında nedeni ne olursa olsun ailede suç işleyen birey olmasının çocuğun suça karışmasında bir payı olduğu söylenebilir.

Gelir düzeyine göre Ceza İnfaz kurumunda bulunan çocuklar incelendiğinde ise çocukların %71,3'ünün ailelerinin aylık gelir düzeyinin 1000 TL altında olduğu görülmektedir. MEB grubunda yer alan çocuklar için ise aynı oran %37,5 olarak bulunmuştur. Öter (2005)'in çalışması ile bu bulgu benzerlik göstermektedir. Çalışmasında suça karışmış çocukların ailelerinin gelir düzeylerini düşük olarak bildirmiştir. Benzer şekilde Yavuzer (2006) da suça karışan çocukların ailelerinin yoğunlukla düşük gelir düzeyine sahip aileler olduklarını söylemektedir.

Sosyodemografik özelliklerin incelenmesi ve saptanan söz konusu işaretlerin üzerinde önemle durulması çocuk ve ergenlerin suça yönelimlerinin önlenmesinde önemli adımların atılmasına öncülük edebileceği gibi özellikle çocuk, genç ve aile eğitiminin adli yeterlik (farik ve mümeyyizlik) değerlendirmeleri ile de yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir.

4.2 MacCAT-CA'nın Güvenirlik ve Geçerliliğine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmanın amaçları kapsamında yurt dışında yargılanma yeterliliğini ölçmeye yönelik bir ölçek olan MacCAT-CA'nın geçerlik ve güvenirlik ön çalışmaları yapılmıştır.

Ölçeğin güvenirliliğini test etmek amacıyla MacCAT-CA'nın Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri için ayrı ayrı Cronbach Alfa **İç Tutarlılık** Katsayıları belirlenmiştir. Yapılan analizlerde her maddenin ölçeğe katkısına bakılmış ve bu durum madde çıktığında Alfa Katsayısının gösterdiği değişime göre değerlendirilmiştir. Buna göre Neden Bulma bölümü Cronbach Alfa Katsayısı .69 olarak belirlenmiştir. Anlama bölümü için ise .63 olan Cronbach Alfa Katsayısı'nın 7. madde ölçekten çıkarıldığında .65'e yükseldiği görülmüştür. Benzer şekilde Takdir bölümü için 20. maddenin çıkarılması durumunda Cronbach Alfa Katsayısı'nın .45'den .50'ye yükseldiği görülmüştür. Bu noktadan sonra maddeler hakkında karar verebilmek amacıyla içerikleri incelenmiştir. MacCAT-CA ölçeğinin Anlama ve Neden Bulma bölümleri bir olay (*Fatih ve Recep isimli iki kişinin kahvede okey oynarken tartışmaları, Fatih'in Recep'i itmesi ve Recep'in neredeyse ölecek kadar ciddi bir şekilde yaralanması*) ile başlayan ve belli akışı olan bir öykü üzerinden gitmektedir. Anlama bölümünde yer alan 7. maddeye bakıldığında yanıtlayıcının suçu kabul etmenin ne anlama geldiği ve bunun sonuçlarını değerlendirmesine yönelik bir madde olduğu görülmüş ve maddenin çıkarılmasının ölçeğin bütünlüğünü bozabileceği düşünülerek bu maddenin istatistiksel analizlerde kalmasına karar verilmiştir. Takdir bölümü ise yanıtlayıcının kendi durumunu değerlendirmesine ilişkin bir bölümdür ve durumu değerlendirme yetisi

bulunmayan psikiyatrik hastaları ayırt etmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu bölümde yer alan 20. madde yanıtlayıcının kendisini benzer durumda olanlarla karşılaştırdığında suçlu bulunma ihtimalini değerlendirmesine ilişkin bir maddedir. Bu maddenin ölçeğin bütünlüğünü bozma durumu olmadığı düşünülerek bu araştırma için ölçekten çıkarılmasına karar verilmiş ve analizlere bu şekilde devam edilmiştir. Ancak özgün ölçeğin geliştirilmesinde araştırma gruplarından biri suç işlemiş ve ruhsal bozukluk tanısı almış örnekleme içermesi bakımından araştırmamızdan farklılaştığı görülmektedir. Takdir bölümü maddeleri için yapılan güvenilirlik analizlerine bakıldığında 21. maddenin de madde toplam puan bağıntı katsayısının .20'nin altında olduğu görülmektedir. Buradan hareketle araştırmamızın bir ön çalışma niteliğinde olduğunun unutulmaması ve özellikle bu iki maddenin ilerleyen çalışmalarda tekrar ele alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak özgün ölçekte Anlama bölümü .85, Neden Bulma bölümü .81 ve Takdir bölümü için .88 olarak belirlenen Cronbach Alfa katsayıları (Otto ve ark., 1998) Türkçe formda Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri için sırasıyla .63, .69, .50 düzeyinde bulunmuştur. Kalaycı (2008)'e göre Alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliğine bakıldığında .00 ile .40 arasındaki katsayılar ölçeğin güvenilir olmadığına işaret ederken .40 ile .60 arasındaki katsayılar düşük güvenilirliğe, .60 ile .80 arasındaki katsayı ölçeğin oldukça güvenilir olduğuna ve .80'den büyük katsayılar ise yüksek derecede güvenilirliğe işaret eder. Bu durumda Anlama ve Neden Bulma Bölümleri oldukça güvenilir bölümler olarak Takdir Bölümü ise düşük güvenilirliğe sahip bir bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır diyebiliriz. Warren ve ark. (2003) MacCAT-CA ölçeğini kullanarak ergenler ile yaptıkları araştırmalarında en düşük performansın Takdir bölümüne ait olduğunu görmüşlerdir ve bu durumu ergenlerin bu bölüme cevap vermekte zorlanmaları ile açıklamışlardır. Araştırmamızda Takdir bölümünün güvenilirliğinin düşük çıkmasının benzer bir nedenden kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir.

Güvenirliği belirlemek amacıyla Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayılarının belirlenmesinin ardından test-tekrar test güvenilirliği ve puanlayıcılar arası ilişkiler test edilmiştir. **Puanlayıcılar arası güvenilirlik** toplamda 50 katılımcının cevaplarının

iki farklı uygulayıcı tarafından değerlendirmesi yoluyla elde edilmiştir. Toplam puanlar için belirlenen güvenilirlik katsayıları Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri için sırasıyla .93, ($p<.05$), .96 ($p<.01$), .71 ($p<.01$) düzeyindedir. Katsayılar incelendiğinde 3 bölüm için de yüksek katsayılar elde edilmiş olmakla beraber en düşük katsayısının Takdir bölümüne ait olduğu görülmektedir. Bu yazın ile benzerlik gösteren bir bulgudur. Warren ve ark. (2003) MaCCAT-CA ile yapılan araştırmalar incelendiğinde görüşmeciler arası güvenilirlik katsayıları en düşük bölümün Takdir bölümü olduğunu söylemektedirler. Bu bölümde kişinin verdiği yanıtın akla yatkınlığı uygulayıcı tarafından değerlendirilmektedir. Anlama ve Neden Bulma bölümlerinde ise puanlama ölçütleri daha açık bir şekilde belirlenmiştir.

Araştırmamızda güvenilirlik analizleri kapsamında orjinal formdan farklı olarak **Test- tekrar test güvenilirliğine** bakılmıştır. Bu amaçla toplam 15 çocuk ve gence ölçek, ölçmek istenilen özelliklerin zamandan etkilenebileceği düşünülerek 1 hafta ile 10 gün arasında değişen bir süre içerisinde tekrar uygulanmıştır. Pearson Korelasyon tekniği ile korelasyon analizi yapılarak elde edilen Pearson Momentler Çarpımı Güvenirlik Katsayıları Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri için sırasıyla .83, .95, .88 düzeyindedir. Bu değerler yüksek güvenirlığe işaret eden değerlerdir (Kalaycı, 2008).

MacCAT-CA'nın ölçüt bağıntılı geçerliliğini saptamak amacıyla Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümlerinin toplam puanları ile DF, WÇZÖ-R toplam puan ve alt test toplam puanları ve RSPM puanları arasındaki ilişkiye bakılmıştır.

Yazında yargılanma yeterliliği için kişinin rasyonel, bağımsız ve karar verebilen bir kişi olmasını gerektirdiği söylenmekte yani mental durum ile ilişkilendirilmektedir (Ackerman, 1999; Cooper ve Zapf, 2003; Arrigo ve Shipley, 2005). Bu nedenle yargılanma yeterliliği ile ilgili yapılan araştırmalarda çoğunlukla zekâ testlerinin de dahil edildiği görülmektedir. Buradan hareketle araştırmamızda da geçerlilik çalışmaları kapsamında MacCAT-CA'nın toplam puanları ile WÇZÖ-R toplam ve alt test toplam puanları arasındaki ilişki incelenmiştir.

MacCAT-CA'nın **Anlama Bölümü** için WÇZÖ-R toplam ve alt ölçek toplam puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmıştır. (Sözel Zekâ Bölümü puanı ile $r=.71$ ($p<.01$); Performans Zekâ Bölümü puanı ile $r=.66$ ($p<.01$) ve toplam zekâ puanı ile $r=.71$ ($p<.01$)). Buna göre zekâ düzeyi arttıkça Anlama bölümünden alınan toplam puan da artmaktadır. Elde edilen bu bulgular yazın ile benzerlik göstermektedir. Ficke ve ark. (2006), 247 ergen üzerinde yürüttükleri araştırmada Anlama Bölümü ile hesaplanan toplam zekâ puanı arasında $.42$ ($p<.001$) düzeyinde bir ilişki saptanmışlardır. Warren ve ark. (2003) yaşları 10 ile 17 arasında değişen 120 çocukla yaptıkları araştırmalarında benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Bu araştırmada yazarlar zekâ düzeyini belirlemek için "The Kaufman Brief Intelligence Test (K-BIT)"i kullanmışlar ve Sözel Zekâ Bölümü puanı ve Performans Zekâ Bölümü puanına denk gelen matris/dizey puanlarının her ikisi içinde korelasyon katsayısını $.42$ ($p<.001$) olarak bulmuşlardır.

Neden Bulma Bölümü ile WÇZÖ-R toplam ve alt ölçek toplam puanları arasındaki korelasyon katsayıları Sözel Zekâ Bölümü alt ölçeği ile $.70$ ($p<.001$), Performans Zekâ Bölümü alt ölçeği ile $.68$ ($p<.001$) ve toplam zekâ puanı ile $.71$ ($p<.001$) düzeyinde bulunmuştur. Buna göre çocuk ve gençlerin zekâ düzeyleri arttıkça Neden Bulma bölümünden aldıkları toplam puanların da arttığını söyleyebiliriz. Bu bulgu MacCAT-CA kullanılarak çocuklar üzerinde yapılan diğer araştırmalar ile benzerlik göstermektedir. Ficke ve ark. (2006) Neden Bulma bölümü toplam puanı ile hesaplanan toplam zekâ puanı arasında $.434$ ($p<.001$) düzeyinde bir ilişki bulmuşlardır. Warren ve ark. (2003) The Kaufman Brief Intelligence Test (K-BIT)'i kullanarak yaptıkları araştırmalarında ise Neden Bulma bölümü toplam puanı ile Sözel Zekâ Bölümü ve Performans Zekâ Bölümü toplam puanı arasında sırasıyla $.48$ ($p<.001$) ve $.49$ ($p<.001$) düzeyinde ilişki saptamışlardır.

Takdir Bölümü ile WÇZÖ-R toplam ve alt ölçek toplam puanları arasındaki korelasyon katsayıları Sözel Zekâ Bölümü alt ölçeği için $.55$ ($p<.001$), Performans Zekâ Bölümü alt ölçeği ile $.52$ ($p<.001$) ve Toplam Zekâ Bölümü puanı ile $.53$ ($p<.001$) düzeyinde bulunmuştur. Bu bulgu konuyla ilgili yazın ile benzerlik göstermektedir. Warren ve ark. (2003) 67'si suç geçmişine sahip toplam 120 çocuk ile yaptıkları

araştırmalarında Takdir bölümü puanları ile Sözel Zekâ Bölümü ve Performans Zekâ Bölümü toplam puanı arasında sırasıyla .27 ($p<.05$) ve .36 ($p<.06$) düzeyinde bir bağıntı bulmuşlardır. Ficke ve ark. (2006) ise Toplam Zekâ Bölümü ile Takdir Bölümü toplam puanı arasında .32 ($p<.001$) düzeyinde bağıntı bulmuşlardır.

Grisso ve ark. (2003) araştırmalarında düşük zekâ bölümünde yer alan çocukların MacCAT-CA toplam puanları açısından yeterlilik düzeyini sağlamadıklarını bulmuşlardır. MacCAT-CA'dan başka ölçüm araçları kullanılarak yapılan diğer yeterlilik araştırmaları da zekâ düzeyi ile yeterlilik arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Örneğin Cooper (1997) yeterliliğin yordayıcılarını belirlemek amacıyla yaptığı regresyon analizinde toplam zekâ puanının önemli bir yordayıcı olduğunu bulmuştur.

Çocuklar için geliştirilmiş bir ölçek olan WÇZÖ-R'nin uygulanabilir yaş aralığı 6-16 yaş olduğu için araştırmamızda 16 yaş üzerindeki çocuk ve gençlere yazında zekâ ile yüksek korelasyon gösteren bir test olarak belirtilen **RSPM** kullanılmıştır (Burke, 1985; Raven, 1989; Carpenter ve ark., 1990). RSPM puanları ile MacCAT-CA bölüm toplam puanları arasındaki bağıntılara bakıldığında Neden Bulma ve Takdir bölümleri için sırasıyla .44 ve .52 düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunurken Anlama bölümü için istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Anlama bölümü yanıtlayıcının yargı sistemine dair bilgi düzeyini ölçmeye yönelik bir bölümdür. Neden Bulma bölümünde ise yanıtlayıcıdan iki seçenek arasından duruma uygun olanının hangisi olduğunu ve ardından bu seçeneği seçme nedenlerini belirtmesi istenmektedir. Yanıtlayıcı doğru seçeneği seçer ve akla uygun bir neden belirtirse 2 puan, neden belirtmeden doğru seçeneği seçerse 1 puan doğru kabul edilen seçeneği seçmez ise 0 (sıfır) puan almaktadır. Buna karşın Anlama bölümüne verilen yanıtlar belirlenen puan ölçütlerini içerip içermediklerine göre değerlendirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Anlama bölümünün kişinin kendisini ifade etme becerisinden etkilenebileceği düşünülmektedir. RSPM ise sözel içeriği olmayan bir testtir; genel zekâyı yordadığı düşünülmekle (Burke, 1985) beraber daha çok analitik zekâ ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Anlama bölümü ile anlamlı bir ilişki elde edilememiş olmasının RSPM'in bahsedilen özelliklerinden

kaynaklanıyor olabileceği düşünülmele beraber örnekleme yer alan katılımcı sayısının yetersiz kalmış olması olasılığı birincil neden olarak düşünülmektedir.

Yine MacCAT-CA geçerlik ön çalışmaları kapsamında araştırmacı ve danışmanı tarafından ceza yeterliliğini ölçmeye yönelik olarak hazırlanmış olan **DF** ile MacCAT-CA alt bölümleri arasındaki bağıntıya bakılmıştır. 3 yargıcıdan (Adli vaka değerlendiren ve rapor hazırlayan 2 yetişkin, 1 çocuk ve ergen psikiyatrist) görüş alınarak hazırlanmış olan DF de ceza yeterliliği ile ilişkisi olduğu düşünülen yer-zaman oryantasyonu, ahlaki gelişim, kavrama, yargılama, kendilik algısı ve telkine yatkınlığı değerlendirmeye yönelik sorular yer almakta ve toplam puan hesaplanmaktadır. Araştırmamızda bu form ile MacCAT-CA alt bölüm puanları arasındaki bağıntıya bakmadan önce DF’de yer alan soruların birbiri ile uyumunu test etmek amacıyla Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayısına bakılmış ve bu değer $.57 p<.05$ (N=140) olarak bulunmuştur. DF toplam puanı ile MacCAT-CA Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri toplam puanları arasındaki bağıntı $.41$, $.45$ ve $.46$ ($p<.05$) düzeyinde bulunmuştur. Araştırmamızda DF, örnekleme yer alan çocukların ceza için yeterliliklerinin bir klinisyen tarafından incelenme olasılığı olmaması nedeni ile bu özelliği ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. MacCAT-CA geçerlik güvenilirlik orjinal çalışmasına bakıldığında ise klinisyenler tarafından yargılanma yeterliliğine ilişkin yapılan puanlamalar ile MacCAT-CA’dan alınan puanlar arasındaki bağıntının test edildiği görülmekte ve çalışmamızda kullanılan DF ile benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Orjinal çalışmada klinisyen puanlamaları ile MacCAT-CA toplam puanları arasında Anlama bölümü için $.36$, Neden Bulma bölümü için $.42$ ve Takdir bölümü için $.49$ ($p<.001$) düzeyinde bir bağıntı saptanmıştır (Otto ve ark.,1998). Bu açıdan bakıldığında DF ve MacCAT-CA puanlarına ilişkin bulguların yazın ile benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Ancak klinisyen tarafından kişi ile yüzyüze yapılan değerlendirmenin daha güçlü bir bulgu olduğu düşünülmektedir. Çünkü ceza ehliyeti kişinin yaptığı eylemin sonuçlarını değerlendirmesi olarak düşünüldüğünde her olay için ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken, olaya özgü içeriklere sahip olan bir durumdur. Hazırlanan form ise ceza için yeterlilik ile ilişkili olabileceği düşünülen bir takım özellikleri

değerlendirmeye yöneliktir ve karşılaşılan suç davranışına ilişkin bir bilgi içermemektedir.

Araştırmamızda MacCAT-CA'nın güvenilirlik çalışmaları kapsamında bakmak istenilen bir başka ilişki ise psikiyatrik durum ile MacCAT-CA puanlarının nasıl bir bağıntı gösterdiğidir. Psikiyatrik durumu ölçmek için Kısa Semptom Tarama Envanteri araştırmaya dahil edilmek istenilmiş ancak uygulama süresinin uzaması ve izin almada yaşanan sorunlar nedeniyle bu ölçek kullanılamamıştır. Bu noktadan sonra demografik bilgi formuna kişilerin beyanına dayanan psikiyatrik tedavi geçmişine ilişkin bir soru eklenmiş ve MacCAT-CA bölümleri ortalama puanları ile psikiyatrik tedavi görmüş olma durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan t testi sonuçlarına göre psikiyatrik tedavi gören (N=24) ve psikiyatrik tedavi görmediğini belirtenlerin (N=155) MacCAT-CA toplam puan ortalamaları açısından anlamlı bir fark elde edilememiştir. Alan yazınında psikiyatrik semptomlar ile MacCAT-CA puanları arasındaki ilişkiye dair farklı bulgular yer almakla beraber genellikle arada bir bağıntı olduğu görülmüştür. Poythress ve ark. (1999) uzmanlar tarafından yargılanma yeterliliğine sahip olmadığı kararına varılmış ve hastanede tedavi gören, cezaevinde bulunup psikiyatrik tedavi gören ve cezaevinde bulunan ve herhangi bir psikiyatrik tedavi görmeyen 3 ayrı grubun MacCAT-CA puanlarını karşılaştırmışlardır. Buna göre MacCAT-CA'nın 3 bölümü için de hastanede yatan grubun puanları psikiyatrik tedavi görmeyenlere oranla düşük çıkmıştır. Ficke ve ark. (2006) ergenler ile yaptıkları araştırmalarında MacCAT-CA Anlama bölümü ile Çocuklar için Kısa Psikiyatrik Değerlendirme Ölçeği (Brief Psychiatric Rating Scale for Children) toplam puanı arasında -0.21 ($p < .05$) düzeyinde bir bağıntı bulmuşlardır. Buna göre ergendeki psikopatoloji bulgusu arttıkça Anlama bölümünden alınan puanlar azalmaktadır. Neden Bulma bölümü ise aynı ölçeğin hostilete alt ölçeği ile bağıntı gösterirken ($r = -0.26$ $p < .01$) Takdir bölümünün psikotizm alt bölümü ile bağıntı ($r = -0.26$ $p < .01$) gösterdiğini bulmuşlardır. Araştırmamızda ise psikiyatrik tedavi gördüklerini belirtenler ile hiç tedavi görmediğini ifade eden iki grubun puanları arasında fark bulunamamasının örneklem sayısındaki dengesizlikten kaynaklandığı düşünülmektedir. Psikolojik tedavi gördüğünü belirten kişi sayısı 24 iken, tedavi görmeyen grupta 155 kişi yer almaktadır. Bununla beraber çocuğun beyanına

dayanan tek bir soru ile psikiyatrik durumun belirlenmesinin mümkün olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca yazında yapılan araştırmalar kişilerin halihazırdaki psikiyatrik durumlarını taramakta ve MacCAT-CA puanlarını ile aralarındaki ilişkiyi değerlendirmektedir. Kişisel Bilgi Formuna eklenen soru ise hali hazırda bir tedavi görüyor olma bilgisi ile beraber geçmiş tedavi deneyimlerini de içermektedir. Yazın ile farklı bulgular elde edilmesinin bir nedeninin de bu durum olabileceği düşünülmektedir.

4.3 MacCAT-CA Ölçeğinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirmesi

Yazında yaş ile MacCAT-CA performansı arasındaki bağıntıya dair farklı bulgular yer almaktadır. Burnett ve ark. (2004) araştırmalarında MacCAT-CA puanlarının Neden Bulma bölümü için yaş gruplarına göre farklılaştığını ancak Anlama bölümü için herhangi bir fark bulunmadığını belirtmektedirler. Aynı araştırma sonuçlarına göre Neden Bulma bölümünde ise yaş arttıkça bu bölümden alınan puan da artmaktadır. Warren ve ark. (2003) ise yaşları 10 ile 17 arasında değişen ve psikiyatrik tedavi gören 120 çocuk ile yürüttükleri araştırmalarında 14 yaş altı ve 14 yaş üstü çocukların MacCAT-CA ortalama puanları açısından anlamlı bir fark elde edemediklerini bildirmişlerdir. Ficke ve ark. (2006), örneklemelerinde yer alan 13 yaş altındaki çocukları MacCAT-CA puanlarına göre değerlendirildiklerinde Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümlerinin her biri için de yeterliliklerinin orta düzeyde kaldığını bildirmişlerdir. Ayrıca yeterlilik değerlendirmesi açısından Anlama bölümü için 16, Neden Bulma bölümü için 14 ve Takdir bölümü için 17 yaşlarının kırılma noktası özelliği gösterdiğini bulmuşlardır. Başka bir deyişle 16 yaşın altındakiler Anlama bölümünde, 14 yaşın altındakiler Neden Bulma bölümünde ve 17 yaşın altındakiler de Takdir bölümünde yeterlilik ölçütlerini karşılayamamaktadırlar. Araştırmamızda MacCAT-CA toplam puanlarının yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında ise Anlama, Neden Bulma, ve Takdir bölümü ortalama puanlarının yaş gruplarına göre farklılaştığı görülmüştür. Buna göre 13-15 yaş grubundaki çocukların Anlama ($X=10,02;ss2,67$), Neden Bulma ($X=10,32;ss2,88$) ve Takdir bölümü ($X=7,91;ss1,66$) puan ortalamaları 16-18 yaş grubundan yüksektir. Başka bir deyişle 13-15 yaş grubu 16-18 yaş grubundan MacCAT-CA

puanları açısından daha yüksek performans göstermiştir. İlgili alan yazınına bakıldığında yargılanma yeterliliğini tam anlamıyla sağlamanın gerektirdiği özellikler nedeniyle belli bir düzeyde kognitif beceri gerektirdiği ve küçük çocukların henüz bu beceriyi kazanacak kadar olgunlaşmamış olmaları nedeniyle büyük çocuklara göre yargılanma yeterliliği açısından daha yetersiz kaldıkları söylenmektedir (Burnett ve ark., 2004). Araştırma örnekleminiz incelendiğinde 13-15 yaş aralığında ceza infaz kurumunda bulunmayan çocuk ve gençlerin sayısı 46, bu yaş grubu için ceza infaz kurumunda bulunan çocuk sayısının ise 25 olduğu görülmektedir. Buna karşın 16-18 yaş aralığında ise ceza infaz kurumunda yer alan çocuk ve genç sayısı N= 61 iken ceza infaz kurumunda bulunmayan çocuk sayısı 30'dur. Yaş grupları arasında MacCAT-CA puanları açısından elde edilen farkın ceza infaz kurumunda bulunmayan çocuk ve gençlerin MacCAT-CA toplam puanlarının ceza infaz kurumunda bulunan çocuk ve gençlere göre yüksek olduğu bilgisine dayanarak, örneklemlerdeki dağılımdan kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle ilerleyen çalışmalarda örneklem sayısının dengelenerek ilgili analizin tekrar yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Alanyazınına bakıldığında farklı ölçme araçlarının kullanıldığı bir çok araştırmada ceza için yeterlilik ve zekâ puanları arasında ilişki olduğu bulunmuştur. Buradan hareketle araştırmamızda MacCAT-CA puanları ile yaş grupları arasındaki ilişkiye toplam zekâ puanları kontrol edildikten sonra tekrar bakılmıştır. Yapılan analiz sonucunda toplam zekâ puanları kontrol edildiğinde Anlama ve Neden Bulma bölümleri için yaş grupları arasında toplam puan ortalamaları açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Takdir bölümü için ise 13-15 yaş arası çocukların toplam puan ortalamalarının 16 yaş ve üstündekilere göre yüksek olduğu görülmüştür. Anlama ve Neden Bulma bölümleri için elde edilen bulgular alanyazını ile benzerlik gösterirken, Takdir bölümü için elde edilen bulguların yazın ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Ficke ve ark. (2006) araştırmalarında toplam zekâ puanını kovaryans olarak aldıklarında 9-12 yaş grubunda yer alan çocukların MaCCAT-CA bölümleri toplam puan ortalamalarının 13-14, 15-16 ve 17-18 yaş grubuna göre belirgin şekilde düşük olduğunu bulmuşlardır. Buna karşın diğer yaş grupları için anlamlı bir fark elde edemediklerini belirtmişlerdir. Araştırmamızda 13-15 yaş grubundaki çocukların

Takdir bölümü puanlarının daha büyük çocuklara göre fazla çıkmasının bu bölümünün yapısı ile yaş gruplarında yer alan çocukların araştırma ve karşılaştırma grubuna göre dağılımındaki dengesizlikten kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir. Takdir bölümü kişinin kendi durumunu değerlendirmesi ve benzer durumda olan kişilerle sağlıklı bir şekilde karşılaştırmasına ilişkin bir bölümdür. Yanıtlayıcıdan kendi durumunu benzer durumdaki kişilerle karşılaştırması ve ardından yaptığı karşılaştırmaya mantığa uygun bir açıklama getirmesi istenmektedir. Kişi seçimi için herhangi bir açıklama getiremezse o sorudan puan alamamaktadır. Araştırmamızda 13-15 yaş grubununun ağırlıklı ceza infaz kurumunda bulunmayan çocuklar oluşmaktadır. Eğitimlerine hâlihazırda devam eden bu çocukların kendini ifade etme becerilerinin daha iyi olabileceği düşünülmekte ve bu nedenle Takdir bölümünde daha yüksek puanlar almış oldukları düşünülmektedir. Nitekim Takdir bölümüne ilişkin yazında da benzer sorunlar belirtilmiştir. Warren ve ark. (2003) bu bölüme verilen “bilmiyorum” gibi cevapların psikiyatrik bir durumu yansıtmak zorunda olmadığını bir takım başka nedenlerden kaynaklanıyor olabileceğini söylemektedirler. Buna ek olarak 13-15 yaş grubunda bulunan çocuklar yaşça küçük oldukları için psikopatoloji bulguları henüz görülmemiş veya bu bulgular henüz yerleşmemiş olabilir. Ayrıca ilgili yaş gruplarında suça karışma oranları daha büyük yaş gruplarına göre düşüktür. Bahsi geçen bu durumların da yaş grupları arasındaki fark için birer etken olabileceği düşünülmektedir. Buradan hareketle özellikle küçük yaş grubundaki çocuklar için yapılacak olan önleme çalışmalarının büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

4.4 Gruplar Arası Karşılaştırmaların Değerlendirmesi

Araştırmamızda, araştırma ve karşılaştırma grupları arasında MacCAT-CA ortalama puanlarında bir farklılık olup olmadığını belirlemek için t-testi yapılmış Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümlerinin her üçü için de gruplar arasında anlamlı fark elde edilmiştir. Buna göre karşılaştırma grubunun Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümü puan ortalamaları araştırma grubunun ortalamalarından yüksektir. Bu bulgular Burnett ve ark. (2004) araştırma sonuçları ile kısmen benzerlik göstermektedir. Adı geçen araştırmada adli sistem içerisinde yer alan çocuklar ile

karşılaştırma grubu arasında Neden Bulma bölümü puanları için anlamlı fark bulunmuş ve karşılaştırma grubunun puanlarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Karşılaştırma ve araştırma gruplarının MacCAT-CA puanlarındaki bu farklılığın bir kaç nedeni olabileceği düşünülmektedir. Demografik bilgilere bakıldığında ceza infaz kurumunda bulunan çocukların eğitim düzeylerinin karşılaştırma grubunda yer alan ve eğitimine devam etmekte olan çocuklara göre düşük olduğu görülmektedir. Uluğtekin (1991) eğitim yaşantısının çocuklara toplum içinde yaşamaya yönelik kural, gereklilikleri ve bunlara neden uyulması gerektiğini öğrettiğini söylemektedir. Eğitim kurumlarından uzak kalmanın ise ergenlerin gelişimini ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir (Akduman ve ark., 2007). Eğitimin kişiye kattıkları düşünüldüğünde iki grup arasındaki farkın eğitim düzeyinden etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir.

İki grup arasındaki farkın başka bir nedeninin ise iki grup arasındaki zekâ düzeyi farklılığından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Suça karışmış çocuklar ile ilgili yazına bakıldığında bu çocukların zekâ düzeylerinin sıklıkla 90 puanın altında bulunduğu görülmektedir (Grace ve Sweeney, 1986; Burnett ve ark., 2004; Taylor ve ark., 2006; Yavuzer, 2006; Romi ve Morom, 2007). Buradan hareketle araştırmamızda MacCAT-CA puanlarının gruplara göre farklılaşıp farklılaşmadığına zekâ puanları kontrol edildikten sonra tekrar bakılmıştır. Bu analizin sonucunda ise Anlama ($F(1,129)= 0,00$ $p<.05$), Neden Bulma ($F(1,129)= 0,96$ $p<.05$) ve Takdir ($F(1,129)= 1,61$ $p<.05$) bölümleri için gruplar arası anlamlı fark elde edilememiştir. Bu beklenen bir bulgudur. Türk Adalet sisteminde 12-15 yaş arasındaki çocuklar için (Yeni) TCK'ya göre farik ve mümeyyizlik değerlendirmesi yapılması zorunludur. Buradan hareketle 12-15 yaş aralığındaki bir çocuk ceza infaz kurumunda bulunuyor ise hakkında uzmanlar tarafından farik ve mümeyyiz kararının verilmiş olduğunu kabul edebiliriz. Yine benzer şekilde 15-18 yaş aralığında bulunan çocukların ceza infaz kurumunda bulunuyor olmaları yasal sistem tarafından bu çocukların işledikleri suçun anlamını kavradığı kabul edildiği anlamına gelecektir. Bu açıdan bakıldığında temelde her iki grubunda ceza yeterliliği olan bireylerden oluştuğu şeklinde değerlendirilebilir. Zekâ puanı kontrol edildiğinde gruplar arasında MacCAT-CA

puanları açısından fark çıkmamasının bu durum ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan bakacak olursak bu bilgi bize MacCAT-CA ile ilgili önemli bir bilgi sunmakta ve ölçeğin zekâ ile bağıntı gösterdiğini ortaya koymaktadır diyebiliriz.

4.5 Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Çocuk ve Gençlerin MacCAT-CA Puanları ve Sosyodemografik Özellikleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Araştırmanın iki temel amacından biri olan ceza infaz kurumunda bulunan çocuk ve gençlerin ceza için yeterliliklerinin MacCAT-CA ölçeği ile incelenmesi kapsamında bu grupta yer alan çocuk ve gençlerin bazı sosyodemografik özellikleri ile MacCAT-CA puanları arasındaki bağıntılar incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda Anlama bölümü ile eğitim yılı ve babanın eğitim yılı, Neden Bulma bölümü ile yaş, eğitim yılı, annenin eğitim yılı ve babanın eğitim yılı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki saptanmıştır. Takdir bölümü ise eğitim yılı, annenin eğitim yılı, babanın eğitim yılı ve gelir düzeyi ile pozitif yönde ilişki gösterirken kardeş sayısı ile negatif yönde ilişki göstermiştir. Öte yandan ilişkinin anne ve babanın eğitim yılı ile çocuk/gencin eğitim yılı arasındaki bağıntı boyutuna bakıldığında anne ve baba eğitim yılı ile çocuk/gencin eğitim yılı arasındaki bağıntının sırasıyla .44 ve .53 ($p<.01$) düzeylerinde olduğu görülmüştür. Buradan hareketle anne ve babanın eğitim yılı arttıkça çocuklarının eğitim yaşantılarına verdikleri önemin arttığını, dolayısıyla çocuk/geçlerin tamamladıkları eğitim sürelerinin yükselmesi ile de alınan puanların yükseldiği ifade edilebilir. Anlama ve Neden Bulma bölümlerine göre daha fazla soyut düşünmeyi ve kendi durumunu benzer durumlarla karşılaştırabilmeyi kapsayan Takdir bölümünden elde edilen düşük puanlar sözü edilen demografik değişkenlere dayalı bulgularla uyumlu olarak değerlendirilebilir.

Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan çocuk ve gençler için eğitim yılının MacCAT-CA üç alt bölümü ile de pozitif yönde bir ilişki gösterdiği görülmektedir. Yazında eğitim düzeyi ile MacCAT-CA puanları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalara bakıldığında farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Burnet ve ark.

(2004) MacCAT-CA puanlarının yordayıcılarını belirlemek için toplamda yedi değişkenin (zekâ düzeyi, sosyo ekonomik düzey, eğitim yılı, önceki yargılanma deneyimi, baba, anne ve kardeşlerin suç geçmişi) yordayıcılık gücünü belirlemek amacıyla yaptıkları regresyon analizinde Neden Bulma bölümü için eğitim yılının önemli bir yordayıcı olduğunu bulmuşlardır. Aynı çalışmada yazarlar Anlama Bölümü için sadece zekâ düzeyinin anlamlı bir yordayıcısı olarak bulunduğu dikkati çekmektedirler. Bu bulgulardan yola çıkılarak örneklem özellikleri üzerinde çalışılması gerekliliği değerlendirilmiştir.

Ceza infaz kurumunda bulunan çocuk ve gençlerin MacCAT-CA puanlarının yordayıcılarını bulmak amacıyla WÇZÖ-R toplam puanının kontrol edilmesi ile yapılan regresyon analizi sonucunda Takdir bölümü puanları için anlamlı katkısı olan herhangi bir demografik özellik bulunamamıştır. Bu durum Burnet ve ark. (2004) bulguları ile uyusmaktadır. Anlama bölümü için ise madde kullanılmaya başlanılan yaşın bu bölüm puanlarının varyansını açıklamakta anlamlı katkısı olduğu görülmüştür. Buna göre madde kullanılmaya başlanılan yaş düştükçe anlama bölümünden alınan puanlar da düşmektedir.

Neden Bulma bölümü için ise eğitim yılı, psikiyatrik tedavi geçmişi ve gelir düzeyinin her birinin toplam puan varyansını açıklamakta kendi başına anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür. Eğitim yılı ve gelir düzeyi ile aradaki ilişki yazın ile benzerlik göstermektedir. Burnett ve ark. (2004) eğitim yılını Neden Bulma puanları için önemli bir yordayıcı olarak saptamışlardır. Sanborn (2009), yargılanma yeterliliğine ilişkin yazındaki araştırmaları incelediği çalışmasında sosyoekonomik düzey ile yargılanma yeterliliği arasındaki ilişki açısından farklı sonuçlarla karşılaştığını belirtmiştir. Başka bir deyişle yazında sosyoekonomik düzey ile yargılanma yeterliliği arasındaki bağıntıya dair farklı sonuçlar yer almaktadır. Yine Sanborn (2009) çalışmasında ergenler ile yapılan araştırmalarda sıklıkla anksiyete, akıl sağlığı problemleri ve geçmişte psikiyatrik tedavi görmüş olma ile yargılanma yeterliliği puanları arasında bir bağıntı elde edilemediğini buna karşın zekâ geriliği ve psikiyatrik tanı almış olmak ile bağıntı bulunduğunu söylemektedir. Buradaki araştırmamızda ise daha önce de bahsedildiği gibi psikiyatrik tedavi geçmişi

çocuk/gencin kendi beyanına göre belirlenmiş ve tedavi görmüş olma ve olmama şeklinde incelenmiştir. Başka bir deyişle tedavinin içeriği ve zamanı (halen devam edip etmediği) ile MacCAT-CA puanları arasındaki bağıntı çalışmamızda incelenmemiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçları ve sonuçlar doğrultusunda sunulacak öneriler üzerinde durulmuştur.

Araştırmada yurt dışında yargılanma yeterliliğini değerlendirmek amacı ile kullanılan MacCAT-CA'nın hazırlanan Türkçe Formunun geçerlik ve güvenilirlik ön çalışmalarının yapılması ve ölçeğin ceza infaz kurumunda bulunan 13-20 yaş aralığındaki çocuk ve gençlerin ceza yeterliliklerinin değerlendirilmesinde kullanılıp kullanılmayacağını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda iki farklı gruptan veri toplamıştır. Araştırma grubunu, Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Ankara Çocuk Eğitimevi, İzmir Çocuk Eğitimevi ve Elazığ Çocuk Eğitimevlerinde bulunan hükümlü ve tutuklu çocuk ve gençler oluşturmaktadır. Karşılaştırma grubunu ise Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli okullarda öğrenim görmekte olan 13-18 yaş aralığındaki öğrenciler ile lise öğrenimini tamamlamış 18-20 yaş aralığındaki gençler oluşturmaktadır. Araştırmada 101'i hükümlü-tutuklu ve 88'i milli eğitim öğrencisi olmak üzere toplam 189 çocuk ve genç ile çalışılmıştır.

İki aşamalı olarak yürütülen araştırmamızda ilk aşamada MacCAT-CA için geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin alt bölümlerinin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach Alfa İç Tutarlılık katsayıları hesaplanmış, test-tekrar test ve puanlayıcılar arası güvenilirlik ise Pearson Korelasyon Tekniği ile korelasyon analizi yapılarak belirlenmiştir. Güvenirlik çalışmaları kapsamında ise WÇZÖ-R Toplam Zekâ Bölümü, Sözel Zekâ Bölümü ve Performans Zekâ Bölümü toplam puanları, RSPM puanları ve araştırmacı ve danışmanı tarafından hazırlanan DF arasındaki bağıntıları belirlemek amacıyla yine Pearson Korelasyon Tekniği ile korelasyon analizi yapılmıştır. Psikiyatrik tedavi ile MacCAT-CA puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek için ise psikiyatrik geçmişi olan ve olmayanların ölçek bölüm puanları t-test ile karşılaştırılmıştır. MacCAT-CA ölçeği ile yaş ve zekâ düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için ise öncelikle yaş grupları toplam puanları

arasında Tek yönlü ANOVA, ardından zekâ puanları kovaryans alınarak tek yönlü ANCOVA uygulanmıştır. Araştırmamızın ikinci aşamasında ise ceza infaz kurumunda bulunan çocuk ve gençler ile ceza infaz kurumlarında bulunmayan aynı yaş grubundaki çocuk ve gençlerin MacCAT-CA bölümleri toplam puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla t-test ve toplam zekâ puanı kontrol edildiğinde gruplar arasında fark olup olmadığını belirlemek için tek yönlü ANCOVA analizleri uygulanmıştır. Son olarak ise ceza infaz kurumlarında bulunan çocuk ve gençlerin MacCAT-CA puanları ve sosyodemografik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson Korelasyon Tekniği ile varyans analizi yapılmış ve hangi demografik özelliklerin MacCAT-CA puanlarının yordayıcısı niteliğinde olduğunu belirlemek amacıyla Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yapılmıştır.

Araştırmanın ilk aşamasında Türkçe Formu hazırlanmış olan MacCAT-CA'nın geçerlik ve güvenilirlik ön çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında 16 yaş altındaki çocuklar için WÇZÖ-R testi ile MacCAT-CA puanları arasındaki ilişkiler incelenirken 16 yaş üstü için RSPM testi kullanılmıştır. Bilindiği gibi RSPM zekâ ile yüksek korelasyon gösteren bir test olmakla beraber tam olarak bu amaçla hazırlanmış bir ölçme aracı değildir ve özellikle sözel zekâ bölümü ile ilgili direkt bir bilgi vermemektedir. Bu açıdan araştırmamızda 16 yaş üstü için bu yaş grubu için uygun olan ve WÇZÖ-R'nin özelliklerini karşılayan bir ölçme aracının kullanılmamış olması araştırmamız için bir **kısıtlılıktır**. İlerleyen araştırmalarda bu durumun göz önünde bulundurulması ve 16 yaş üstü için de zekâ testi olarak nitelendirilen daha kapsamlı bir ölçme aracının uygun kullanılmasının uygun olacağı düşünülmekte ve önerilmektedir.

Güvenirlik çalışmaları kapsamında yapılan analizler sonucunda MacCAT-CA Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümlerinin Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayıları sırasıyla .63, .69 ve .50 ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Kalaycı (2008), .60 ile .80 arasındaki alfa katsayılarının ölçüğün oldukça güvenilir olduğuna, .40 ile .60 arasındaki katsayıların ise düşük güvenilirliğe işaret ettiğini söylemektedir. Buna göre Anlama ve Neden Bulma bölümleri oldukça güvenilir, Takdir bölümü ise güvenilirliği düşük bir bölüm olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirliğine bakıldığında ise

ilk uygulamalar ile ikinci uygulamalar arasında Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri için sırasıyla .83, .95, .98 düzeyinde bağıntı bulunmuştur. Puanlayıcılar arası güvenilirlik katsayıları ise Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri için sırasıyla .93 ($p<.05$), .96 ($p<.01$) ve .71 ($p<.01$) olarak bulunmuştur. Bu bulgular orjinal form için yapılan güvenilirlik çalışmalarından kısmen farklılaşmaktadır. Orjinal çalışmada iç tutarlılık katsayıları daha yüksek çıkmıştır (Otto ve ark., 1998). Bu durumun örneklem gruplarındaki farklılıktan kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Geçerlik çalışması kapsamında ise ölçüt bağıntılı geçerliliğe bakılmış ve MacCAT bölümleri toplam puanları ile 16 yaş altı için WÇZÖ-R Toplam Zekâ ve Sözel Zekâ ve Performans Zekâ Bölümü alt testleri, 16 yaş üstü için RSPM puanları arasındaki bağıntıya bakılmıştır. Yapılan analizler sonucunda Anlama bölümü ile RSPM puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamazken diğer puanlar arasında .52 ile .71 arasında değişen ve istatistiksel açıdan anlamlı bağıntılar bulunmuştur. Geçerlik çalışması kapsamında puanlar arası karşılaştırma yapılan bir başka ölçme aracı ise araştırmacı ve danışmanı tarafından hazırlanan Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formudur. Bu form ile MacCAT-CA bölüm puanlarından alınan puanlar arasındaki bağıntı ise Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri için sırasıyla .41, .45 ve .46 ($p<.01$) düzeyindedir.

Geçerlilik çalışması kapsamında yapılan bir başka değerlendirme ise psikiyatrik tedavi geçmişi olanlar ile olmayanların MacCAT-CA bölümleri toplam puanları açısından farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Bunu belirlemek için iki grubun alt ölçek toplam puanları t- testi ile karşılaştırılmış ve üç alt bölüm için de toplam puan ortalamaları açısından anlamlı bir fark elde edilememiştir. Bu bulgu yazındaki araştırmalarla uyumsuz bir bulgudur. Ölçeğin orjinal çalışmasında hastanede psikiyatrik tedavi gören grubun alt ölçek ortalama puanları belirgin şekilde tedavi görmeyen gruptan düşük çıkmıştır (Otto ve ark., 1998). Yazın ile uyumsuz bu bulgunun ise karşılaştırma yapılan iki grup arasındaki örneklem sayısındaki farklılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalardan elde edilen sonuçlar bir bütün olarak ele alındığında ölçeğin araştırmanın örnekleme açısından geçerlilik ve geçerliliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir. Ancak araştırmamız geçerlik ve güvenilirlik için bir ön çalışma niteliğindedir. Ölçeğin kullanılabilirliği hakkında karar vermek için araştırmamızda yer alan örneklem sayısı, dağılımı ve özelliklerinin eksiklikler barındırdığı unutulmamalıdır. İlerleyen çalışmalarda örneklem sayısının artırılması, cinsiyet etkeninin incelenmesi, yaş ve gruba göre dağılımlarının eşitlenmesi ve araştırma grubuna ceza yeterliliği olmadığına karar verilmiş çocuk ve gençlerin de dahil edilerek karşılaştırmaların tekrar yapılması ve genişletilmesi gerektiği düşünülmektedir.

MacCAT-CA'nın sosyodemografik özellikler açısından incelendiği araştırmamızda ilk olarak 13-15, 16-18 ve 19-20 yaş grupları arasında Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri toplam puanları açısından fark olup olmadığına bakılmış ve 13-15 yaş grubunun alt ölçek toplam puan ortalamalarının diğer yaş gruplarına göre yüksek olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu durum yazın ile uyumsuzluk göstermektedir ve yaş aralıklarında karşılaştırma ve araştırma gruplarının dağılımındaki farktan kaynaklandığı düşünülmektedir. İlerleyen çalışmalarda örneklem sayısının yaş aralıkları ve gruplara göre dengelenmesi ve karşılaştırmaların tekrar yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ek olarak küçük yaş grubundaki çocuklarda psikopatoloji bulgularının daha az veya henüz tam olarak yerleşmemiş olmasının da ölçekten alınan puanlar üstünde etkisi olabileceği düşünülmekte ve ilerleyen araştırmalar da bu durumun da incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmamızda yapılan karşılaştırma sonucunda tutuklu-hükümlü çocukların MacCAT-CA bölümleri için ortalama puanlarının karşılaştırma grubuna göre düşük olduğu görülmektedir. MacCAT-CA Anlama ve Neden Bulma bölümlerinde yasal sisteme ilişkin kavramları tanıma düzeyi ve kişinin kendisini savunma becerisini ölçmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda gruplar arasındaki farkın önemli bir bulgu olduğu düşünülmektedir. Ceza infaz kurumunda bulunan çocukların sisteme ilişkin bilgi düzeylerinin ve kendini savunma becerilerinin düşük olması,

mahkemede kendilerini uygun şekilde ifade edememiş olmalarına yol açabilir. Kendini uygun ve yeterli düzeyde ifade edemeyen bir kişinin ise mahkeme tarafından suçlu bulunma olasılığı artacaktır. Hüküm giymese bile ilk duruşmada kendini iyi ifade edemeyen bir çocuk tutuklanarak cezaevine girdiğinde eğitiminden geri kalma, ailesinden uzaklaşma ve suça karışmış bir çevre edinme gibi olumsuz durumlarla karşılaşabileceği gibi kendini etiketlenmiş hissedebilir. Çocukların bu olumsuz koşullara mümkün olduğunca az maruz kalması için yasal sistem içerisinde ilk basamaktan itibaren çocuğa onunla ilgilenecek ve yargılanma sürecini en az zarar ile tamamlamasına yardımcı olacak bir danışman atanmasının gerektiği düşünülmektedir.

Ceza İnfaz kurumunda bulunan çocuk ve gençlerin MacCAT-CA puanları ile bazı sosyodemografik özellikler arasındaki ilişkiye bakıldığında eğitim yılı ve babanın eğitim yılı ile Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümlerinin üçü içinde anlamlı bir bağıntı olduğu bulunmuştur. Annenin eğitim yılı ile ise bir tek Anlama bölümü puanları arasında anlamlı bir bağıntı bulunamamıştır. Anne ve babanın eğitim yılı ile puanlar arasındaki bu ilişkinin temel kaynağının anne-baba eğitim yılı ile çocuk/gencin eğitim yılı arasındaki bağıntıdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak sebebi ne olursa olsun anne-baba eğitiminin çocukların gelişimi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Özellikle suça karışmış çocukların ailelerinin eğitim düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Buradan hareketle ilgili kurumlar tarafından toplum bazında aile eğitimlerinin verilmesi ve bir şekilde eğitim hayatını yarım bırakmış olan ebeveynlerin bilinçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Ahlak gelişimi bir kişinin neyin doğru, neyin yanlış olduğu kararını vererek davranışlarını yönlendirmesini etkileyen bir durumdur. Özellikle çocuklar söz konusu olduğunda buldukları ahlaki gelişim dönemi eylemlerinin sonuçlarını anlama biçimlerini etkileyebilir. Bilişsel gelişimle de bağlantılı olduğu düşünüldüğünde ve çocuklar için ceza ehliyetinin veya uygulanacak yaptırım, rehabilitasyonun belirlenmesinde “niyet ve kavrama” göz önünde bulundurulacaksa ahlaki gelişimin de değerlendirilmesi gerekebilir. MacCAT-CA ölçeğinin özellikle son bölümü olan Takdir Bölümü kişinin kendi durumunu değerlendirmesine yönelik

bir bölümdür. Bu bölüme verilen cevaplar ile ahlaki gelişim evresi arasında bir bağ olabileceği akla gelen bir düşüncedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda suça karışmış çocuklarla yapılacak olan ilerleyen araştırmalarda ahlaki gelişim dönemlerinin belirlenmesi ve aradaki ilişkinin incelenmesinin yararlı bilgiler sağlayabileceği düşünülmektedir.

MacCAT-CA ölçeğinin ilk bölümü olan Anlama bölümü daha önce de bahsedildiği gibi adli sisteme ilişkin bilgi düzeyini belirlemeye yönelik olarak hazırlanmış bir bölümdür. Bu bölümde yer alan sorular iki aşamalıdır. İlk aşamada avukatın veya savcının görevlerinin neler olduğu gibi sisteme dair bilgi düzeyini sorgulamaya yönelik sorgulanmak istenen bilgi direk olarak yanıtlayıcıya sorulmaktadır. Bu aşamada tam puan alamayan yanıtlayıcılar için ikinci aşamaya geçilmekte ve sorgulanan bilgi hakkında kısa bir açıklama yapıldıktan sonra yanıtlayıcıdan öğrendiği bilgileri kendi cümleleri ile ifade etmesi istenmektedir. Ölçeğin bu özelliği ile kişinin sadece sisteme ilişkin bilgi düzeyini ölçmekle kalmayıp aynı zamanda kendine yapılan açıklamaları anlayıp anlamadığı da ortaya konmaktadır. Bunun ölçeğin güçlü bir yönü olduğu düşünülmektedir. Özellikle çocuk ve gençlerle yapılacak olan ilerleyen çalışmalarda bu kişilerin hangi aşamada doğru cevap verdiklerinin değerlendirmesinin de faydalı bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir.

Son olarak, ülkemizde çocukların ceza yeterliliklerinin değerlendirmesine yönelik yapılan incelemelerin zekâ testi ve diğer bazı klinik içerikli testlerin uygulanması ve uzmanlar tarafından yapılan bireysel görüşmeler ile yürütüldüğü görülmektedir. Bunlar önemli ve gerekli uygulamalardır. Ancak, görüşmelerde kullanılabilecek bir ölçme aracının olmasının değerlendirmelerin standarta yaklaşması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Bununla beraber ölçme aracı kullanılırken ceza yeterliliği ve/veya farik ve mümeyyizlik durumunun olaya ve zamana özgü olduğu mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Bir çocuk/genç bir suç durumu için farik ve mümeyyiz olabilirken bir başkası için bu özelliği sağlayamayabilir. Ayrıca kuramsal olarak çocuğun bir suçta farik ve mümeyyiz olması, gerçekten o suçun oluşması sırasında farik ve mümeyyiz olmasından farklı

olabilir. Altta yatan pek çok psikososyal faktör ve psikopatolojinin bu durumu etkileyebileceği düşünülmektedir. Sayılan bütün bu nedenlerden dolayı farik ve mümeyyizlik, ceza ehliyeti değerlendirmesinde ölçme aracının yardımcı bir araç olduğu ve sadece ölçme aracından alınan puanlara göre karar verilmemesi gerektiği düşünülmektedir.

ÖZET

Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Çocuk ve Gençlerin Farik ve Mümeyyizliklerinin Değerlendirilmesi

Araştırmada yurt dışında yargılanma yeterliliğini değerlendirmek için kullanılan MacCAT-CA ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik ön çalışmasını yapmak ve ceza infaz kurumunda bulunan 13-20 yaş arasında çocuk/gençlerin ceza yeterliliklerinin bu ölçek ile değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırmada, katılımcıların sosyodemografik özellikleri hakkında bilgi toplayabilmek için Kişisel Bilgi Formu, adli yeterliliklerini belirlemek amacıyla Yargılanma Yeterliliği Değerlendirme Ölçeği (MacCAT-CA), Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formu, Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği ve Raven Standart Progresif Matrisler Testi kullanılmıştır. Araştırma örneklemi 101'i çeşitli ceza infaz kurumlarında bulunan 13-20 yaş arası hükümlü ve tutuklu çocuk/gençler, 88'i aynı yaş grubundan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli okullarda öğrenim görmekte olan öğrenciler ile lise öğrenimini tamamlamış olan gençler olmak üzere toplam 189 kişiden oluşmaktadır.

Araştırmanın ilk aşamasında MacCAT-CA ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik ön çalışması kapsamında Anlama, Neden Bulma ve Takdir bölümleri için iç tutarlılık katsayısı, test-tekrar test güvenirliliği, puanlayıcılar arası tutarlılık, kullanılan diğer ölçme araçlarından alınan puanlar ile arasındaki bağıntılar belirlenmiştir. Ayrıca MacCAT-CA puanlarının yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

İkinci aşamada ise ceza infaz kurumlarında bulunan çocuk/gençler ile karşılaştırma grubundaki çocuk/gençlerin MacCAT-CA ortalama puanları arasında fark olup olmadığına bakılmış ve iki grup arasında anlamlı fark bulunmuş ancak toplam zekâ puanı kontrol edildiğinde bu farkın ortadan kalktığı gözlenmiştir.

Son olarak ceza infaz kurumlarında bulunan çocuk/gençlerin MacCAT-CA puanları sosyodemografik özellikler açısından incelenmiştir. Sonuçta Takdir bölümü için sosyodemografik özelliklerden tek başına anlamlı katkıda bulunan herhangi bir özellik belirlenemezken madde kullanımına başlanılan yaşın Anlama bölümü için, eğitim yılı, psikiyatrik tedavi geçmişi ve gelir düzeyinin ise Neden Bulma bölümü için önemli birer yordayıcı oldukları görülmüştür.

Anahtar Sözcükler : Çocuk suçluluğu, Farik ve Mümeyyizlik, Yargılanma Yeterliliği

SUMMARY

Assessment of Adjudicated Juveniles Competency to Stand Trial

The purposes of this research are, performing preliminary validity and reliability study for a test which is used abroad for assessment of competency to stand trial, and assessment of usability of this test to assess competency to stand trial of adjudicated juveniles between ages 13&20.

In this research the following tools are used; a personal information form, to collect sociodemographic information about participants; MacArthur Competence Assessment Tool - Criminal Adjudication (MacCAT-CA), to assess their competence to stand trial; criminal competence assessment form; Weschler Intelligence Scale for Children and Raven Standard Progressive Matrices.

Research group is composed of 189 juveniles. 101 of them are arrested and convicted juveniles from Different Detention Facilities, between the ages 13-20. 88 of them are juveniles from Ministry of Education schools and juveniles that have already completed their high school education at the same age group.

In the first phase of the research, test re-test, inter-rater reliability, determination of the correlations between the scale points for the reality that is designated between the implementers have been applied for each of Understanding, Reasoning and Appreciation sections of the test to determine the reliability of MacCAT-CA scale. Also an investigation for existence of a significant differences exist between the MacCAT-CA results with respect to age groups has been made.

In the second phase of the research average MacCAT-CA results for adjudicated juveniles and comparison group have been compared. As a result a significant difference between scores have been discovered but it is also observed that this difference perishes when total intelligence score is controlled.

Finally MacCAT-CA subsection scores of adjudicated juveniles are examined with respect to sociodemographic properties. As a result, no sociodemographic property is found to be a predictor for appreciation section. The age at which drug abuse has started has been found to be a predictor for understanding section. The number of years spent for education, psychiatric treatment history and income level are found to be predictors for reasoning section.

Keywords: juvenile delinquency, competence to stand trial

KAYNAKLAR

- ACKERMAN, M.J. (1999) Essentials of Forensic Psychological Assessment. (2nd. Ed.) Canada.
- ADALET BAKANLIĞI. (2004) Yeni Türk Ceza Kanunu. Erişim: [<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5237.htm>] Erişim Tarihi : 01.04.2009
- ADAMS, B., ADDIE, S. (2009) Delinquency cases waived to criminal court. *OJJDP Facts Sheet.*, Erişim : [<http://ojjdp.ncjrs.org/>] Erişim Tarihi : 28.09.2009
- AKDUMAN, G.G., AKDUMAN, B., CANTÜRK, G. (2007) Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Pediatri Arşivi.*, **2**:156-161
- AKSOY, A., ÖGEL, K. (2004) Tutuklu ve hükümlü ergenlerin özellikleri: Türkiye’de yapılan çalışmaların gözden geçirilmesi. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün Gözetimindeki Çocuklara Yönelik Hizmetlerin İyileştirilmesi Projesi İhtiyaçların Belirlenmesi Çalışması. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği, İstanbul.
- ARRİGO, B.A., SHİPLEY, S.L. (2005) Introduction to Forensic Psychology 2E. Elsevier Academic Pres. USA.
- BENNETT, I. (1960) Delinquent And Neurotic Children. Tavistock Pub. London.
- BURKE, H.R. (1985) Raven’s progressive matrices (1938): more on norms, reliability and validity. *Journal of Clinical Psychology.*, **41-2**: 231-235
- BURNETT D.M.R., NOBLİN, C.D., PROSSER, V. (2004) Adjudicative competency in a juvenile population. *Criminal Justice and Behavior.*, **31-4**: 438-462
- CANTÜRK, G. (2005) Çocuk suçluluğunda adli psikiyatrik değerlendirme. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi.*, **14-2**: 31-34
- CARPENTER, P.A., JUST, M.A., SHELL, P. (1990) What one intelligence test measures: a theoretical account of the processing in the Raven Progressive Matrices Test. *Psychological Review.*, **97:3**: 404-431
- COOPER, D.K. (1997) Juveniles' understanding of trial-related information: are they competent defendants?. *Behav Sci Law.*, **15-2**:167-80
- COOPER, G.V., ZAPF, P.A. (2003) Predictor variables in competency to stand trial decisions. *Law and Human Behavior.*, **27-4**:423- 436
- COTTLE, C.C, LEE, R.J., HEİLBRUN, K. (2001) The prediction of criminal recidivism in juveniles. *Criminal Justice and Behavior.*, **28-3**: 367 – 374
- CRAWFORD E., BULL R. (2005) Teenagers’ difficulties with key words regarding the criminal court process. *Psychology, Crime & Law.*, **12-6**: 653- 667
- CÜCELOĞLU, D. (1999) İnsan ve Davranışı (9. Basım). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ÇOĞAN, O. (2006) Çocuk suçluluğunun nedenleri ve edirne ceza mahkemelerinde açılan davaların bu yönden incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv. Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- DEMİRKIRAN, S., YAMAN, M., UYGUR, N. (2003) Ceza ehliyeti değerlendirmelerinde yapılandırılmış görüşme yöntemlerinin klinik karara etkisi. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi.*, **16:3**: 139-143
- DÖNMEZER, S. (1994) Kriminoloji (8.Basım). Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- ESEN, S. (2008) Kentleşme ve kentleşme sürecinin çocuk suçluluğu üzerindeki etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- FARRINGTON, D.P., WEST, D.J. (1971) A comparison between early delinquents and young aggressives. *British Jrl. Criminal.*, **11**: 341-358
- FİCKE, L.S., HART, K.J., DEARDORF, P.A. (2006) The performance of incarcerated juveniles on the MacArthur competence assessment tool- criminal adjudication

- (MacCAT-CA). *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law.*, **34**: 360- 373.
- FRITSCH, E., HEMMENS, J.D. (1995) Juvenile waiver in United States 1979-1995: a comparison and analysis of state waiver statutes. *Juvenile and Family Court Journal*, **46-3**: 17-35
- GATTI, U., TREMBLAY, E.R., VITARO, F., MCDUFF, P. (2005) Youth gangs, delinquency and drug use: a test of selection, facilitation, and enhancement hypotheses. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* **46-11**: 1178–1190
- GODİNEZ V. MORAN.(1993) 509 U.S. 389 Erişim: [http://supreme.justia.com/us/509/389/case.html] Erişim Tarihi : 25.10.2008
- GRACE, W. C, SWEENEY, M. P. (1986). Comparison of the P > V sign on the WISC-R in delinquent males. *Journal of Clinical Psychology*, **42**: 173-176
- GRİSSO, T. (1981) Juveniles to Waiver of Rights: Legal and Psychological Competence. New York: Plenum.
- GRİSSO, T. (1997) The competence of adolescents as trial defendants. *Psychology, Public Policy and Law.*, **3**: 3-32.
- GRİSSO, T. (2003) Evaluating Competencies, Forensic Assessment and Instrument. Kluwer Academic/Plenium. New York.
- GRİSSO, T., STEINBERG, L., WOOLARD, J., CAUFFMAN, E., SCOTT, E., GRAHAM, S., LEXCEN, F., REPUCCI, N.D., SCHWARTZ, R. (2003) Juveniles' competence to stand trial: a comparison of adolescents' and adults' capacities as trial defendants. *Law and Human Behavior.*, **27**: 333-363.
- GÜLEÇ, C., KÖROĞLU, E. (1998) Psikiyatri Temel El Kitabı. Hekimler Yayın Birliği, Ankara.
- HANCI, İ.H.(2002) Suç işlediği iddia edilen çocukların adli tıp muayeneleri. In: . "II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu "Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci" Ed. E. Akyüz., S. Ulğtekin, S., Y.B., Acar, Ö.C., Öntaş, Kuban Matbaası, Ankara.
- İÇLİ, T. G. (2004) Kriminoloji. Martı Kitap Yayınevi, Ankara.
- JARVIS, D.C. (1978) Institutional Treatment of the Offender. McGraw-Hill Book. New York.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1999) İnsan ve İnsanlar(10.Basım). Evrim Yayınları, İstanbul.
- KALAYCI, Ş. (2008) SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın Dağıtım, Ankara
- KARAKAŞ, S., (2006) Bilnot Bataryası El Kitabı: Nöropsikolojik Testler İçin Araştırma ve Geliştirme Çalışmaları (2.Basım). Eryılmaz Offset Matbaacılık, Ankara.
- KENDİ, Ö., BİLGE, Y., AKSOY, Y.M., TUNALI, İ. (1997) Ankara üniversitesi tıp fakültesi adli tıp ana bilim dalına gönderilen konvülsiv bozukluğu olan vakalarda cezai sorumluluğu etkileyen diğer vakalar üzerine istatistiksel olarak karşılaştırmalı bir araştırma. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.*, **46** : 219-258.
- KIZMAZ, Z. (2007) Mükerrer suçlulukla ilintili değişkenler. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.*, **17**: 227-249.
- KJELSBURG, E. (2005) Conduct disordered adolescents hospitalised 1963-1990 secular trends in criminal activity. *European Child & Adolescent Psychiatry* ., **14:4** :191-199
- KUNT, V. (2003) Suç ve çocuk. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- MCKEE, G.R. (1998) Competency to stand trial in preadjudicatory juveniles and adults. *J Am Acad of Psychiatry Law.*, **26**: 89-99.
- MELTON, G.B., PETRILA, J., POYTHRESS, N.G., SLOBOGIN, C. (1997) Psychological Evaluations For the Courts: A Handbook for Mental Health Professionals and Lawyers (2nd ed.) Guilford, New York.
- MERCİN, L. (2005) Piaget ve Kohlberg'in ahlak (Moral) gelişim kuramlarının özellikleri ve karşılaştırılması. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi.*, **3-5**: 73-86
- OKAN, M., ÖZDEMİR, Ö. (2005) Çocuklarda mental retardasyon. *Güncel Pediatri*, **3**:62-66

- ORAL, G. (1999). Adli Psikiyatri. İn: Adli Tıp Z., Soysal, C., Çakalır. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- OTTO, R.K., POYTHRESS N.G., NICHOLSON, R.A., EDENS, J.F., MONAHAN, J., BONNIE, R.J., HOGE, S.K., EISENBERG, M. (1998) Psychometric properties of MacArthur Competence Assessment Tool- Criminal Adjudication. *Psychological Assessment.*, **10:4**: 435-443
- ÖTER, A. (2005) Çocuk suçluluğunun toplumsal nedenleri (Antalya örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZEN, Ş., OTO, R., TIRAŞCI, Y., AYNAN, YE. (2002) Çocuklarda suç davranışları, farik-mümeyyizlik ve sosyodemografik özellikler. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi.*, **10-2**:155-164
- ÖZTÜRK, Ö., OCAKCI, A., TATOĞLU, N., TOPAN, A. (2005) İstanbul H tipi cezaevinde kalan ergenlerin öyküye bağlı bağımlılık yapıcı madde kullanım sıklığı. Erişim: [<http://www.millipediatri.org.tr/bildiriler/HP-12.htm>] Erişim tarihi: 15.08.2009
- PERLİN, M.L. (1996) Dignity was the first leave: godinez v. Moran, colin ferguson, and the trial of mentally disabled criminal defendants. *Behavioral Sciences and Law.*, **14**: 61-81.
- POYTHRESS, N.G., NICHOLSON, R., OTTO, R.K., EDENS, J.F., BONNIE, R.J., MONAHAN, J., HOGE, S.K. (1999) The MacArthur Competence Assessment Tool- Criminal Adjudication Professional Manual. Florida, Psychological Assessment Resources, Inc.
- RAVEN, J. (1989) The Raven Progressive Matrices: a review of national norming studies and ethnic and socioeconomic variation with in the United States. *Journal of Educational Measurement.*, **26:1**:1-16
- ROMI S., MAROM D. (2007) Differences in intelligence between nondelinquent and dropout delinquent adolescents. *Adolescence.*, **42- 166**: 325-336
- SALDIRIM, M. (1999) Birleşmiş milletler çocuk hakları sözleşmesi açısından suça itilmiş çocuğun haklarına bir bakış ve bir öneri. *Adalet Dergisi.* [Elektronik Dergi] , **1**. Erişim: 21.05.2009
- SANBORN, J.B. (2009) Juveniles' competency to stand trial: wading through the rhetoric and the evidence. *Journal of Criminal Law and Criminology*, **99:1**: 135-213
- SAVAŞIR, I., ŞAHİN, N. (1995) Wechsler Çocuklar için Zeka Ölçeği (WISC-R). Ankara, Türk Psikologlar Derneği.
- SEVÜK, H.Y. (1998) Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kuramsal Yaklaşım. Beta Yayınevi, İstanbul.
- ŞAHİN, N., DÜZEN, E. (1993) Turkish Standardization of The Raven's SPM (6-15 Ages). 23rd International Congress of Applied Psychology, Madrid, Spain.
- TAYLOR J., KEMPER T.S., LONEY B.R., KISTNER J.A. (2006) Classification of severe male juvenile offender using the MACI clinical personality scales. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, **35-1**: 90-102
- TÜRK İSTATİSTİK KURUMU (2009a) Suç türüne göre çocuk ceza infaz kurumuna ve eğitimevine giren hükümlü çocuklar. Erişim : [http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=1&ust_id=12]. Erişim Tarihi : 28.10.2009
- TÜRK İSTATİSTİK KURUMU (2009b) Geliş nedenine göre güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuklar. Erişim : [http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=1&ust_id=12]. Erişim Tarihi : 28.10.2009
- TÜRK İSTATİSTİK KURUMU (2009c) Genel nüfus sayımları. Erişim: [<http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul>]. Erişim Tarihi: 05.11.2009
- TÜRKERİ, S.S. (1995) Çocuk ıslahevleri ve çocuk cezaevlerindeki çocukların suç işleme nedenleri açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü

- ULUĞTEKİN, S. (1991) Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma. Bizim Büro, Ankara.
- VEİVEL, H., COLES, E. (1999) Measuring unfitness to stand trial: psychological analysis of a legal issue. *Can J Psychiatry.*, **44**:3: 56-361
- VİLJOEN, J.L., ODGERS, C., GRİSSO, T., TİLBROOK, C. (2007) Teaching adolescents and adults about adjudicative proceedings: a comparison of pre- and post-teaching scores on the MacCAT-CA. *Law and Hum. Behav.*, **31**: 419-432
- WARREN, J.I., AARON, J., RYAN, E., CHAUHAN, P., DUVAL, J. (2003) Correlates of adjudicative competence among psychiatrically impaired juveniles. *J Am Acad Psychiatry Law.*, **31**:299-309
- YAĞMUR, F., RENKLİDAĞ, T., CANTÜRK, G. (2004) Ankara üniversitesinde 1992-2002 yılları arasında yapılan farik ve mümeyyizlik muayenelerinin değerlendirilmesi. *Adli Psikiyatri Dergisi.*, **1**: 15-20
- YAPICI M. VE YAPICI Ş. (2005). Çocukta Ahlaki Gelişim. *Üniversite ve Toplum Bilim Eğitim ve Düşünce Dergisi*. [Elektronik Dergi]. **5-3**. Erişim Tarihi: 15 Mart 2009
- YARSUVAT, D. (1979) Toplumsal Gelişim Sürecinde Çocuk Suçluluğuna Kriminolojik Açıdan Bakış. Akbank Yayınları. İstanbul.
- YAVUZER, H. (2006) Çocuk ve Suç (11. Basım). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- YÜCEL, M.T. (1993) 1980-1992 Yılları Arasında Türkiye’de Çocuk Suçluluğu. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu. İstanbul.

EKLER

Ek 1 Kişisel Bilgi Formu (Adalet Bakanlığı)

Kişisel Bilgi Formu

Yaşınız : ..... Doğum tarihiniz: .... / .... / ..... Cinsiyetiniz : ( ) K ( ) E

Eğitim Düzeyiniz :

☐ Okur- yazar	☐ Lise terk (sınıfı : .....)
☐ İlkokul terk (sınıfı : .....)	☐ Lise Mezunu
☐ İlkokul Mezunu	☐ Üniversite terk (sınıfı : .....)
☐ Ortaokul terk (sınıfı : .....)	☐ Üniversite öğrencisi
☐ Ortaokul Mezunu	

Annenizin yaşı : .....

Annenizin Eğitim Düzeyi :

☐ Okur- yazar	☐ Lise terk (sınıfı : .....)
☐ İlkokul terk (sınıfı : .....)	☐ Lise Mezunu
☐ İlkokul Mezunu	☐ Üniversite terk (sınıfı : .....)
☐ Ortaokul terk (sınıfı : .....)	☐ Üniversite mezunu ve üstü
☐ Ortaokul Mezunu	

Babanızın yaşı : .....

Babanızın Eğitim Düzeyi :

☐ Okur- yazar	☐ Lise terk (sınıfı : .....)
☐ İlkokul terk (sınıfı : .....)	☐ Lise Mezunu
☐ İlkokul Mezunu	☐ Üniversite terk (sınıfı : .....)
☐ Ortaokul terk (sınıfı : .....)	☐ Üniversite mezunu ve üstü
☐ Ortaokul Mezunu	

Kaç Kardeşiniz :

Sizden büyük kaç kardeşiniz var :

Sizden küçük kaç kardeşiniz var :

Daha Önce Cezaevine girdiniz mi? ( ) Evet ( ) Hayır

Evet ise;

Daha önce kaç kere cezaevine girdiniz? 1( ) 2( ) 3( ) 4 ve üstü ( )

Daha önce kaç kere polis tarafından emniyete götürüldünüz? (cezaevine gelmeksizin) 1( ) 2( ) 3( ) 4 ve daha üstü ( )

Ailenizde şu an cezaevinde olan veya daha önce cezaevine girmiş olan biri var mı? Varsa Kim? .....

Cezaevine girmeden önce kiminle yaşıyordunuz? .....

Daha önce psikiyatrik bir tedavi gördünüz mü? ( ) Evet ( ) Hayır

Cevabınız Evet ise; Niçin? .....

Yasal olarak onaylanmayan herhangi bir madde kullandınız mı? ( ) Evet ( ) Hayır

Cevabınız Evet ise; Madde kullanmaya kaç yaşında başladınız? .....

Cezaevine gelmeden önce herhangi bir işte çalışıyor muydunuz? .....

Ailenizin aylık ortalama geliri nedir? ( ) 500 YTL ve altı

( ) 501 YTL - 750 YTL

( ) 751 YTL - 1000 YTL

( ) 1001 YTL - 1500 YTL

( ) 1501 YTL - 2000 YTL

( ) 2000 YTL üstü

Ek 2 Kişisel Bilgi Formu (Milli Eğitim Bakanlığı)**Kişisel Bilgi Formu**

Yaşınız : ..... Doğum tarihiniz: .... / ..... / ..... Cinsiyetiniz : ( ) K ( ) E

- Eğitim Düzeyiniz :** ( ) 9. sınıf öğrencisi
 ( ) 10. sınıf öğrencisi
 ( ) 11. sınıf öğrencisi
 ( ) 12. sınıf öğrencisi

Annenizin yaşı : .....

Annenizin Eğitim Düzeyi :

( ) Okur- yazar	( ) Lise terk (sınıfı : .....)
( ) İlkokul terk (sınıfı : .....)	( ) Lise Mezunu
( ) İlkokul Mezunu	( ) Üniversite terk (sınıfı : .....)
( ) Ortaokul terk (sınıfı : .....)	( ) Üniversite mezunu ve üstü
( ) Ortaokul Mezunu	

Babanızın yaşı : .....

Babanızın Eğitim Düzeyi :

( ) Okur- yazar	( ) Lise terk (sınıfı : .....)
( ) İlkokul terk (sınıfı : .....)	( ) Lise Mezunu
( ) İlkokul Mezunu	( ) Üniversite terk (sınıfı : .....)
( ) Ortaokul terk (sınıfı : .....)	( ) Üniversite mezunu ve üstü
( ) Ortaokul Mezunu	

Kaç Kardeşiniz :

Sizden büyük kaç kardeşiniz var :

Sizden küçük kaç kardeşiniz var :

Daha önce okulda hiç disiplin kuruluna gitmenizi gerektirecek bir olay yaşadınız mı? ( ) Evet ( ) Hayır

Evet ise kaç kere? 1( ) 2( ) 3( ) 4 ve daha üstü ( )

Daha önce hiç disiplin cezası aldınız mı? ( ) Evet ( ) Hayır

Evet ise kaç kere? 1( ) 2( ) 3( ) 4 ve daha üstü ( )

Daha önce evinizin çevresinde ya da herhangi bir toplu yaşam alanında polise gitmenizi gerektirecek bir olay yaşadınız mı? ( ) Evet ( ) Hayır

Evet ise kaç kere? 1( ) 2( ) 3( ) 4 ve daha üstü ( )

Ailenizde herhangi bir suça karışmış olan biri var mı? Varsa Kim?

.....

Halen kiminle yaşıyorsunuz? .....

Daha önce psikiyatrik bir tedavi gördünüz mü? ( ) Evet ( ) Hayır

Cevabınız Evet ise; Niçin? .....

Yasal olarak onaylanmayan herhangi bir madde kullandınız mı? ( ) Evet ( ) Hayır

Cevabınız Evet ise;

Madde kullanmaya kaç yaşında başladınız? .....

Okul saatleri dışında herhangi bir işte çalışıyor musunuz? .....

Ailenizin aylık ortalama geliri nedir? ( ) 500 YTL ve altı

( ) 501 YTL - 750 YTL

( ) 751 YTL - 1000 YTL

( ) 1001 YTL - 1500 YTL

( ) 1501 YTL - 2000 YTL

( ) 2000 YTL üstü

Ek 3- Yargılanma Yeterliliği Değerlendirme Ölçeği**MaCCAT-CA Yargılanma Yeterliliği Değerlendirme Ölçeği
(örnek sorular)****Giriş**

Şimdi sana kısa bir öykü okuyacağım. Ardından, bu öykü üstünden giderek, kanunlar ve mahkemelere ilişkin senin düşüncelerini öğrenmek için bazı sorular soracağım.

Fatih ve Recep diye iki adam kahvede okey oynarken kavga etmeye başlarlar. Fatih, Recep'e okey sopası ile sert bir biçimde vurur. Recep düşer ve kafasını yere çarparak neredeyse ölecek kadar ciddi bir biçimde yaralanır.

Şimdi Fatih'in bu olay nedeniyle tutuklandığını ve bir avukat tuttuğunu varsayalım. Bu avukatın görevi nedir?

Cevap :

Paını :   0   1

Fatih'in davasında savcı olarak adlandırılan bir başka kanun adamı daha olacaktır. Peki, Savcının görevi nedir?

Cevap :

EK-4 Ceza Ehliyeti Değerlendirme Formu (DF)

Değerlendirme Formu

NOT: Formun ilk 4 sorusu uygulayıcı tarafından okunmalıdır. İkinci sayfada yer alan sorular ise çocuk/gence verilerek kendi kendine doldurması istenebilir ancak bütün soruları doldurmasına dikkat edilmelidir.

1. Bu günün tarihi tam olarak nedir?

Cevap:

(Eğer var ise) **Günün önemi nedir?** (19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı vb.)

Cevap:

2. (Uygulamanın yapıldığı yer için) Şu anda bulunduğumuz yerin adresi nedir?

Cevap :

3. Birgün cebinde senin için yazılmış kötü bir sözcük buldun. Bu sözcük seni çok üzdü. Seni üzen bu sözcük ne olabilir?

Cevap:

Cevap alınamazsa aşağıdaki seçenekler sunulmalıdır:

Bu sözcük aşağıdakilerden hangisi olabilir?

☐ Gıcık	☐ Çirkin	☐ Beceriksiz	☐ Geveze
☐ Huysuz	☐ Tembel	☐ Hain	☐ Yalancı
☐ Şişko	☐ Sırık	☐ Cüce	☐ Garip

4. Kaya'nın kızı böbrek hastasıdır ve doktorlar eğer ameliyat olmazsa öleceğini söylemişlerdir. Kaya, organ nakli ameliyatı için gerekli olan paranın bir kısmını yakın çevresinden toplamıştır ancak hala yeterli parası bulunmamaktadır. Kaya paranın geri kalan kısmını patronundan borç istemeye karar verir ancak patronu ile konuştuğunda bu talebi reddedilir. Tanıdığı herkesten borç istemiş ve başvurabileceği her yere (bütün resmi mercilere) başvurmuş olan Kaya sonunda bir karar varır. Sence bu karar nedir?

Cevap:

Bu durumda sence Kaya ne yapmalıdır?

Cevap:

Abisi Kayaya şirket ödemeleri için kendisine verilen parayı kullanmasını önerir. Kaya abisine ne der?

Cevap:

Cevaba göre :

Sence Kaya neden böyle bir cevap verir?

Cevap:

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak bütün sorulara cevap veriniz. Boş soru bırakmamaya çalışınız.

5. Arkadaşlarınızla kişi tanımaca diye bir oyun oynuyorsunuz. Buna göre herkes seçtiği bir arkadaşının ismini söylemeden bir özelliğini söylüyor ve grubun geri kalanı bu kişinin kim olduğunu tahmin etmeye çalışıyor. Birisi senin için ismin ve fiziksel bir özelliğin dışında nasıl bir şey söylerse seni kolay tanırlar?

Cevap:

6. Alışveriş yaptığınız mağazada ödeme yaparken alacağın para üstü 5 TL iken kasiyer farkında olmadan sana 50 TL verdi. Bu durumda ne yapman gerekir?

Cevap:

7. Öğretmeninin seni çok sevmesini istiyorsun. Sence o seni hangi özelliğin nedeniyle çok sevsin?

Cevap:

8. Fırat arkadaşları ile sinemaya gitmiştir. Annesi, çıkışta eve gelmesini sıkı sıkı tembihlemiştir ancak arkadaşları sinema sonrası hep beraber bir bara gitmeyi teklif eder. Gelmek istemediğini söyleyen Fırat ile ana kuzusu diye dalga geçerler. Bu durumda Fırat ne yapsın?

Cevap:

Sen Fırat'ın yerinde olsaydın ne yapardın?

Cevap: Eve dönerdim [ ] Arkadaşlarımla giderdim [ ]

9. Aşağıdaki cümlelerden hangisi seni en iyi şekilde anlatmaktadır/tanımlamaktadır?

- ( ) Kendimi seviyorum.
 ( ) Kendimi her şeye rağmen seviyorum.
 ( ) Kötü şeyler yapmamış olsaydım kendimi severdim.
 ( ) Bir daha dünyaya gelsem kendim olmak istemezdim

10. Otobüste ayakta yolculuk yaparken yan taraftaki kişinin hemen önünde bulunan bayanın çantasından gizlice cüzdanını aldığını gördün. Ne yapman gerekir?

Cevap:

11. Değirmenci akşam eve götürmek üzere hazırladığı un çuvalını sırtına alarak eve doğru yola çıkar. Eve vardığında karısı henüz eve gelmemiştir ve değirmenci çuvalı kilere bırakır. Sabah kalktığında karısı boş çuvalı neden kilere koyduğunu sorar. Sence ne olmuş olabilir?

Cevap:

12. Yasa ile başı derde girince insanlara ne olur?

Cevap:

13. Sıcak bir yaz gününde Yeliz evlerinin balkonunu yıkamak için bir kova su alır. Tam balkona suyu döküp yıkamaya başlayacakken annesi çağırır ve beraber hasta olan komşularını ziyarete giderler. Döndüklerinde Yeliz bıraktığı işi tamamlamak için balkona gider ancak kovanın boş olduğunu görür. Sence ne olmuş olabilir?

Cevap:

EK-5 Ceza İnfaz Kurumlarında Uygulama Yapmak İçin Adalet Bakanlığından Alınan İzin Yazısı

28/05/2008 - 512

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CTE.0.00.00.10/

46493

28/5/2008

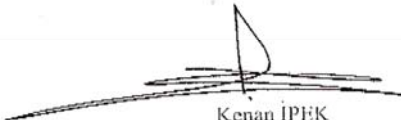
Konu : Araştırma

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sağlık Bilimleri Enstitüsü)

İlgi : 16/05/2008 tarihli ve B.30.2.ANK.0.A1.00.00/3450 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Anabilim Dalı Adli Psikoloji yüksek lisans programı öğrencisi Aşlı PEHLİVAN'ın "Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Çocuk ve Gençlerin Farik Mümeyizliklerinin Değerlendirilmesi" konulu tez çalışması kapsamında Ankara Kadın Kapalı, Bergama M Tipi Kapalı, Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ile hizmete açıldığında Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan çocuklara ölçek uygulaması yapabilmesine izin verilmesi hususundaki ilgi yazınız ve eki incelendi.

Söz konusu çalışmanın, çocuğun yüksek yararı ilkesine dikkat edilerek, kurum idaresi ve psiko-sosyal yardım servisi refakatinde gerçekleştirilmesi, kurum işleyişinin aksatılmaması amacıyla Kurum Müdürlükleri ile birlikte çalışma takviminin belirlenmesi ve araştırma tamamlandıktan sonra sonuçlarının ve varsa önerilerin bir rapor halinde biri CD ortamında olmak üzere iki örneğinin Genel Müdürlüğümüze gönderilmesinin uygun olacağını bildirir, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Kenan İPEK
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür

28/05/2008 Uzman :E.Ç.TERZİOĞLU
28/05/2008 Şube Müdürü :H.KANOĞLU
28/05/2008 Tetkik Hâkimi :İ.USTA
28/05/2008 Daire Başkanı :V.K.KAMER
28/05/2008 Genel Müdür Yrd. :H.H.KADAKAL

Konya Yolu No:70 Beşevler 06330 ANKARA
Telefon: (0312) 204 13 57 - 204 13 58 Faks:223 97 44 - 223 60 07
e-posta:cte.adalet.gov.tr Elektronik Ağı: www.adalet.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için iribat: H. KANOĞLU Şb.Md.

EK-6 Okullarda Uygulama Yapmak İçin Milli Eğitim Bakanlığından Alınan İzin Yazısı

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM : Strateji Geliştirme
SAYI : B B.08.4.MEM.4.06.00.04-312/ 18531
KONU : Araştırma İzni
Aslı PEHLİVAN

02/03/2009

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
(Sağlık Bilimleri Enstitüsü)

İLGİ : a) Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü 22.01.2009 tarih ve 00/710 sayılı yazısı.
b) 25.02.2009 tarih ve 17101 sayılı Valilik Oluru.

Üniversiteniz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Diplinler Arası Adli Tıp Ana Bilim Dalı Adli Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi Aslı PEHLİVAN'ın "Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Çocuk ve Gençlerin Farik ve Mümeyyizliklerinin Değerlendirilmesi" konulu tezi ile ilgili uygulama yapma isteği ilgi (b) Valilik Oluru ile uygun görülmüş olup, konu hakkında araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Mühürlü anketler (16 sayfadan oluşan) ekte gönderilmiş olup, uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD/disket) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne gönderilmesi hususunda bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Kâmil AYDOĞAN
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

EKLER _____ :

- 1 : Valilik Oluru (1 sayfa)
- 2 : Anketler (16 sayfa)
- 3 : Okul Listesi (1 sayfa)

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Sıra No: 1224
Tarih: 05.03.09

İl Milli Eğitim Müdürlüğü-Beşevler
Strateji Geliştirme Bölümü
Bilgi İçin: Kamil COŞGUN

Tel : 215 15 43- 413 36 66- 212 66 40/110
Fax: 215 15 43
strateji06@meb.gov.tr

EK-7 Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurul Kararı

1

ANKARA ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ETİK KURULU
RESEARCH ETHICS COMMITTEE OF MEDICAL FACULTY, ANKARA UNIVERSITY
ANKARA-TÜRKİYE
ARAŞTIRMA BAŞVURUSU ONAYI

BAŞVURU BİLGİLERİ	PROTOKOL KODU	
	PROTOKOL ADI	Ceza infaz kurumlarında bulunan çocuk ve gençlerin farik ve mümeyizliklerinin değerlendirilmesi
	SORUMLU ARAŞTIRICI ÜNVANI / ADI	Doç.Dr.Gülşen Erden
	ARAŞTIRMA MERKEZİ	Ankara Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü
	DESTEKLEYİCİ FİRMA	

DEĞERLENDİRİLEN İLGİLİ BİLGİLER	Belge Adı	Değişiklik No. / Tarihi	Dili
	PROTOKOL		
	ARAŞTIRICI BROŞÜRÜ		
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLURU		
	OLGU RAPOR FORMU		

ÇALIŞMA ESASI	İYİ KLİNİK UYGULAMALARI KILAVUZU
---------------	----------------------------------

KARAR BİLGİLERİ	Karar No: 138-4067	Tarih: 22 Eylül 2008
	Araştırma protokolüne tamamen uyulmak, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurul Yönergesinde belirtilen hususlar yerine getirilmek ve Yönergenin 11/h maddesi gereği sorumluluk araştırmacılara ait olmak klinik araştırmanın yürütülmesinde etik sakınca bulunmadığına toplantıya katılan öğretim üyelerinin oybirliği ile karar verildi	

ETİK KURUL ÜYELERİ				
Ünvanı / Adı / Soyadı	Uzmanlık Dalı	Kurumu	Cinsiyeti	İmza
Prof. Dr. İsmail Hakkı Ayhan Başkan	Farmakoloji	Ankara Tıp Fakültesi	E	
Prof. Dr. Efser Kerimoğlu Başkan Yardımcısı	Çocuk Psikiyatrisi	Ankara Tıp Fakültesi	K	
Prof. Dr. Özden Palaoğlu Sekreter	Farmakoloji	Ankara Tıp Fakültesi	K	

22 Eylül 2008

ÖZGEÇMİŞ

Bireysel Bilgiler

Adı : Aslı
 Soyadı : Özkan
 Doğum yeri ve tarihi : Ankara/ 06.08.1982
 Uyruğu : T.C
 Medeni durumu : Evli
 İletişim adresi ve telefonu : T.C Adalet Bakanlığı Ankara Çocuk Eğitimevi
 Doktor Besim Ömer cad. No:45 Keçiören/ANKARA
 (312)339 81 76

Eğitimi (tarih sırasına göre yeniden eskiye doğru)

1999 -2003 Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü
 1996- 1999 Ankara Ayrancı Lisesi
 1993- 1996 Ankara Ayrancı Lisesi (Orta Okul Bölümü)
 1988 -1993 Özel Şafak Lisesi (İlköğretim Bölümü)

Yabancı dili : Orta düzey İngilizce

Mesleki Deneyimi

01. 2005 – 01.2006 T.C Emekli Sandığı 75. Yıl Dinlenme ve Bakımevi
 01.2006 – 11.2006 Paşakapısı Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu
 11.2006 – 07.2009 Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu
 07.2009 – Ankara Çocuk Eğitimevi

Üye Olduğu Bilimsel Kuruluşlar

Türk Psikologlar Derneği

Diğer Bilgiler

Katıldığı Eğitimler:

- Nöropsikolojik Testler Kursu - Psikoloji Organizasyonları ve Eğitimleri Merkezi (İstanbul)
- İstatistiksel Analizler İçin Bilgisayar Uygulamaları - Türk Psikologlar Derneği (Ankara)
- Öldürme ve Cinsel İçerikli Suç İşlemiş Kişilerle Çalışma – Hizmetiçi Eğitim Kursu
- Öfke Kontrolü Programı (Eğitici Eğitimi) - Hizmetiçi Eğitim Kursu
- Alkol ve Uyuşturucu Madde Programı (Eğitici Eğitimi) - Hizmetiçi Eğitim Kursu
- Benim Ailem- Aile Çocuk Eğitim Programı (UNICEF Projesi) - Hizmetiçi Eğitim Kursu

- G Durumdaki Ergenlerde reme Sağlığı (Yeniden Sağlık ve Yaşam Derneği) - Hizmetiçi Eğitim Kursu
- HIV/AIDS nleme Danışmanlık Eğitimi (Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Derneği) - Hizmetiçi Eğitim Kursu
- Kendine Zarar verme Davranışı ve İntihar - Hizmetiçi Eğitim Kursu
- Psikolojik Testler Dersi (WZ-R Eğitimi)